

భా ర వి

అవతారిక

— 0 —

కా॥ శ్రీమాంగల్యకళావిశేషమున ధాతృక సుస్థిరస్థాయి, ని
స్సీచుప్రార్థము నొకధాకలన వాసింగాంచి శ్రీభారతీ
యామోఘప్రభ లోకరంగముల సృత్యంబాడఁ దద్వాస్త్యిస్తీ ని
త్యామోదంబున మించు దివ్యతరవిద్యాభారవిక గొల్పెదక

మ॥ నారీయై శంకరుడై విరించియయి శ్రీయై గోరియై వాణీయై
సురసిద్ధాదిసమస్తలోకపతియై శోభించితస్థానమై
పరమాత్ముండయి సర్వవిఘ్నహరుడై భాసిల్లుదైవంబు త
ద్గురుభావంబుల నీకృతిం గరుణఁజెందుంగాత మాతారముక.

ఉ॥ భావ లసంఖ్యముల్ రుచిరపద్ధతులకొ గృతు లం దొనర్చి పే
ల్చునలుగాఁగ మానికటభూమి సమర్పణచేసి చన్నవా
గ్వేషులు కీర్తిచేమాములఁ గృత్యమలోజ్వలదర్శణంబులకొ
బోన కులౌచు మాకృతులపోడికి మూలములౌట యబ్బిమే ?

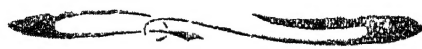
మ॥ మహనీయాద్భుతవైఖరిక గవులయంశల్ ప్రస్ఫురదాభవలకొ
బహుభాగ్ధన్యురణంబుగా వెలసి, కావ్యశ్రీలఁ బోషించి, మా
కినామం దంతములేని సగ్గురుత నిక్షేపించి, దైవందిన
స్పృహణీయోరుయశస్కృతకొ బొలుచు పెంపేగాదె కృత్యంగమా.

నీ॥ అష్టలేనిధనుస్క్రియాపాటవంబున నొకచేళ నొకమూల నొనరువారు
నద్వితీయబలాధికావేళమున మించి యొకబాట నొకచోట నొప్పవారు
నోడిపోవనిరణవ్రూహసంధానత నొకవైపు నొకలేప నుబుకువారు
దిట్టుగాననిపాండితీధురంధరతచే నొకసారి యొకదారి నుండువారు
స్థలజలాకాశయానవైశద్యవిద్యఁ జౌగిధి నిస్సములగుచు నేర్పడెడివారు
నెవనిశ్రీచిన్న లేళంబులవలెఁ గవులవాగ్విలాసంబు వెలయుతుని వారి నెంతు.

సీ॥ పెదంబులకొ గావ్యభేదంబులకొ నిర్వివాదిస్ఫురత్కీర్తన వజ్రవారు
 గానంబులకొ శాస్త్రమానంబులకొ నూత్నధీవాటకముల నర్తించువారు
 వైరంబులం దతిఘోరంబులకొ శాంతిసాగరినియొత్కర్ష జరుపువారు
 రాజ్యవ్యవస్థ వాణిజ్యోరుసంస్థ సామ్రాజ్యస్థితికొ శ్రాద్ధమనెడువారు
 నందునం దప్పుడప్పు డయ్యైవిధముల సకలసత్వసమాక్షణకును జాలి
 యెవనిశీరిచిన్న లేళంబులవలెఁ గవులవాగ్వితానంబు వెలయింతుని వారి నెంతు.

సీ॥ గురిగింజ యెఱుంగునొక్కొక్క క్రింది పెనుమచ్చ చూచువారిని చెప్పిచూపవలయు
 నుద్యోగి కమరునొక్కొక్క యుచితస్థిత దెలియువారలు శాంతిదేర్పవలయు
 గర్వి కాత్మజ్ఞానగౌరవం బలరునే శృంగభంగము సోకి చీరవలయు
 శుద్ధసత్త్వం డాత్మశోభ గుర్తించునే యొకపు దాటిచి లోకమెఱుంగవలయు
 నదను గదిరినవేళ నీయావిశేష మహిమ తెరిచాటు విరుచ్చ విమర్శకారు
 తెవనిశీరిచిన్న లేళంబులవలెఁ గవులవాగ్వితానంబు వెలయింతుని వారి నెంతు

ప॥ అని సమస్తసృష్టిస్థితిలయంబులకుఁ దదధిపతులకుఁ దత్సాలితులకుఁ బరిపూర్ణ
 భక్త్యుత్సాహసమీహితసమారాధనం బొనర్చి సకలకర్మాత్మకుండై నర్వప్రాంగంభ
 కారణం డగుక్రిమన్నారాయణునంతియాపంబుల నంతరింగింబున సంతరించు
 కొని, నితాంతసంతోషాక్రాంతివాదయాంతరాళంబునఁ దద్విలాసమందహాస
 సహవాససమాసాదితసాహసోత్సాహాదిసమస్తకల్యాణగుణజనకస్థాన మగు వసుం
 ధరామాతకు సన్నిధానంబుఁ గల్పించికొని, మనుఖంబున నప్పు సేవ్యుండు
 పలుక నేర్పఱిచికొనిన సరస కావ్యసంవిధానంబునకుఁ గథాకీర్తయంబు.

శ్రీ నాయగిరినాయ నవీన

కో లి ప లు కు

ఆర్యసాతకమహాశయులారా !

మ॥ నిగమాగోచరుడౌ పరాత్పరునిసాన్నిధ్యంబు మర్త్యాభి క
ట్టాగ లభ్యంబగుఁ కి దత్కళాజనితమై లోకంబునం దుండు జీ
వగణాకారతఁ గాదె ; మీరు ముదముకొ బ్రాపింప నానంద మొం
దుఁగదా దైవ మటుంచు నీకృతికఁ గూర్తుకొ మీ సమక్షస్థితకొ.

నా జనకపితయు నస్మద్గురుండు నగువట్టాభిరామసోమయాజి గారు నాబాల్యం
బునఁ బెద్దబాలశిక్షలోనివిషయంబుల నోటికథలుగఁ బ్రతిసాయాన్నంబునఁ దెలుపు
నలవాటుమెయి నొకనాఁడు భారవిం గూర్చినయొక బృహులొనికథను వారిసహజ
మగుదేశికసామర్థ్యమున మన్మనంబున దృఢంబుగ నిలుచున ట్లుపన్యసించి యుండుట
చేత నది యచ్చటనే యావఱకు నెలకొనియుండి యిప్పు డీకృతిరూపమున వెలువడి
నది. ఈ జనశ్రుతిగా వచ్చుకథగాక భారవికాలమునుగూర్చికాని యాతనిమఱి యే
యితరవిషయములనుగూర్చికాని యితరవఱకుఁ జారిత్రాజ్ఞులు నిర్ణయమునకు రాఁగల
సాధనములు దొరక లేదనుట యెల్లరికవ విశదమే. ఈ వ్రాసిననాకథ కాజనశ్రుతి
యొక్కటియే యాధారమైయున్నది. ఇందుఁ బ్రయత్నింపఁబడిన శ్రీవిద్యత్కవులగు-
మ.రా.రా. శ్రీ వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారి లేఖలో నీజనశ్రుతిగా వచ్చుకథ
సంగ్రహముగాఁ దెలుపఁబడినది. అయ్యది వా రెవ్వరో యొక విప్రకుమారునకుఁ
జెందినట్లు వినికి యనిరి. నాయెఱుక భారవికిఁ జెందినట్లే. దీని కుపబలముగా
భారతచుం దనేక కథలుండియుండఁ బొండవప్రవాసగర్భకథగాధనే తనకావ్యవీజ
ముగ భారవి గ్రహించియుండుటయు “ సహసా విదధీత న క్రియా ” మిత్యాదులఁ
బ్రవదించియుండుటయుం జూడ నీ జనశ్రుతి భారవికిఁ జెందినదే యని యూహింప
ననువుపడుచున్నదని నాతలంపు. “ భారవిప్రవాస ” మని ముందు వెలువడఁబోవు
రెండవభాగమున నీవిషయము యింకను గొంతవిపులముగ నివేదించుకొందును.

ఇంక నీప్రథమభాగమున భారవియవధానమున నాకాశపురాణమునకుఁ
దిక్కునభారతములోని “ సింగం బాఁకటితో ” ననుపద్య మొకంబుటయు నప్ర
స్తుతప్రశంసలొక గవిత్వమును విమర్శనుగుఱించి చెప్పునాకువునకు గుకవినింద ప్రస్తా
వించుసందర్భమునఁ దిక్కునసోమయాజిని బెద్దనాథు లగుకవులప్రబంధములలోని
విషయముల భారవిచేఁ జెప్పించుటయుఁ దత్సందర్భముననే ఫరాసుమంత్రి యగు
రిష్ట్యాను దడవుటయు సంతసమంబునములుగాఁ దోఁపకపోవచ్చును. భారవి తన
సంస్కృతయుగము వాటి చర్యలే భావలే పండితవాతావరణములే గొని యిం దవత
రింపవలసి యున్నచో నాకబ్బ మపరిచిలములగువిషయములతో నిండి పండితపూరు
జనాదగడియము గాఁజాల దను టొకటియు నాతని యప్పటిపరిస్థితు లవిదితములై
యుండు టొకటియు నాధారములుగ నిటీవలియాంధ్రకవిపుంగవులమధ్య నతని నవత

బిడ్డేడు సర్వజనులచే మహాపండితుడని కొనియాడబడుచుండ మీ రేల వానిని మెచ్చుకొనరని పుచ్చించుడు, జనకులక్లాఘనము తనయుల కాయఃశ్రయకరమని నేను వానిని మెచ్చుకొనుగాని, వానిపాండితికి సాటియున్నదా యని యుత్తర మిచ్చుట నాలకించి, తత్కుమారుడు తటాలున నటుకపయినుండి యుటికి తనపాప నిశ్చయము వారి కెఱుకపఱిచి, తద్దస్కృతికి నిమ్మృతి విధింపుడని వేడుకొను టయు, శ్వశ్రుగృహమునఁ గొంతకాల ముండుట దీనికిఁ బ్రాయశ్చిత్తమని పితరుఁ డానతీయఁగా నాతఁ డట్లు జరిగించి యవోచ్చ నెచ్చునవమానపడి దుఃఖితుడయి యిల్లు చేరె ” నను నానుడి గలదు.

వైకింపదంతిని భారవిచరిత్రముగాఁ జేకొని యయ్యయి తావుల రసపుష్టిని గలిగించుస్వభావవర్ణనములతోడను గల్పనాచమత్కృతులతోడను గథను బెంచి మనోహరముగాఁ గావ్యసృష్టి గావించితిరి. మధురమగు మికవితాధార నొక్క బొట్టయిన విడిచిపెట్టక యాని యానందించితిని. భారవిపేర మీరు కావించిన యష్టావధానమును జ్ఞాపించినరామావధానిప్రభృతులలో నన్నుఁగూడఁ జేర్చుకొనుడు.

భారవివివాహపుట్టమున వధూసౌందర్యమును వర్ణించుచు

“గవ్వకడుపుపగుల్పొక్కఁ గ్రాలుగీట్లు
యమరికక నవ్వు కనుఁజెప్పలందు వెలయు
చిఱుకురులవంపువరుసయుఁ జెలఁగ దనకు
నుద్ది మనుజుల లే దనునుద్ది దెల్పు ॥ ”

ఆను సీసగీతమునందలి పక్షోపమాన మపురూపమయి మెప్పునొందుచున్నది భారవి చరిత్రము రచించినమీరు మీతలఁపుచొప్పునఁ దత్కార్య మాంధ్రీకరించికూడఁ బొగడు వడయుదురు గాక.”

బృ॥ వే॥ శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, చహాణిశేట—
విశాఖవట్టణము—14-8-1988.

“మీ భారవిని జూచితిని. భారవినిఁగూర్చి లోకములో వాడుకయందున్న యీకథలు, కావ్యరూపమును గల్పించుట యుచితముగా నున్నది. కవిత్వమును సర సముగానే యున్నది. ఇట్టి వీకాలమున వచనముగా నున్నచో నుచితమని తలంతురు గాని ప్రారంభించినపని పూర్తియగుటకు దక్కినభాగముగూడ నిట్లేపూర్తిచేయ యుక్తముగా నుండుననియే భావించితిని....ఇట్టికావ్యములుగూడ బాషలో నుండుట

యావత్కళకమే యని తలంచువారిలో నే నొకడనగుటచే నిట్లువ్రాసితిని. ...కవితా ధార నిరర్థకముగా నున్నందుకు సంతోషించితిని మాతృభాషాభిమానమును బ్రస్తుట మగుచున్నది.

బ్ర॥ వే॥ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు- నెల్లూరు- 12-8-1923.

“..... నాయందలి ప్రేమమునఁ దామంపిన “భారవి”ని విద్యత్కవులగు నామిత్రులతోఁ గూడి పఠించితిని. మీ కవనము జాతీయమై చవులాలకు తెలుగు పలుకుబడులతో నిండి మిపుల మనోహరముగా నున్నది. ఈ మాధవుననే భారవిని తెలిగింతురేని - ఆంధ్రభారతి కొకయమూర్త్యులంకారమును గూర్చినవా రగుదురు. సంస్కృతభారవి-అధికకాలముననే తెలుగుసోయగములఁ దీరి-ఆంధ్రరసితల హృదయరంగముల నలంకరించుగాక.

ఈ ప్రథమభాగమును పఠించుటచే బాడమి క పద్యశ్రయము నిట నమర్పించు కొనుచున్నాడను.

చ॥ అమృతపుజాఁజీల హృదయంగపుభ గి నెసంగి యెంతయుకా
సుచుసుమారసారపదకోభిరమై - కపనీయమాత్మభా
వచుధురమై భవత్కవనపద్ధతి యిద్ధరసాస్పదంబునై
ప్రమదము నించు నోజయరామకవీ ! యభిరామవైఖరిక॥

గీ॥ సరసకవితాకళారహస్యజ్ఞులైన యిచటివిద్యత్కవులు భవత్కృతిఁ బఠించి
మేలుమేలని తల లూఁచి మెచ్చుకొనిరియింతకుఁ టెను కవికి నిం కేమివలయు॥

ఆ॥ వె॥ పిన్ననాడు విన్నచిన్నికతక గొని । వన్నె వెట్టి హృద్యపద్యములను
నవ్యరీతి దివ్యకావ్య మ్మొరర్చిన । మీదుప్రతిభ నెవరు మెచ్చకుండు॥

బ్ర॥ వే॥ చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు, ఇంటూరు-15-8-1923.

..... ఈ గ్రంథమున స్వభావోక్తియే ప్రధానముగా నెలకొల్పబడినది. ఇంతకు మున్నీ కవి రచించినవానిఁ గొన్నింటి వింటి, వానికంటె నియ్యది మధుర తరముగాఁ జూపట్టుచున్నది. ఈ గ్రంథమునందు ఈశాగ్రిబుద్ధిలక్షణము, దద్విజయమును, బండితసన్మానమును, వధానవిధానమును ముఖ్యోద్దేశములుగాఁ బాదుకొనఁజేయబడినవి. అచ్చటచ్చట రాగములనాచుములును బేర్కొనఁబడినవి. “లోకే యద్య ద్విభావ్యతే తత్సర్వం కవినా ప్రాప్య ” మనినట్లు, ప్రతివిషయము

సమంజసముగాఁ గూర్పఁబడినది. ఈ కవి యిట్లే యింకను సనేకగ్రంథపుష్పమాలి కలచే భాషాయోషామణిం గై నేయుఁగాత.

ఉ॥ “ ధాత్రీవతారముల్ కవయితల్ సరసప్రతిభాలవాలమం
దాత్రీయివోలే గూఢపరమాణువులై తగు కావ్యబీజముల్
పాత్రీమునాడు పుష్పఫలభారములకై వెలలకగ్రహింతు రీ
నూత్రీ మెఱుంగలేరు కవినూనులు తిగ్మతివేంకటేశ్వరా ! ”

బి॥ వే॥ దుర్బా నుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు, నెల్లూరు కాలేజీపండితులు
ముఖతః సుడివినది. 19-3-1933

సంస్కృతములతోఁదెలుఁగుల జోడించునేర్పు గలదు. ధార బాగుగనున్నది.

శ్రీః

తెలుఁగు బాసకవిశలకలరూ పెరింగినకవివర్యా !

తాము రచించిన భారవి యను పద్యప్రబంధపుఁబ్రథమభాగమునందలి రస వంతములగుఘట్టములను సావధానముగఁ జదివితని. ప్రాచీనకవితాదరము వెడఁ బాయక యట్లని కేవలము తదభినివేశము పొల్లక నవీనకవితాపద్ధతి నద్దాని కొక వింతచెలువముం గూర్చుమీకవిత నాటి నేటికవితల కాదర్శనముట యతిశయోక్తి గాదు. అలఁతిమలఁతి తేట తెలుఁగుమాటలనీటుతోడను, దొసఁగు గనరాని మిశ్రసమాసముల సౌరుతోడను, వెదకినం జెట్ట పొదలని శుద్ధసంస్కృతసమాసముల యందము తోడను, నతిలలితమై లలితార్థప్రకాశనముమై మికవితారీతి రసముం జిప్పిలఁజేయుచుండుట కెంతయు నలరితిని. వ్యర్థపదరాహిత్యమును, బదవ్యభయతియు మికవిశయందు విశేషించి యెన్నఁదగువిశేషములు, ఇట్లు నిర్దుష్టముగఁ గవిత నల్లఁగుల కవికుమారులు నేఁడరుదనుట యసంభావ్యము గాదు. కవిపుంగవులను నానుడిం గాంచినకవిశేఖరులకవితకన్న మీభారవికవిత యెల్ల భంగుల మేటియనుట యసంగ తము గాదు. అవధానమునందలిడ కారప్రాసోత్పలమాలికయు, సప్రాసాశుభా రయు, మికవితాపాటవమును వెల్లడింప వలఁతులైయున్నవి. “విందు, గర్వము, విషాదము, ” అను కథాభాగములు మీరసమును బెంపొందించుకొని, నాచారవేది త్వమును, సహృదయతను, జాటుచున్నవి. దుర్జితంబులమున్ని చిత్రీవచిత్రీముగ మికవితం గన్నట్టుచున్నది. ఆంధ్రభాషావికారదులు గాఁగోరువారలకు మీభారవి

కవిత యవశ్యపరసీయము. ఇతోధికముగ బూన్కిని, కవితాకృషి యొనర్చి తత్ఫలం బుల నాంధ్రకవితామాతం దనుప సర్వశక్తుఁడు సర్వేశుఁడు తమకు దీప్తాయురారో గ్యాదులఁ బ్రసాదించుఁగాక. చిత్తగింపుఁడు.

విజయనగరము } విద్వాన్ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రి.
4-4-1933. } శ్రీ మహారాజ సంస్కృతకళాశాలాంధ్ర ద్వితీయో
పాధ్యాయుఁడు

My dear Sir,

I went through your rendering of the Bharavi the First Part into Telugu Poetry with much interest Your style of versification is simple chaste and flowing like a river in floods and at the same time it is attractive and quite natural It does not look like a translation at all It appears as if it is an original piece of poetical work that flowed naturally It is a natural gift and not an acquired versification I congratulate you on the success you achieved in your first attempt I pray that God give you long life, peace of mind & prosperity to continue your services to the Andhra Saraswatam and enrich it with your gifted works

ELLORE, }
5-4-1933. }

Yours Sincerely,
Rajah M Bhujangarao.

ఆర్యా,

నమస్కారములు. ఉభయమశలోకం. తాము దయతో బంపిన, “ భారవి ” చేరినది. మీ కావ్యమునందలి కథావస్తువును, శైలియు, ప్రాచీనకవులపటిమను, నూతనకవులకల్పనాకౌశలమును వెల్లడించుచున్నవి.

ఇట్లు,

ప్రభుత్వకళాశాల,
రాజమహేంద్రవరము. }

సా. వెం. నరసింహమూ,
ఎం. ఏ.

తి వ్యా ప్త ల ప ట్టి క.

— 0 —

పద్య సంఖ్య.	పాద సంఖ్య.	తప్ప.	ఒప్ప.
3	1	ఎనుబదియారు	ఎనుబది రెండు
5	2	మలవిసర్జనకుగా	నెలమిచేకూఱగా
6	4	ఘటకుడయ్యె	ఘటకుడయ్యె
11	1	క్షీ డార్థమై	క్షీ డార్థమై
28	1	మేలే	మేలే
62	4	వైకాచములగాంతు	వైకాచముల కాంతు
75	3	తొయం	తాయం
123	1	ఊహ	ఊహ
124	4	దాకినిక్	దానికిక్
186	3	సౌఖ్యతక్	సౌఖ్యముక్
187	4	నాఖ్యరుచిరంబు	నాఖ్యరుచిరంబు
211	1	గురుండనెడి	గురుండయను
240	2	ద్వితీయ	ద్వితీయ
276	3	కప్తము	క్లేశము
286	4	పునీత మొనర్తు	ను దిద్దుచునుదుర్తి
288	3	యెఱుంగకే చని	యెఱుంగకే జని
330	4	కేమిగలమో	కేమిచ్చెదమో
367	3,4	మీ రాక	మారాక
380	2	పరువురు	పలువురు
421	2	రాజసమితికోటిర	రాజవిలసతోక్తిర
421	4	నస్మాదృ	అస్మాదృ
480	4	నదిదూగు	నదిదూగు
487	2	కంజనూచక్	కంజనూచక్
508	3	ఁజేతు నేని	ఁగూర్తు నేని

తక్కు ల ప్రమాదములకంటె గొప్పదయి లగుచదువరులకే వదలఁ బడినందుకు తీ.మింతురుగాన.

ఊ

భారవి

ప్రథమభాగము

క॥ అనంగ ననంగ మును పుత్రర

మున సంస్కృతభాష గావ్యములు పుట్టి జగం

బున కానండ మొసంగెడు

దినములలో నైనవిత తెలివెద వినుడీ.

1

—♦ భారవి బాల్యము ♦—

సీ॥ ఏటిమి యుదాస్తానుదాత్తస్వరిః జేదఘోషః గొల్పెగు విద్యకోటితోడ
నెలచుపితోటకొమ్మపలవఫలంబు లాశుకోయిల చిల్కగానములను
సెలకొండలన నిండుచొనియుండుకనపునాముల వేయుపాడితోట్టులబలము
ధాన్యపుకబారు లెక్కి తమపురు ల్విరియించి పక్ష మీను కలాపిజాలములను
సాడిపంటల నిండి సంపదలవొడల సాగనుగంతలమక్కువం జొమ్మమగల
దెనుభవంతుల బాకల గనులవిందు సలుపుచొకపల్లె మును జెల్లె సౌఖ్యనియతి.

చ॥ ఎరుబదియాలుపన్నముల నెందు ఘనాంతముగాఁగ నేర్చి వ
త్తన గడ్డశోత్రియత్వము ప్రధానముగాఁగ గలంతలోన దా
నినియతియుక వహించి, సుగుణంబుల ప్రోరయ భార్య మేలిసే
వనమొనరింప దుష్టి నొకవాఁడ డటక వనియించు శాంతుడై.

2

శా॥ చేయిక జాపనియంతకల్మి వెలయక శిష్టుండు నిత్యాగ్నిహో
త్రాయామంబులచేత “జ”జ్ఞునని దేహోరోగ్యముక గల్గి యా
ప్రాయం బీదగు పాడితోడ సుతసౌఖ్యం బొప్పు సంపూర్ణమా
హాయిక భూసురు డం దెసంగు నిరతం బశ్యంతసంతుష్టుడై.

4

సీ॥ తొలివేగుఁజుక్కముందుగ లేచి హిమకళాసారశీతలవాయుసారగతుల
మలవిసర్జనకుఁగా బొలము దవ్వేగి వచ్చినవెక్కు నుత్తరేణిని ముఖార్జ
నం బొనర్చి సుతుండు వెంబడిక జరుదేఱ నిగమపాఠం బాఠనికినిఁజెప్పు
కొను చేగి యేటిలోనను మజ్జనం బాడి ప్రాహ్లాకృత్యంబుల బఱగఁజేసి

- కొని గృహంబున దేవతార్చన మొనర్చి యతిధులను దేవతాభక్తి నాదరించి
యిట్టిశమశీలి పృథ్వి నిం కెవ్వడనగ నలరు నవ్వపుడట వదాన్యత గడించి. 5
- క॥ ఆతనితనయుం డతిమేధాతీక్షణత జూజుకు గలిగి తండ్రి గురువుగాఁ
జాతురైదికపణసవ్రాతంబుల ఘటికుడయ్యెఁ బదియేడులలోక. 6
- ఉ॥ అంతట శాస్త్రువట్కునిగమాంతపదార్థమహత్త్వివేదిసి
ద్ధాంతఘనాధికారి పరతంత్రితమోపహాసభృభారుడ డ
త్యంతయశఃప్రకాశిత దికాంతరుఁ డాతనిమేనమాహ దే
కాంతరసూరిజేత యయి యచ్చటికిక జనుడెంచె నొక్కచోక. 7
- ఉ॥ వచ్చిన బావకుక బ్రాణినివ్రాలి యధార్హత నర్హుపాద్యముల్
చెచ్చెర నిచ్చి నస్త్రమిడి నేమము నారసి నడ్రసంబులక
మెచ్చెడుభోజనం బొసంగి మేలగుశయ్య శ్రమంబుడీర్చి మేల్
ముచ్చటలాడుచుక గడిచిమోదముతోడుతఁ బ్రొద్దువుచ్చుచోక. 8
- వ॥ నేపథ్యమందు— 9
- క॥ “మామామ వచ్చినాడట, యేమో జగ మంత గెలిచి యేగడునట, యే
నామహిమ దెలిసివచ్చెద మీమీయల్లరులు వదలి మీరును రండి!” 10
- మ॥ అనుపల్కుల్ సనుడేర “వాడెనుమి నీయల్లుండు కీదార్థమై
చని యేతెంచెడి, నుంత బాలకునిప్రక్షాళజూడు మీ ” వంచుఁ ద
జ్జనకుం డాడెడుచోఁ గళాకలిత మాస్యం బోజగా వంచి కీర్తి
గనులక మామను జూచుచాతడు వడిక గన్నయ్యఁ జేరంజనక. 11
- క॥ “బాలుడవా ! బాలికవా !! సిగ్గెలా? రావోయి యిట్టు, తనీ నీవుక
బాలగ నేర్పితివట వేదాలాపము ! నాలపింపుమా యేచేనిక. ” 12
- క॥ అనుమేన నామకై చప్పున మొగ మెగయించి “నీవు మొనగాడవె యే
మని జైత్రయాత్ర వెడలితి వనుమానమె లింగభేద మారయలేవే ? 13
- క॥ నీమేలంబు నెఱుంగఁగ లే మే మని నాగరకపులీల బలుకునీ
వ్యామోహ ముజ్జగింపుము మామా ! అర్థంబు రానిమాచదు వేలా ? ” 14
- మ॥ అని పోబోయెడిబాలుఁ దజ్జనకుఁ డం దల్లంతనే యాపి “నా
యన ! యిట్లుందగునయ్య పెద్దలను బోనాడంగ ? నీమేనమా
మను గన్గొమ్ము నుమాళియై వెలయు, సంభావించి సాష్టాంగదం
డనమస్కార మొనర్చి దీవెనల నొందంబోలు టూహింపవే ? 15

క॥ అనిజనకుఁ డనినఁజిలునవున మోమునఁ దళుకువన్నె ముటువుగొలుపఁ గా
వినయమున మామయంతికమున దండముపెట్టి నిల్చి మోడ్పుఁగరములకొ 16

ఉ॥ “మాటకు మాట చెల్లె, నిక మామకు నాకును బాకి లేదు, వే
దాటవి గుడ్డిగాఁ దిరుగులాడుననుకొ హసించెనంచునున్
బోటగుమాట నంటి నది పోవఁగనిచ్చి తనంతమేటివా
గ్ధాటి యెసంగఁ బండితునిగా నొనరింప నమస్కరించెదకొ”. 17

క॥ బాలునిసమయస్ఫూర్తికి ధీలాభివ్యంబునకును దెంపునకు వెఱకొ
సోతి కడుఁబీర్తి మై గఱిదేలఁ గరంబులను సాఁచి తిగిచి నిమరుచుకొ. 18

క॥ అబ్బరము పేరేమ మోదము పుల్చినగద్గదిక నెనయు పల్కులఁ దొడలం
దుబ్బున నిడుకొని పలుమటు నబ్బాలకు ముద్దులాడి యతఁ డిట్లనియెకొ. 19

మ॥ “మఱుదీ! పిల్లఁడు గాఁడు పీఁడు గడుసా మాటాడి తూలించె నే
వెఱపుకొ లేక ననుకొ, సమర్థత నుడికొ వెల్లొందుమే ధావి, యీ
చిటుతకొ ఒంపుము పండితోత్త మునిగాఁ జేయింతుఁ గాశీపురికొ
గొఱతల్ దీతిన కోడెత్రొంచువలె నై కోఁ డీతఁ డెవ్వారలకొ. 20

క॥ వెనుదీయకు” మనుబావకొ గనులం దాతురతఁ దెలుపు కన్నకొమరునికొ
గనుఁగొని యాతనివెంపుకొ మనమున యోజించి తండ్రి మఱియిట్లనియెకొ 21

క॥ “బావా! నీమాటకు వెలిగా వర్తించెదనె నీదుగాదిలి చెలియల్
పోవయ్య యనినఁ జాలును నీవాఁ డతఁ డింక వానినెఱి నీది ముమా! ” 22

—* భార్య కాశీవ్రస్థానము *

చ॥ జనకుననుజ్ఞకు ముదముజాల్గొనఁ దేతినదృష్టి మామనుం
గని జనయిత్ర యున్నెడ కెకాయకి లోగ్గుచాసీమ కేగి మా
తను గని “తల్లి! మామ నను దా వసియించెడుకాశీ కేగుదె
మ్మనియెను నాకుఁ గావలయునన్నింటి సద్దుము లెమ్ము గొబ్బునకొ. 23

క॥ ననుఁ బండితుఁగా నొనరిచి పనిచెడునటు జగములోని పండితులను మా
మను బోలి నేను గలువన్ మనసయ్యెడు” ననుచు నుతుఁడు వల్లడిసేయన్. 24

ఉ॥ “అల్లరి నేయకయ్య! చను టంతగఁ దప్పనిదయ్యేనేని నీ
తల్లియె యడ్డు నిల్చునె? నుతా! నినుఁజూడనిరోజు నాకు జా
బిల్లియు లేనిరాత్రివలె బీర్తి యెసంగదు, చిన్నితండ్రి! నా
మల్లయ ! నోముపంట ! ” యని మాటికి మూర్ఖుని బుజ్జగించుచున్. 25

ఉ॥ “ బంగారుబొజ్జ ! నా దు పసిపాపడ ! నిన్విడి యిల్లు నిద్రవో
పుంగద చక్కనయ్య ! కులమున్ వెలయించు తలంపు మేలెయ్యె
నం గడుతెంపు నామది గనంబడదయ్యెడు; నిన్ను బొమ్మనన్
బొంగులువారి యేదో మనమున్ గలగించెడు నేమి నేయుదున్. ” 26

క॥ అనునెడ బాపయ్య మఱియొక పెనుకగఁ జనుచెంచి పొంచి విని దీనికి నే
యనువునఁ బలుకునో బాలకుఁ డనిచాటునఁ దొలగినిలువ నతఁ దుక్కఱున్. 27
మ॥ ‘జననీ! కన్నుల నీరుగ్రమ్మ నిటులన్ జాలినబడవ’ మేలే ? పా
మ్మని దీవింపును, ధీరమాత వగు మమ్మా ! సుంతలో మామ యా
ననఁ బాఠశాలము నొంది నే మరలిరానా ? దిగ్విగ్రహాతిన్
నిను మాయ మృదు గీర్తిడోలికలలో నెక్కొల్పి నేవింపనా ? ” 28

క॥ మద్దులల్గు నిటు ల్వచించుచుచుచోచుం గాంచి నాఁ డెప్పుని
న్నోద్యేషంబున వానికన్నులను నీ రూఱంగ “నమ్మా! యిటుల్
మొద్దుంబాటిన చిత్తవృత్తి గన కింపుల్గారునాకూనమే
లుద్దిం గాదను తెల్లకో” యనుచుఁ జూచునొమిన్వి లాలించుచున్. 29

ఉ॥ వైటచెఱంగునెక గనులవారెడినీరము నది “ యయ్య నీ
మాటకుఁ గాదనెక గలనె ? మామ పరాయియె! కాదు, గాని యే
పూటకు నీకుఁ గాఁడగినపొడ కెవ్వరొ యింకనంచు లో
మీటెడితోందంక మది భ్రమించెడి మోజున డిందున్నున్. ” 30

నీ॥ ఆకలిపాటు సుంతైన నెఱుంగవు పోరి పెట్టికఁగాని బువ్వ తినవు
అభ్యంగనస్నాన మాడింతు రమ్మన్న నూరింతి దిప్పింతు పోరుఁబెట్టి
నిత్యంబు దల దువ్వి నీరార్పఁ జిందులఁ ద్రొక్కి యంకెకురాక త్రోసి చనెడు
కాదు గూడ దటంచు గిగ్గోలు గావించి పట్టినపట్టు గూర్పకయ నెడవు
కన్నకడుపుగానఁ జిన్నయ్య! యివి యన్ని మద్దునేతలనుచు ముఱియు జేస
నాదుబొంగరంబ! నాయన్న! మననెక్క నీదుచనవు లచట నెద్దునెద్దు ? ” 31

మ॥ అన “నమ్మా! మది బెంగనైకొనకు నీ కామోదముంగూర్చు బు
ద్ధిని నీచెప్పినవానిఁ జేసితిని సుంతే నల్లరింజేరు నీ
పను లం చే బొడగన్నఁ జేయఁదునె! యీపైబుద్ధిమంతుండనై
యనున డించెద నత్తిమాచులఁ దదీయాజ్ఞాపకారంబుగన్. ” 32

ఉ॥ పంపు ” మఱుంచు గడ్డమును బట్టి మొగం బెగయించి యోవ్యముల్
గంపమునొంద జాలితరగల్ దనకన్నులనుండి జాఱ ని

ద్వంపు మొగంబు దల్లిదటి గావున నుంచి రసాద్రి దృష్టలక
నింపుచు నామెక్కవను నిశ్చలతక బరికించుచుండఁక.

33

ఉ. బిడ్డనిరంబు నాత్మభుంపీని జేర్చి కవుంగిలించి మో
మడ్డము గాఁగఁ గ్రిప్పి “తనయా!” యని “ఔక్కలురాని చిన్ని నా
గుడ్డగునిన్ను దవ్వనుపఁ గొల్పును నామన” మంచు దుఃఖచుక
జడ్డున ముగ్ధువారిఁ గని చయ్యని నామెసహోదరుం దనుక.

34

ఉ. “చెల్లెల! యిట్లు లన్యబుగఁజేసితి నన్నును, నాసతీమణిక
బిల్లలు లేనిమాకొఱతఁ జేరుముతో నిటుతీర్పరాదే? నా
యల్లుని బ్రాణతుల్యునిగ నారిసి వెంచనె పెద్దజేయనే?
యల్లుము డిందఁ గుందునడ కూఱడి పంపుము వీని సమృత్తిక.

35

మ. ‘అగునందీ పదియేడు లయ్యె ననురాగాయ త్ర మీచ్చెల్లియల్
మగకూనక గనె నన్నమాట విని ప్రేమకబోయి వీక్షించుటో
తగురీతిక గొనివచ్చి మేలుపరియాదక దేర్పుతో లేదు మీ
తగవుక ధర్మము మీకగా కొరుల కాత్మక మోదముంగొల్పునే?’

36

చ. దినదిన మిల్లు మీవదిలె దెప్పట నాటికినాటి కెద్దయో
పని గెడపంగరానిదిగ వర్తిలుటక దడవయ్యె మీరు నా
మనసు నెఱుంగువారె కద మాఱన కచ్చట నొక్కనాలుగేక
దినములు వుచ్చి రాదగును దీర్పుడు దోయక నాదుకోరికక.”

37

చ. అని బలవంతముక సలిపి యామలునాఁడె ప్రయాణమై, గుడులో
గనఁదగుచిత్రముల్ గనుచుఁ గాని జేరి ప్రపత్తి విశ్వనా
థుని దరిసించి తక్కుఁగలతోయములం దఘుర్నణంబుగా
మునిగి సుఖంబుగా రకపుముచ్చటలం దొకకొన్ని వారముల్.

38

మ. గడువక బుట్టఁడు మేనమామకడ నాగక దల్లిదండ్రుల్ ప్రియం
పడి స్వగ్రామముఁ జేరిసౌఖ్యముల నిల్వకబోయె నేడేడు లా
నడుమక వచ్చినవార్తలక దనయుజ్ఞానప్రాధిమ్య జొక్కి యె
న్నడు కన్పొందు మొ యంచు వారముల నెన్నన్ సాగి రాదంపతుల్.

39

—♦ భారవి దిగ్విజయము ♦—

చ. ఇసుఁ డుదయింపఁబోవుటకు నెంతయు ముందటఁ దత్కరాగ్రముల్
గొనలుగ సాగి ప్రబ్ధి వెలుఁగుల్ జగతిక వెలయించుపోల్కిఁ ద

త్తనయూఁ డభండపండితులదర్పము మాపినకీర్తనీతముల్

వినుకలిబాట గ్రామమున విస్తరింకొదమిగాంతు దంపతుల్.

40

క. స్వాతికి ముత్యపుంజిప్పలరీతిఁ జూగొములగములు రేగాజునకై

ప్రీతివడుభాతి సుతుఁగన నాతలిదండ్రులు గుణించునపు యొక నాటకం.

41

—* భారవి గృహగమనము *

సీ. కడిమిమై లాగినగండవెండారముల్ డాకాల నొలసి తాండవము నేము

గురువాదముల నూడఁగొట్టిన బిరుదుగంటలు చెడ్డకొనఁజుట్టి యెల్లప్పుడు లులియ

శతవధానవిధానచాతురిన్ గాంచినపతికముల్ మాలలై కుటుక వేల్పుఁ

బ్రాహ్మబంధనిర్మాణంబులన్ గొన్నఁకొంకంబులు కిరాఁగిలులఁ బెనఁగ

నాకుకవితానుభాధాం నందుకొనినహుతుల్ వెల్లికొల్లవై పెద్ద వెలయ

నుబ్బి తబ్బిబ్బగుచు దండనండి మేకమారు చుడదే సుతుఁడు గొంకంబుఁజేఱ.

చ. ఇనుఁ గని విచ్చుపద్మములయేపునఁ జిత్తము లుల్లసిల్లఁ జం

ద్రునికళఁ జంద్రకాంతములు తోయముఁగాఁచై రీతిఁ గన్గవల్

ఘనత ముదకువు ప్రియ గాదిలిపుత్తుని మొక్కులంది బి

గ్గను గవుఁగిల్కఁ జేరమ లెగయన్ దలిదండ్రులు సంతసంబునన్.

42

గీ. తనువు లింక నంతలుగ మహోత్కలిక లచర

నాగతులకు మనస్సాన్నిధి స్వాగతంబు

లొనఁగి శకటాంతరంబులం దున్నవత్త

సంతతుల నింటిలోపల సర్ది పిదప.

44

కా. “ ఏమే ! యెన్నడురాని నీవది నె నేఁ జేతెంచె నిం దామె నీ

వేమాడ్కికొ ముదమందఁజూచుకొనెదో యేతీరొ నీనేర్పు నా

యామర్యాదలు మంచి నెడ్డలును నీకాయ త్రముల్, ప్లూహా

ప్రేమకొ నీసుతు సాకె నీవెటుల సంతృప్తాత్మిక గాఁచుచెదో ! ”

45

చ. అని సతి నెచ్చరించుపతి నారసి పత్ని వచించు “ నా, నెఱుం

గనె ? మను గాకి నారయనె కన్న కుమారునికంటె మిన్నగా

మనసుతు నామె చూచుకొనుమన్నన వెంపును, ఎల్లకోలు ? దా

ననెగద ! వాని నామె కెలనకొ విడి సైగ్యముఁజెంది వచ్చుటల్.

46

చ. అది యటు లుండనిండు, సుతు నాగతిఁ గైకొనిపోయి గొప్ప డొ

చదువులఁ జెప్పి పండితునిసల్పినబావప్రసంగ మేమియుకొ

మదిగొన కొక్కి మానసమాటయె పల్కెద కాని యేకేక్ష

వదలకె పక్షపాతి " మనుభార్యను జూచి హాసమృఖాంబుడై.

47

ఈ "చెల్లెలు నన్ను - నే విడిగఁ జెప్పఁగోటికి ? - బాట్టుపాక్షేగా,

పిండు వచ్చె నేహముగఁ, బిల్వము ఒండుల, నిందు విందు నెఁ;

దై కుమారువిద్యసభ నేర్పఱువకవలయుక ; గృహస్థుల

కొల్లగ మొక్కలన్నియును గూర్పుము దైవము పేరు మీఁగఁగక."

48

— భాగవతి - విందు —

క. అనిసతికిఁ జెప్పి యిరువురుఁ జని యెల్లఁగఁ బిలిచి వలయుఁసంభారములక

గొనితెచ్చి యింబఁ గగురను లొనరించుచు నాప్రహస్తుఁ డుండెడు సంక.

49

క. "నిన్నావటోవిడా! మన పున్నాచుక్కయ్యకొడుకు పుష్పేయవదువుల

బన్నుకొని వచ్చినాడెఱు నిన్నటివాఁడెంతయియ్యెనే యింతటలోక."

50

క. అని యొక్కగరిత యన నొకవనితి పలుకు " నెంతవాడ! ఎఱి! విసలేదే

మొనగాండ్రగు వెనుపండితులను సులువుఁ జాస్త్రుచ్చుకక గెల్పెనటే!"

51

చ. అనిన మఱొక్కచాన " గెల పన్నను గెల్ప!! అమేమేమిటో

తనిసనఁ ఒండ్లకెత్తుకొని తాఁగొనవచ్చెనటోయి! యబ్బురం

జెనయఁగ వానిపేర్లు వచియించిరి విస్మృతి సోకె- నేలువలో

ధనములు గంకణంబులట దండెకడెఱులటే తొడాలటే.

52

క. "కుడువఁగఁబోవును రుచిపను లడిపొదఁబట్టియ్యె బోనన్నయుఁ గనమే ?

కడుఁబొద్దెక్కెడు రిండో!! వడి వంటకు రవ్వుటంచు బ్రతిమాలెఁగదా!"

53

గీ. అనుచు నొకయింతి వినవిననరుగు దుండ " నానె, యెందఁబలుక్కన నామెముందు

వచ్చి నడికట్టుగట్టి నిల్వఁబడి నడ్డ నిలగఁబని నేయఁ ద్వరఁగఁబోవలయునమ్మ."

54

క. "మఱచితిఁ బూసలగరి యెఱుకయ తెమ్మనుచుఁగోచె మగువా!" యని లో

నొనున్నదానిఁ గైకొని పఱలెంచె నొకాపె వెడలి పలువేగమునక.

55

క. ఈగతిగా నా గ్రామము లోఁగలవా రాబులు పెఱుగులుక గొనుచుక రా

గాఁ గాపులు పెనుతిట్టలలోఁగూరలు డింప ముదము తుములం బయ్యెక.

56

క. మనచిన్న నాటి సచివుడు ఘనుడై చనుదెంచెనంచుఁ గడుమోదమ్ముక

గొని వటువులందుఁ దీర్థముఁ గొనివచ్చిరి యేటినుండి కొల్లగ మడితోక.

57

చ. అఱుమర లేక విందునకునై పిలువంబడి వచ్చువార తె

కొఱతయ లేని నేస్తములఁగూడి స్వకార్యమరీతిఁ గూరలక

దఱుగుట నుంచి యన్నిటను నామును బాణ్ణాని బంధుమైత్రి యీ
తెఱుగగునే యటన్న వినుతిక దగుచర్య వహించి రచ్చటక. 55

సీ. అంగవస్త్రంబుల నాఱుగ ట్టెగువారు బియ్యంబు వడియించి పెట్టె వారు
గాడిపై గుండిగల్ జోడించి యెసఘల మఱిగించుటాదిగా నెరయవారు
వేఱుప్రాయ్యలనైనఁజెనముల భాండీలఁ బిండివంటలఁ జేసిపెట్టువారు
తిరుగఁబోతల దించి తెచ్చి మేల్రుచులెక్కఁ బచ్చమల్ నూరి యునిచ్చువారు
నూఱుఁగాయలు వడియఁబు లూఱుఁబిండ్లు తెచ్చి వడ్డనపాత్రలఁదీర్చువారు
నేయి గరగించువారు వర్షించువారుఁగాఁగ నాపాకకాల గ్రక్కదలిపాదలె. 59

గీ. నిండుచందమామ నింగిఁ జుక్కలముంచి పృథ్వి నెల్లఁ బాలవెల్లినించు
నటులఁ బూర్ణమాంబ యందఱ కన్ని రూపులను మెలఁగి ముదముఁ బొంగఁజేసె. 60

క. అట దేవతాగృహంబున జటలుకొ ఘనలుకొ సమర్ప సన్నాహములకొ
స్ఫుటగతుల మించె వక్రిలు ఘటకు లనుట తేటపడువికాసంబులతోక. 61

సీ. ఘటి నమస్తే రుద్రమనృవాదుల భక్తిచే నభిషేకంబుఁ జేయవారు
నప్పుడే వచ్చి దర్శనసాసీనులై మాధ్యాహ్నికమునకై మలయువారు
నొన్న మఃపూర్వకం బుచ్చెద్ధని సహస్రనామార్చనంబు నొనర్చువారు
గంట మోగించుచుఁ గదలిపొండని భూతపైకాచములఁ గాంతఁ బల్కువారు
పీకి ముక్కుంటిపండ్లవైచీచు దీసి కొట్టి కొబ్బరి స్వామికిఁ బెట్టువారు
వెలయు నాదేవతాగృహం బలసరస్వతీయనర్తనకాలయై తేజుమిగిలె. 62

క. ధూపంబులఁ గర్పూరపుదీపంబుల సుమసుగంధదీపితరుచిమ
దూప్రంబుల నాలో నపురూపపువాసనలు చదలఁ బ్రోది నెసంగెక. 63

వ. అప్పు డాగృహస్థుండు నిర్వర్తితస్సా నాదిమాధ్యాహ్నికకృత్యుండై. 64

క. గోడకుఁ బసపుంగుంకుమతోడకొ శ్రీవేంక టేకు దొడ్డపదంబుతో
జోడించి దిద్ది నడుమకొ నాడెంబుగ నామ ముంచి నాటినభక్తిక. 65

క. గంగాజలకలశంబులఁ జెంగటఁ బీఠముల నునిచి శ్రీవిష్ణుకళా
లింగితసాలగ్రామములం గొని హరివాణమందు లలి నిడి పిదపక. 66

క. తువనేశ్వరాంతరంబున శివవిష్ణుప్రతిమలందుఁ జేరిననిర్మా
త్యవిశేషముఁ దుడిచి సమర్ప విధికొ దేవార్చనమున కాయత్తుండై. 67

గీ. శలశజలముల శంఖముకొగడిగి తుడిచి వారి నించి సుమారులఁ బైఁజల్లి
తిరుగఁబూరించి కై నేసి దిమ్మె నునిచి క్షీరమధునారికేదాంబు పూరణముల. 68

క॥ సాలగ్రామంబుల స్వరజాలము లుడివోనినమకి నమకాదుల శ్రీ
ధావత్తుంబులు పురులై గ్రాలఁగ నభిషేకమిచ్చి కడిగి తుడుచుచుకొ. 69

గీ॥ సంపుటంబుల నిడి గంధచర్మ లెసఁగ నక్షతలఁ బూవులను 'నృసింహ'య సరస
బాలగోపాలమూర్తయే స్ఫటికలింగమూర్తయే నమ' యంచు మేల్బుద్ధి నొసఁగి.

ఉ॥ సాంబసహస్రముకొ పారింహస్రము శ్రీలలితాసహస్రముకొ
బంబినభక్తిఁ జెప్పుచు నుపాయనముల్ గ్రమయుక్తి నిచ్చి వ
స్తుంబు లొసంగి జందెముల సత్కృతిఁజేసి పృథ్వీస్థూపదీ
పంబులతో నివాళులిడి వ్రాలినభక్తి నిమిలతాక్షుండై. 71

ఉ॥ " నీకలరూపు లోకులకు నిర్వచనం బొనరింపఁబూని ని
ర్వాణకులవృత్తి సాగి పరమార్థము దేటుతెనుంగు కేనుఁగా
లేక నివర్తనంబునఁ జలించెనఁ టానిగమంబు, లేను దా
శ్యావలితాత్ముండకొ నిను సమగ్రముగాఁ గొనియాడనేర్తు నే ? 72

ఉ॥ వేడిన వేడకుండినను విజ్ఞత కల్గినఁ గల్గకున్న నీ
వాడను బోవుమన్న గరువంబున నివ్వనకున్న కేవల కే
జాడల నెప్పుడో వెలితి చాలమి సోకనిరీతిఁ బోయిమిశో
పోడవు మాధవా ! కలదె పొంగుట లొంగుట నీకృపాబ్ధికి ? 73

ఉ॥ నాకొమరుండు నీచలువ నకొ గనఁ గ్రమమైర వచ్చెఁ బండిత
శ్రీకరుండై కృతార్థతను జెందితి నీదయకల్మి, మూఢతకొ
జెకొని మొక్కులంచు నవి చెల్లుటలం చొకతంతు సన్నితికొ
లోకములెల్ల నీకడుపులొనివెగా కిటఁ గొత్త లున్న వే ? 74

కా॥ నీదే నీకిడి మొక్కు తీతొనని భ్రాంతింజెందుచున్నాడ నా
రా ! దుష్కృతము ! నాసమస్తమును నీయాదార్యదత్తంబై కా
దా ! దేవా ! అగు నైనఁ దానిడిన తోయంబంచు నొక్కింత గొ
మ్మా ! దా ! దా !! యుచిన్నిపుత్తుఁగొని నెమ్మింపండిరి ముద్దాడఁడే ? " 75

చ॥ అని వినుతించి, యాజ్ఞఁగొని యందఱుఁ బీటలఁ దీర్చివూరుచుం
డినవటుపుల్ నువాసినులు నిండగుపత్రము లాజ్యభోజ్యవ
స్తునికరముల్ గడుకొముదముతోఁగొని వడ్డనఁబూర్తిసేయ నిం
పున యజమాని తా మరలఁ బూజనొనర్చి వినీతవిత్తుండై. 76

క॥ " కానిం దాత్మనివేదన కానిం " డని గంటఁగొట్టి గంగకు వారిగం
గానాథులకును బిలిచి మహానైవేద్యంబులెట్టి యందఱు లేవకొ. 77

క॥ కుసుమాక్షుఁడ లండఁజి కిడి రసన మనసు కృత్యము నొకట రంజిల భక్తిం
గొనరుచుఁ గోయిలకూ సెడుపసఁజెప్పిరి మంత్రీపుష్పభవ్యత రోహిణి . 79

సీ॥ వేయితలలవాడ ! విశ్వంబునకుఁగన్న విశ్వమే కన్నుగా వెలయువాడ !
భువనంబులకు హాయి పొసఁగఁజేసెడివాడ ! భువనంబులన్ హాయిపొందువాడ !
సృష్టికి శాశ్వతస్థితి నొసంగెడివాడ ! సృష్టి మించి సతంబుఁ జెలఁగువాడ !
జగములు జీవింప శక్తి నిచ్చెడివాడ ! జగమె జీవనముగా జరుగువాడ !
కొలుచులోకంబు నేవఁ గైకొనెడువాడ ! వలచి లోకంబులకు నేవసలుపువాడ !
కలిమి లేకుండి లేమిలోఁ గలుగువాడ ! కలిమిలేముల కందనిచెలుపువాడ ! 79

క॥ నారాయణవాచ్యుడ ! విశ్వారాధ్యుడ ! విశ్వరూప ! సాకార ! నిరా
కార ! నిరంజన ! త్రిజగత్సారాంతర్భూతపాపానితా ! విశ్వపతి ! 80

క॥ కన్నంతయు విన్నంతయు నిన్నిభిలము నెవనికడ నొకింతయుఁగూనొ సం
పన్నతఁ గల్యాణంబుల నన్నిటఁ గల్యాణమెవ్వఁ డానినుఁ గొలుతుక . 81

మ॥ అతఁడే బ్రహ్మ శివుండు విష్ణువును లోకాధీశ్వరుం డక్షరుం
డతఁడే మూలవిరాట్టు ద్వేయముల నత్యంతంబు ద్వేయుండు ను
మ్మతఁడే ధ్యానములకొ విశిష్టతమహా భ్యానంబు, సత్యంబులం
దతఁడే మిక్కిలి నిత్యమై వెలయునత్యం బంచు నిన్నెంచెడక . 82

మ॥ నటపత్రింబునఁ బాలవెల్లినడుమకొ బాలుండవై పవ్వలిం
చుట పల్కంబడు; నట్టితావు ధర నెచ్చోనుండునో యంచు నే
గుట మేలే ? హృదయంబు సామ్యమున కాకుంబోలె ? నీవు న
చ్చటలేనే ? నిదురించునాతెలివి కాంచక బోల్చలేకుండినక . 83

చ॥ తనువున నుట్టియాకుపరి దాల్చిన నాహృదయాబ్జకోశమం
దనయము దోసములుకొనయంతటిరూపునఁ గోటిసూర్యదీ
ప్తిని నివసించి విద్యుదతిదీపన నాయెడలెల్ల సౌఖ్యవ
ర్తన వెలయించునీదయకు దండనమస్కృతు లోజనాద్దనా ! 84

గీ॥ హృదయవటపత్రిసీమ శేయించునీదు నాభినిగ్రతకమలంబు నాదుచున్
కంబులోనిసహస్రారకంచె గాదె మత్క్రియూబ్రహ్మ మటనుండి మలయుఁగాదె .

సీ॥ ప్రాణానిలంబవై శ్వాసకోశముఁజేరి నెత్తురకొప్పుల నిండిపఱచి
హృదయపుటంబున కేతెంచురక్తప్రవాహంబులకొ శుభ్రపఱచి సిరిల
దేహంతరంబెల్లఁ దిరిగి యన్నరసంబు నెల్లడ సమపుష్పి నెసఁగఁజేసి
జతరాగ్నికిని సహస్రారంబునకు నవయవములన్నిటికి సత్తుకనొసంగి

యవసరముకానివాని స్వేదాదులుగను వెలికి దోసి సదా రోగ్యకలన మాకు
సౌఖ్య మొనఁగూర్చునీప్రకృత్యుగుజేయ వెలిసి కొనియాడఁ దరమానె దేవదేవ!

ఉ॥ రావో, చక్రివర్తివో, ధరారమణీపతివో, నవగ్రహా

త్రేజకరాజ్యదత్తుడవో, దిక్పతి గన్నడుసర్వగోళసా

మాజక కార్యదర్శివో, సమస్తనిరంకుశశక్తిసారవి

భ్రాజిత మైననీసితిని బల్కెదుమాట తెఱుంగ మమృతా !

87

క॥ నెల కొకపో గనుసామెత పాలుపున మే మిచ్చుమంత్రపుష్పముఁ గొని మ

మ్ముల నవ్యాజకృపాగురుబలమున రక్షింపవయ్య ! పరమాత్మ ! హరీ !

88

క॥ అని మంత్రపుష్పమానసవినతిసమర్పణ లాసర్పి వేఁగ దదీయా

ర్చనఁ బూర్తిచేసి యాపోశనలక్ష వడ్డించె విప్రసంతతి కంఠక.

89

మ॥ అతిభక్తికా చరిపాటఁ గొంద ఊటఁ దోడైరాఁగఁ గప్రింపుటా

రతి హస్తద్వయిఁబట్టి చిత్తము శరీరం బూఁగి యుష్పాంగ భూ

లతికామధ్యగతేఽఱుండు జగల్లావణ్యనీమా ! రమా

పతి ! యం చాగృహమేథి నించె భజనవ్యాసంగముల్ పంతులక

90

మ॥ సరవిక బ్రాహ్మణు లారగించునట “ నాజ్యం బాజ్య, మెవ్వారి కె

వ్వరి, కన్నంబిదె, కూరకూర, పులుసా పప్పా, ? వడల్ భక్ష్యముల్

పరమాన్నం ” ఁని “ చాలుఁజాలు ” నని “ మేల్పాకంబు ” లంచుకనుడుల్

విరివిక వర్తిత మధ్యమధ్య శివగోవిందధ్వనుల్ పెల్లగక.

91

సీ॥ వడ్డపశ్యేముల్ వర చక్రిములుగాఁగఁ గదళీదళాగ్రముల్ ఖడ్గములుగ

సోమనూత్రింబులే సోగనుశంఖములుగా బంతులెల్లను వైజయంతులనఁగ

జిలుగుజిలేబీలు శేషశయ్యలుగాఁగ నన్నముల్ క్షీరాభిచెన్నఁగొల్పు

పాడుగుబట్టిత కామోదకంబులుగాఁగ బుటహోరరుచి పట్టుపుట్టుముగను

లడ్లు భోండాలు శశనూర్వులక హసింప శ్లోకగీతము లాగమాస్తోకరుచిగ

నలరు నానంద మమృతవివ్యాసముగను విందు గోవిందునాకృతి విస్తరిల్లె.

92

సీ॥ వాములకొ మ్రింగెడుస్వాములకును తల్పు లప్పడాలనునట్టు “లాగు” “చాలు”

ననుట మైమాటెగా కతని నీవెఱుంగ వే కరము వెన్నె యుంట గానరాదె ?

మనసు సిగ్గుగు బావమాట తెల్లమెగాదె ? యేటలకే బుట్టయేపు చెడునె ?

తాఁగోరి యెరుల కింతగ సిఫారసుచేయునీయయ్యకళల నీవెఱుంగవొక్కొ

బలిమి వేసిన నాకులో నిలుచునేమి ? పల్లెములు వాని చాటి యీవలక రావేకీ

దృష్టియనియొక్కొ చాటఁజేరితిరిమిర ? లనుచు నందందు సరసోత్తలావహితె.

- పీ॥ బావగా ర్చేతికి బాజారుపంపిరా ! మేనమామలచాలు మానునెట్లు ?
 కూర పీకెడె తెచ్చుకొనినారుగాబోలు నట్టై కొసరబోవడ దయ్యవాని
 నున్నచోఁ గొంచె మేయుండు పులిహోర తెప్పింపుడీ మీఁగడపెలుగు నింక
 మాటబింకమెగాని మండిగల్ ఫేజీలు తినలేదె ? తిద్దుచి తెలియదొక్కొ !
 పాశ మెక్కువయెనచో బావగారు కొఱవకారంబు గొని సంజుకొనుండు కొంత
 మఱుది! గుండ్రాయి దెప్పింతుమా తుదింప ననుచులోతులు చెలరేగె నందు నఁగు.
- మ॥ అంత వడ్డించువారలలో నొకండు — 95
- క॥ తినినంతయూఁ దిని యింటికిఁ గొనిపోవఁగనేమొ నించుకొనియెక్కజెంబుకొ
 గనుడంచుఁ దానె దానకొ మును వేసినకొన్ని గారెముక్కులు నూపెకొ. 96
- మ॥ మఱియొక్కఁడు — 97
- క॥ పనియున్నట్టులఁ బంక్తికి వెనుకకొ గూర్చుండి వారివీరిరుమాలలో
 గొనల ముడివైచి వారది కనకయ లాగికొన మిధునకంబనె నొకచోకొ. 98
- గీ॥ “వదినెగారిచేయి పడినదిగాబోలుఁ గాక పాక మింతకమ్మనగునె ?”
 “బావగారిసోటిపనగాక నాదేమి ” యనెడివరుసమాట లం దెసంగె. 99
- క॥ ఈరీతి నలఁతిముదురులతో రంజిలుమేలమాటతో ముదమొలయకొ
 జారు ముగియించి దద్యాహారమున సుపక్రిమించి రందఱు నంతకొ. 100
- మ॥ హరినామస్మరణంబు వంతుగొని నేయకొబూనికకొ శంకరా
 భరణం బొక్కఁడు పాడఁ దోడి నొకఁడూపకొ శుద్ధకాంభోజి నొ
 క్కరుఁ డెత్తంగ వసంత మొందుదెస పొక్కకొ దేవగాంధారి మ
 ల్లరి నీలాంబరు లందునం దెసఁగ నోలలోదేరె రాగాంబుధికొ. 101
- పీ॥ “భైరవివైన మాబావపోకడ మెండు వినలేదె మీ ” రని పీగు నొకఁడు
 “ధన్యాసి బిరుదంబు దాల్చునీఘనుఁ డేది కాని”మ్మనుచుఁ బ్రీతిఁగాంచు నొకఁడు
 “దర్బారు మావానిధన”మంచుఁగనుగీటి పురికొల్పుఁ బ్రక్కగాఁ బొడిచియొకఁడు
 “మధ్యమావతికి మామఱుదికిఁ బెనులంకె కాదోయి!” యని నవ్వు జో దొకండు
 ‘నొక్కటనవోయి!’ యనఁ నేమియొక్కటనినవేయిఁబెట్టఁడొకొ”యనువేటొకండు
 హాస్యరసయుక్తగానరసాభియుక్తి దైవకీర్తన గడుహాయిఁ దనరుచుండ. 102
- క॥ గలగలమనుమాటలసందుల వీణాస్వనముకంటెఁ దొలినన్నముగాఁ
 జెలఁగి కృమంబున నిండయి కలనాదం బొకటి పౌర్ణధగతి వర్తిల్లకొ. 103
- క॥ ఎక్కడిమా టిక్కడనే నక్కె, గతులు చిక్కె, వడ్డనలో నిలబడియెకొ
 జక్కనకుఁ జొక్కి నుడిదెస కొమ్మమ్మడి మొగములన్నియుం దిరుగఁబడెకొ.

ఉ॥ మోహనరూప మొప్పు జగమున్ దనజాలములోన ముంచి యు

త్సహ మొసంగి జీవములచర్యలఁ గల్గెడుమంచిచెడ్డలం

దోహరిసాహరిన్ బెనగి యోపికడిందినవారిఁ గాచు స

న్నాహమునన్ సతం బెసఁగునాథుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుడయ్యెడున్. 105

క॥ ఏమీ కంఠముచుధురిమ మేమీ స్వర మొదుగుబాటు నేమీ భావ

శ్రీమాహాత్మ్యము నారా! సాహస్యమే! చెవులజడ్డ జల్లించె భలీ! 106

క॥ అని యట్టులెత్తి యందఱుఁ దను నీషింపంగ భక్తితాత్పర్యంబుల్

ఘనగీతి ననగి పెనఁగఁగ మననూతనపండితుండు మఱియుంబాడెన్. 107

ఉ॥ అక్రమముల్ హరింప నుజనావళిఁ గావఁ బరాక్రమంబు ని

ర్వక్రమకృపార్ధదృష్టియును వర్తిల నిండిరఁగూడి తాత్ప్రయఁ

జక్రము శంఖమున్ గదయు శార్దూమఁ జేతులఁ దాల్చి నాదనా

మక్రియ నెందుఁదోచుపరమప్రభు విందుఁ బ్రసన్నుడయ్యెడున్. 108

క॥ 'తక్రొపక్రమసమయే చక్రధరస్మరణ' మనిన సంగీతకళా

విక్రాంతి వివశులగుటన్ బ్రక్రమమున్ మఱివి రెల్లవా రాయదనన్. 109

క॥ గోవిందా యన నేచుటి యానిందున నెల్ల రతని నరయుచునుండన్

రీవిం దనకృతి గానముప్రాప్తీవ్యము గంగ యమునవలెఁ బ్రవహింపన్. 110

సీ॥ ఆభోగిభోగి పర్యంక రిబునన్ హాయి నూగుచు జగ మేలుహాయిలుకాడ !

మథుముఖారికూరమదనివారణఁజేసి మేడిని గల్పించు మేటిప్రాడ !

సకలభూపాలక సంస్థానముల నొంపఁ బెంపఁగాఁ జాలినవెన్ద తేడ !

శ్రీత చక్రవాకనిశ్చేయసాధానభాస్కరమూర్తివై ప్రేమ గఱపువాడ !

శ్రీమహాదేవి యురమునఁ జెలఁగువాడ ! కన్నడ నొకింతయెఱుంగనికన్నవాడ !

పూర్ణచంద్రాభద్రుఁగాచిప్రొచ్చుచువాడ ! మహితహంసధ్వనిన్ గొల్పుచుంత్తగాడ !

క॥ "జయజయ" యనఁగా నందఱు స్మయవిరహితులై దుితోక్తి జయగోవిందా

"జయజయ" యనునప్పుడు నిశ్చయముగ హరి దోచినంత సంతస మెసఁగెన్.

గీ॥ భోజనంబులు ముగించు దారిబూలచర్యణంబు లానరించి నాఁటిసన్నాహమంత
యును జయప్రదముగ సహాయులయి యెవరి యింటికిని వార లానాఁటి కేగినంత.

ఉ॥ ఎంతటివాఁడు కావలయు నింతజయంబు మఱింతకీర్తి యిం

కంతటి మేల్వాగ్దేవ నమించు ను గల్లుచునుండ గర్వవి

భ్రాంతి ముచుంకుడుటకు, బాలుఁడు సోమ్యుడయైన లోన నొ

క్రింతపరాకు లే దనుట యెంతయు దవ్వగు సత్యదృష్టికే.

ఉ॥ బాలసఖుల్ దనుక దరియుపట్టున దొల్లిటికల్లుకోలుబం
డాలుము, మేలిచూపుపస, డగ్గటి యెండొరు గుచ్చిక్కాగిలిం
దేలి కరంబు లంసముల నిల్పి యనంగి పెనంగు మైత్రితోఁ
గ్రాల్చట లేదు, రాధయును పౌండ్రతఁజెందిన కృష్ణు నట్లుగఁక. 115

సీ॥ పల్కరింపఁగ ముభావముఁ జూపునేగాని మనసిచ్చి మాటాడుచనవులేదు
“ఏమోయి” యని సఖుం డెదురై కరము సాపఁ జూచిచూడనియట్లుసురిగియేగు
పెనుసంతసంబు మోమున విూఁ నేతెంచుతమికాఁడు తనుజేరుతటి యిడండు
తప్పనిసరియైనతావులక గొట్టువాక్యములఁ జిన్నంబుచ్చి యవలికరుగు,
సఖులు గుమికూడి “యేమిరో! చాలమాటె నయ్యనడవడి విద్యయు నందుఘనత
తెలుగుఁబోలు కనుల ” కం చుఱక బెగడ వీరిమాటేని గొనఁడు నవీననూరి. 116

—♦ భారవి - అవధానము ♦—

ఉ॥ ఆమటునాఁడు బాలునిమహా ర్హత వెల్లడినేయఁ దండ్రియుక
మామయు నిశ్చయించి మునిమాపున నందఱఁజేర్చి పుచ్చుకుట
గా మఱికిందఱక నిలిపి కన్గొనవచ్చిన స్త్రీలు శూద్రులుక
నేమముగాఁ గనక వినఁగఁజేసిరి వీ ల్పిరువంకఁ దత్సభక. 117

గీ॥ అట్లు లచ్చట నందఱ జ్ఞానములఁ జేఱఁగా మామయుం దండ్రి చెంతలందు
నెసఁగి “కాని” మృతఁగ వారి కెఱిగి లేచి మోడ్చుగే ల్కాలమునకెత్తి ముచుగడంగి.

సీ॥ సన్నాహముల మించుకత్తిక బ్రసాదించుసర్వశక్తునకు నంజలిఘటించు
ఘనమైననీజత త్వమును దయకొనుడులలో నొదిగించుకొనువాని మదిఁదలంతు
తీర్థవనాలంకారదీప్తియయ్యును గళాలంకారముల నిల్పులలితు నెంతు
నధికతరవ్యాప్తి నలరుచుండియు భక్తులక బోచువాని లీలన్ స్మరింకు

గీ॥ తల్లి దండ్రులుగురుఁడునాత్మజుఁడుహితుఁడు మొదలుగాఁగ లనంబంధములఁజరించి
సంతతప్రేమ నుధ వెదఁజల్లుచుండు పరమదేవుఁ జిదానందుఁ బ్రస్తుతింతు. 119

చ॥ హరికి జ్ఞోహరు శంకరున కంజలి నల్పకు మ్రొక్కు లష్ట్రకిక
శిరణు గిరింద్రపుత్రికిని సన్నతి వానికి మోడ్చుగే ల్లజ్జే
శ్వరునకు దిండముల్ మఱిమపర్వుల కెల్ల నమస్కృతుల బర
బరిమతి దేవమర్త్యకవివర్ణుల కాశ్వవిమర్శకాళిక. 120

క॥ శ్రీలక జెలువయి బహుళసాలంబఁ దేలుకమలజాండంబున ర
మృలాపరుచిరకేళి వ్యాలోలత వెలయుత త్వ మర్చింతు మదిక. 121

గీ॥ వివిధభాషారసాద్భుతవిత్వతత్వసముదయప్రాద్యవోధానకాలిధీప్ర
భావవాగర్జనాధిదైవతకళాప్రవాహకవితాసరస్వతిః బ్రస్తుతింతు. 122

క॥ ఊహాప్రపంచనిభృతోత్సాహానవధానలేకసంభవదఖిల
వ్యాహారదోషసమ్యగ్రాహివిమర్శకవదాన్యకలన నుతింతుక. 123

శు॥ తనరెక సంస్కృతప్రాకృతాంధ్రకవితాధారానుధారాశి, తీ
రనిధిక్ గొస్తుభచంద్రముఖ్యపరివారప్రాప్తిక్ మించి నూ
తనకావ్యయృతసత్కళాకలితరత్నశ్రేష్ఠమై యేకవీం
ద్రానికాయంబు, వినమృతక్ నతులు తస్మాంధాళిక్ దాకినిక్. 124

ఆ॥ పాలకడలిలోనిహాలాహులంబైన మ్రుంగబడదె శశికిరీటికలన
కావ్యజలధి దుష్టకవులనిశ్వాసముల్ సమసిపోవె రసికజనముమోల. 125

గీ॥ అనుచు నుపవిష్టఁడైన రామావధాని యొకఁడు తొలిపుచ్చకుండయి యోయి! భక్తి
యెట్లు వెలసిన వెలయించు నెఁగఁజెపును యుత్పలంబున “డ” ప్రాస నొక్కమాట. 126

ప॥ అనిన నవధరింపుమని — 127

ఉ॥ పాడి యొకండు, పాడఁదగుపాటల వ్రాసి యొకండు, వ్రాయఁగాఁ
బాడఁజాలి యొక్కరుఁడు, వ్రాతకుఁ బాటకుఁ గూర్చుతాండవం
బాడి యొకండు, పాటకును నాటకు నేర్చి మఱొక్కఁ, పాటకుం
గూడినవ్రాత కింకొకఁడు, కొల్లఁగ వ్రాయఁగఁ బాడ నాడఁ జే 128

కూడినయొక్కఁ డిట్లు లానఁగూడియు నస్థలితోరుభక్తి వెఱ
జాడ నెసంగకున్న సరసంబులె వ్రాతలు పాట లాటలుక
పాడుట నేనె దిట్టనని వ్రాయుట నే మొనగాడ నంచుఁ జిం
దాడఁగ నేనె నేర్తునని యాటలఁ బాటల వ్రాతలందు నే 129

నోడుట కల్గదంచుఁ దనయొ ప్పితరు ల్గడియింతొ లేదొ యం
చాడను నీడ నిక్కి కడునాతురతక్ గనుఁగొంచు గర్వపుక్
దాడులఁజిక్కి, భక్తి పెడదారుల మృక్క గుణించుచుండు నె
వ్వొడును ముక్తిపాటఁ గనవచ్చునె ? కాలముఁ బుచ్చుమాత్రకే 180

వీడునె పాపపంకములు ? విచ్చినకత్తులబోనునాఁగఁ బై
మూడినకామముఖ్యబలముల్ చెడి కూలి నశింపఁబోవునే ?
వేడుకపాటలుక జెడుగువేడబముల్ మసిచేసిదైవముక
జాడలెఱుంగఁగోరి, యఘసంచయముల్ చెడఁగోరి, పుట్టువుల్ 181

- వీడుటగోరి, స్వర్గము లభించుటగోరిన దైవకీర్తనకా
 గూడదగుకా దమా యనుకోక గడుంగడుకృద్ధ పెంపునకా
 కూడదగుకా ద్రికూటమున, జుమ్మని మూఁగెడులౌక్యయోజనలో
 వీడదగుకా తుణుంబు నిలలేనిమనంబును బట్టికట్టి తా 182
- పాడదగుకా గృతు ల్నుడులు వాంఛలు సేకముఖంబుగా నహం
 బోడదగుకా మహాజడత నూరక పూడి కృశించుజ్ఞానముకా
 దోడదగుకా మదికాదలంచుతోడనె మ్రొలులక ల్లశంబులై
 గాడగ నర్చ్యులై వతము గాఢమనంబున నిల్వఁగాదగుకా; 183
- వాడనిభక్తి చిత్తము నవశ్యతజేర్పదగుకా; భజంపఁగాఁ
 దో డతిముఖ్యమా ? మదిని దోచుమహాత్ముడె తోడు గాడె, లో
 నాడులనుండి గానకలనకా ముద మాతఁడు నొందుచుండఁడే
 నీడగ సెప్పుడుకా విడక నిత్యము నీమది గూడియుండఁడే 184
- వాడియెసంగుభక్తి కలవాటయి, దాని ననుక్షణంబుచుకా
 వాడుక సేయుచుకా గొలుచు వాఁడు గడించు నఖండతుష్టి మే
 ల్పొడిమి హాయి పెంపుఁ గనఁబోఁ డితరుం డిది నిశ్చయంబు, వె
 న్నాడినపాపము ల్దొలఁగు నద్యతనాఘము లుండఁబోవు ముం 185
- దేడనొ పుట్టి పొందదగు నెంతటిశేషము నేని చిక్కకే
 పాడతి బుంగు - భక్తి సులభంబని యేమఱరాదుముక్తి-పె
 ల్లాడిక గల్గిచోట నపహాస్యము పైకొనుచోట సౌఖ్యతన్
 నాడెము డిందుచోట జతనంబులు వ్యర్థము లైనచోటులన్ 186
- బాడి నశించుచోట బహుభంగుల నాపద లూపుచోటులన్
 దాడన లబ్బుచోట నుతిత్రాడు బిగించెడుచోట దూతిపిం
 డీడుచుచోట బుద్ధి చలియించు, మనంబు కలంగి లొంగుఁ దెం
 పూడు, బలంబు సృగ్గు భృతి యూడనిబాడు శిరంబు దిమ్మినకా 187
- గోడున మున్న తిచ్చవడి కూలి కుమారిలు నట్టులొను వే
 యేడులు నిండినట్లగుచు నేడుపుసోకెడు నైదుపాఠ్రణముల్
 గూడుల వీడి మేను దొలఁగున్ బెనుపాశము పూన్చికట్ట నా
 వాడని వచ్చి జాలిఁగొని పాపవిముక్తు నొనర్ప నెవ్వఁడున్ 188
- రాఁడు తృణీకరించును జిరాకుగొనున్ నగు నీసడించు నెం
 జేడుగ డాపరాత్పరుడె యింకెదియన్ జెడునన్నరూఢితోఁ

బాడుటె పాట, తత్పరతఁ బాయక తద్గతచి త్తవృత్తితో

నాడుటె యాట, యిట్టివిషయంబును దేటతెనుగుగా నొరుల్

139

వాడఁగ యోగ్యమైనదియె వ్రాత తదన్యము త్యాజ్యమేనుమీ !

కూడఁగఁబోలుఁ గోర్కెల దిగుల్ పడకుండుమనంబుతోడ నీ

వాడను నాకు నీవె భగవంతుడ వన్య మెటుంగనంచునున్

వాడఁగఁబోలు ను మృతితథమృదునట్లు మృదంగ తాళముల్

140

బోడుగ మోయఁగావలయుఁజుమ్ము, రసోత్కలి కానుసారతక్

గాడినపెంపుమై బెనుపఁగాఁ దగునాట్యమొనర్పఁబోలు, నో

వాడబపద్యమిత్రహిమభానుకృతాత్ ! జగన్నివాసకా !

యీడితసంశ్రితావనశుభేక్షణ ! నాయహవర్తనంబునక్

141

గూడమి రానటుల్ బలము గొల్పుము నీపరిచర్య యెందునే

వాడలనేఁ జరించినను వర్తిలనిర్మునివేడ ముక్తి యే

జాడనొ డాగునే కడువశంబయి హస్తగతంబ యయ్యెడుక్

జాడుఁడు ప్రశ్నకుక్ దగినచోప్పున నుత్తర మీవిధంబకో.

142

క॥ అంతటఁ గరతాళంబుల సంతసముక్ జనము దెల్పున ద్దడఁగంగా

నంతేవాసిని గాంచి తదంతికాతుడైనమామ యనె నీరీతిక్.

143

ఉ॥ అల్లుడ ! తెల్వి నీ వచటరచ్చట నందినగెల్పు గెల్పుగా

దెల్ల తెలుగుమాటెగద యింటను గెల్చిన జచ్చగెల్పునాఁ

జెల్లెడుసామెతక్ మిగులఁజిక్కులుగల్గఁ బరీక్ష నేడు సం

ధిల్లనొనర్చినాడ మది నిండినమెల్పున గెల్పు నొందుమా !

144

వ॥ అనిన మానుతో —

145

ఉ॥ వెద్దలు వీరు, నన్ను గని వెంచినతల్లియూఁ దండ్రి వీరు మే

ల్విదై నొసంగి నన్నిటులఁ బెద్ద నొనర్చినమీరు సత్కృపన్

నాద్దిడి తీవనల్ గొలుప నాబలమే ననుఁ గెల్వఁజేయదే

యెద్దరినేని నాతెలివి యిట్టటు గుంటున సంభ్రమించినక్.

146

వ॥ అని యల్లండు వినయవినమితో త్రమాంగుండై సభాస్థారులకు, జననీజనకులకు,

తనగురుం డైనమామకు మోడ్పుఁగే ల్కూసి బదులొసంగిన సంతసించి యతని

విద్యాసామర్థ్యంబు నేడు తనసకలబంధుజాలంబు నెఱుంగునవసరంబు గల్గుట

కాత్మ యాప్నొంగుచుండ నక్కాశీపండితుండు వ్యస్తాక్షురికి రామావధానిని నిషి

ద్ధాక్షురికిఁ దానును గంట మోగించుటకు రంగావధానిని బువ్వులం జల్ల జగు

దీక్షితులను సమస్యనొసగఁ బట్టాభిరామశాస్త్రిని, కల్పనకు రాయప్ప సోమ
యాజిని జదరంగంబునకు నారాయణరావును, బుర్రాణంబునకు సీతారామశాస్త్రిని,
యప్రస్తుతప్రశంసకుఁ బరదేశిసోమయాజులను సమర్థస్థలంబుల విడియించి
పూజహంబున కంతకుఁ దాన యాచార్యకుండై మోహరించి చేయూపినతోడనే.

రామావధాని

గీ॥ వటువ “ రిధతస్థకైశ్చహంబులు రెండు నేడు పది పదే న్నదు నెన్ని దిర్వదొకటి
యిర్వదా రిర్వదేడులై యెసఁగుఁ గనుచు యంతవఱ” కనివ్యస్తంబు లెఱుంగఁజేయ.

ఉ॥ ధారణ వాని నిల్పుచుఁ బదంపడి మామను బిల్చి “శ్రీర” యం
చారయ “మా” వివర్ణ్య మనునంత “తఁ” జెప్పిన “గా” ను వీడునాఁ
గా రయ మొప్పు “సా” పలుక గ్రహ్మనఁ దొల్టిపాద మిట్టులే
పూరణ నేయ గంట లిటుమాడు వినంబడె ఘ్నుణార్భటిక. 149

గీ॥ ఆమెయిఁ గడంగి గంట రంగావధాని గొట్టఁగా జగ్గుదీక్షితు ల్లుకుచుములను
వెంట నేడింటి వేసెను వీఁపుపైనఁ దివిరి పట్టాభిరామశాస్త్రివరుఁడంత 150

క॥ “వచ్చెను నావం తిదిగో యిచ్చెదను సమస్య దాని హితపూర్ణతకుఁ.
దెచ్చితవయేని నురగురు మెచ్చెడుగతిగాఁగ నిన్ను మెచ్చకవచ్చుక. 151

వ॥ కొనుచుని “చిక్కులఁబెట్టఁబోవుము నుతించెద నోకవితాసరస్వతీ !” యను
సమస్య నెసకొల్పిన వెంటనే వ్రాసెకొనుడని “గ్రహ్మనఁగై తఁజెప్పటకుఁగా
మదిఁగోరి యశిక్షితుం డొకం”డని వచించి యెగువ గాయప్ప సోమయాజిం బరి
కింప నాతం ‘దోయా ! పద్మగంధ మానుబంధరసంచారమునకును, బరబలప్రా
ణాపహారికి యగుబాణగమనమునకును సామ్యముం గల్పించి హితునితో నొకఁడు
పల్కునట్లు మత్తేభంబున వచియింపు’ మనఁ జిత్తము లిఖించుకొనుడని “అల
వోకక విలువీడి తీవ్రగతి గమ్యస్థానలగ్నంబులై” యనునంతవఱకుం బల్కి
“యేమి ! నారాయణరావుగారూ ! మంత్రిని బాగుగా గ్రహ్మిణినినారు గాని
రాజునకుఁదెఱవదొరికిన దిదే యేనుంగున “షహ” తప్పించుకొని యావలికక
టును బలియొసంగుడని సీతారామశాస్త్రి నవలొకింప నతండు 152

“సింగం బాకటితో గుహంతరమునకా జేడ్పాటుమై నుండి మా
తంగన్నార్జితయూధదర్శనసముద్యతోక్రిదమై వచ్చునో
జం గాంతారనివాసభిన్నమతి నస్మత్స్నేనై వీఁడె వ
చ్చెం గుంతీనుతమధ్యముండు సమరస్థేమాభిరామకృతిక.”

వ॥ అనుపద్యముం జదివి పద్యసరళిం బురాణింపుమనిన వినుడని.

158

- ఉ॥ ఓరుపులేక యీసున నుయోధనుఁ డట్లు దురోదరంబునకొ
శూరులఁ బొందుభూసుతులఁ జుట్టఁగ నోడఁగఁజేసి పందెపుకొ
దీరుపువెంట వారి నతిదీనులఁగా నొనరించి పంపినకొ
వారును ద్వాదశాబ్దము లపారవసంబుల నిల్చి పిమ్మటకొ. 154
- క॥ ఏడాదిమితిని నెవరుకొజూడఁ దెలియరానిదాపు చొప్పడ విరటుకొ
గూడి యొకింత కొఱగ నాయేడుకొ గడపుకొనుచుండ నిది చూచాయకొ. 155
- ఉ॥ కారవనాయకుం డెఱిగి గ్రమ్మిన వారిని బోల్చి క్రమ్మటకొ
మీరు తియోదశాబ్దములు మీవచనంబుమితికొ వసంబులం
దూరుల నిల్వఁబొం డనుచు నొత్తి వచింపఁదలంచి దాడిమైఁ
జేరి విరాటుగోవులను జెచ్చెఱబట్టెను రెండుదిమ్మలకొ. 156
- ఉ॥ దక్షిణమందు గోవులను దార్కొనవచ్చు సుకర్మం దోల మ
త్యక్తితినాథుఁ డుత్తరబృహన్నలలుకొ మినహాబలంబులకొ
దక్షతఁ గొంచుఁబోవఁగ నుద్దగికొ గౌరవనైన్యమెల్లఁ బ్ర
త్యక్షముగాఁగ నుత్తరబృహన్నల లద్దెస యుద్ధకాంతులకొ. 157
- క॥ రథి యుత్తరుండు చోదనకథకు బృహన్నలయుఁగాఁగఁ గడువేగమునకొ
రథ మేగుచుండఁగా నా పథమున నల్లంత పై న్యపటలము దోఁపకొ. 158
- క॥ గుచ్చెద నారాచంబుల వచ్చెద బలములను బతుల వడిఁ బశువిఠతికొ
దెచ్చెదనని పెక్కాడియు తిచ్చవడియె నుత్తరుండు ధృతిపెం పడఁగకొ. 159
- కా॥ అమ్మో! సేనలటన్న సేయలఁతులొ యన్కొంటిఁగా కిమ్మెయికొ
దుమ్మల్నిమ్మెడుమోత “భా” మ్మనుచు వార్ధల్ పొంగియేతెంచుచం
దమ్మెనకొ దెగ నేనుగాదు వతి నాతాతైన దమ్మానునే
పా మ్మిపాటికిఁ జూసి నీతెగువ నావుల్ గీవు లింకేటికికొ. 160
- చ॥ ఆనుచు బృహన్నలకొ బలుక నాతఁడుఁ దా వినిపించుకోకొ స్వం
దనగమనంబు నింక నదనంబొనరించుచు మందహాసదీ
పనగను మోముఁదిప్పి తగనా! నగరా? నగరేగి భీతిపెం
పున నిటుపాతినామనిఁ మ్మిలునుకొ ముసశుల్ పొరింబొరికొ. 161
- ఉ॥ రాజసుతుండ వీవు వతి రాజుగి శ్వ మెలంగి రాజవి
భ్రాజితబాహుకౌర్యపలుభంగుల నేర్పితి నేనుఁ గొంత నీ
తేజము నీ వెఱుంగ వొకదెబ్బకుఁ గూల్పవె వెక్కుమూకలకొ
మోజు దొఱంగకయ్య మనముందట సేనలు గీన లాగునే? 162

క॥ శాపనఁ గనుఁగొనుకోరిక నీపగిదిం బలికి తనుచు నెంచెద విను మో
భూపసుత ! నీవు మెచ్చఁగ నేపున నడిపింతు రథము నెవ రెదురైనన్. 163

క॥ ఈవాక్యములకు నుత్తరఁ డావఁ దినినయట్లు దేహ మాపాదశిరం
బీవసుధయెల్లఁ దలక్రిం దైవడుగతి బమ్మరిల్లి దడ మెయి వడఁకక. 164

ఉ॥ చెమ్మట గ్రమ్మఁ గూలఁబడి చేఱగిలకబడి సొమ్మపొయి న
ట్లమ్మెయినుండి కొంతవడి కాతఁడు తెప్పిటి యెందుఁ జూడ్కి కు
గ్రమ్మఁగఁ బొల్లనక నడచుకొరవనెనలు వాల్గల నీతఁ డిం
కమ్మెయిఁ దేరు దిప్పడని యేపటి యుత్తరఁ డొక్కమాఁకునన్. 165

చ॥ అరదమునుండి క్రిందఁబడి యావడి ముమ్మలు దొర్లిపొర్లి మే
న రజము సోక దుబ్బుటయినన్ మది నెంచక తొట్టుపొటుతో
నొరుగుచు లేచుచున్ వెనుక కొక్క మొగిన్ బరువెత్తునుత్తరున్
సరభసవృత్తిఁ గూడఁజని శక్తి బృహన్నల నిల్వరించుచుక. 166

మ॥ పరవక జారినవైట నొక్కకయి నొప్పన్ దిద్ది యొక్కంట ను
త్తరఁ బోనీయక నిల్పిపట్టి ముఖపద్మంబందుఁ గోపంబు రో
త రుహవైఖరి యొప్ప వేడికడ నీదార్ధ్యంబునున్ రాజసం
పురయంబుం గని మాత్స్యఁ డాచ్య వెఱతోపున్ సంభ్రమంబున్ గనన్. 167

ఉ॥ పుట్టువ బుద్ధిగాఁగ మగ పోడిమి మండఁగ బేరు వెన్నల
గట్టనఁజేర సిగ్గు చెడఁగా నిటు పొటెదె ? పాటుఁబోతుఁ జే
పట్టుదు రొక్కొ ! తిట్లు దిగపాఱఁగ బోయరె యాడువా రె ? నీ
యట్టివివేక లిట్లుగుదురయ్య ! ధృతింగొను రాజనందనా ! 168

చ॥ జడుపున నేడు పాటి యిల సాగిననాళ్ళు శిరంబు నెల్ల యె
క్కడకు గృహంబు వీడి చనఁగాని నికృష్టపుజీవ ముండినన్
మడిసిన నేమి ? పొరుషము నల్పు రెఱుంగఁగ శత్రుఁ డాకి పెం
వడఁచిన నిందుఁ గీర్తి, పడినగత దివిన్ ముఖ వబ్బు నుత్తరా ! 169

చ॥ నిలువుము నిబ్బరంబుగ, జనించిన నివ్వెరపాటు మాను, చూ
పులవెనువెట్టి డింపు, మతి ముచ్చట నీచెలియల్ వరించు గు
డ్డలఁ గొన నుత్సహింపుము కడంగుము రమ్మ రథంబుపైకి, యెం
దుల నెఱ రతిదనట్టివిరుతున్ నిరంజనులు లెమ్ము లెమ్మనన్. 170

మ॥ ఎనుటకొ దోఁచుపల్లిచండవాహినిఁ గనక హృత్పీఠి కృత్యున్ బిరిం
దిదెసన్ బోవఁగ నీనివేడి మెయి నుద్దీపించుదార్ధ్యంపు సం

- పదఁ దప్పించుకొనంగలేమిని భయోత్పాతంబు మెండైన నె
య్యదియుం దోపమి నాబృహన్నలకు సాష్టాంగంబుగా వ్రాలుచున్. 171
- పరచేశి. గీ॥ ఆపు మోపిల్లవాండ ! రసాభియుక్తివోఁగను నీదు పురాణవాగ్ధోరణులను
యేటివలదను గడువడి దాటుచోప్పకట్టలన మామనంబు లెక్కడికొ పోయె.
- క॥ అప్రస్తుతప్రశంసకు నైప్రార్థింపంగఁబడి సమర్థతఁ దగునే
నే ప్రస్తుత మేమితి మహాప్రస్థానం బానర్చె నాహా ప్రజ్ఞల్. 173
- క॥ అయినన్ గవితాలోకము నెంబది మంచిచెడ్డ లెల్ల నెఱిగించు విమ
ర్యయుఁ దైతయు నెట్టివి నిర్ణయ మెయ్యదియొక్కొ కవిపరామర్శకులన్. 174
- మానిని॥ చంపకప్రసూనమాల సాగి రూఢిఁబల్కు మా
లింపఁ బ్రాస “సా” పదావళిన్ నిదర్శకంబుగా
జంపులేని యాశుధారశక్తి విస్తరింపుమా
వెంపునూత మేవిధంబా భీతిఁగొన్న నాపుమా. 175
- క॥ అనుపలుకులఘ్న జలింపక మనఁజాత్పాశంబుమీఱ మాణవకుం డి
ట్లను మీరు వినువకుండఁగ వినఁబూనిన నెంతయైన వినుపఁగలుగుదున్. 176
- చ॥ పసినినుఁ గొక్కరుండు తడబాటుగ ముద్దులమాటలాడుచో
ముసిముసినవ్వులూరుఁ బలుపోకల మోదము గుబ్బతిల్లు నే
వినుఁగు జనింప దింకఁబయి వెచ్చు తదగ్భటుఁజేరి యెన్నియో
కొనరులఁ దన్ని సర్గపదకోమలమాధురిఁ గ్రోలఁజేయు నే 177
- పసగుణమో యెఱింగి నుడిఁబల్కు నసాధ్యము; భావబర్హిబ
ర్హససి నెఱుంగుచో ననుభవైకనుగమ్యముగాఁగఁబో ల్భవీ !
తాసఁగులపుట్ట గాక శిశుధోరణి శాబ్దిక సౌప్తవంబు స
ద్రాసబలపోషణంబు, శుకధానకవృద్ధి, కళాసమృద్ధి, పా 178
- త్రాసమయసిద్ధి, యాచితి, ముదం బిడుకుద్ధి యెసంగునే ? తదీ
యసముపపత్తిఁ గాంచనకదా ! తలిదండ్రిలు వానిసన్దరు
ప్రసితు నొనర్చి వాక్యగుణపద్ధతులందు ననుక్షణంబుగా
నెనఁగుననేక దోషముల నెత్తి, విమర్శయొనర్చి, చూపి స 179
- ద్రాసనుని జేసికొందురు. తదంచితగౌరవ, మాతృ సౌఖ్యముకొ
స్వసమితి ధార్మికాగ్రతఁ బ్రపంచనిరామయతత్వవృద్ధికిన్
వసతిసెలంగుమార్గమని, వాగ్మయలు, మాధులు, సోమరుల్ దదీ
యనుభవభా ప్తికి వలయునంతటియోపిక లేక, స్వేచ్ఛకున్ 180

- మునురుమునుం గటంచు, దమపుత్తులు ఛాందసదేశికానితో
నసపడలే రటంచు, జననజృంభణి దమచుట్టు దోచు వా
గ్విసరము లూహకుం దగులువేషము లాటలు పాట లెన్నియో
వెసఁ గనుఁగొన్నమాత్రఁ, దనవీనులతో వినంతమాత్ర, దీ 181
- మసముమెయిక్షదనంతటఁ గ్రమంబుగ బాలఁడు నేర్పుచుండఁ, బె
న్దసరుల, మందలించుల, వికారపుబెత్తపువేర్లు, బోట్ల, రా
క్షసులకునైనఁ దోపని పికాచపుశిక్షలతోడ బిట్టు దా
నుసికొలుపక దలంచినయయోమయదేశికమార్గ మన్నిమా 182
- నసముల కెక్కునా యన కనార్యపుటధ్యయనంబుగూర్చు దు
ర్వ్యవసయస్వార్థవృత్తులకు నాజడిపుచ్చఁగనేల, వెన్నకుక
మిసేమి నొసంగుమార్దవత మించి, శరీషనుమాతివేళలా
గ్రసరతఁ బొల్పుబాలకునిరమ్యతరం బగుబుద్ధి నంచు నే 183
- యనదుకవిత్వవల్లరియొ యల్లి, యపోహల బిడ్డలందు బి
త్తైసఁగఁగఁజేసి, శిక్షపయి నేవము, సద్గురుబోధమిఁదఁ బె
న్దసి యుదయింపఁజేసి, ఘనకార్య మొనర్చినయట్లు వ్యర్థతా
మసమున విట్టివీగుదురు, మంచిసొనర్చునె సంఘమందు నీ 184
- మసనపుకాటుమబ్బులదుమారము, తిత్తిటిగాండ్ర తీండ్ర లు
క్కిసపుడదాదుడుల్ ? చెడుగు క్రోధలబిడ్డలఁ ద్రిప్పి వారి నీ
రసగుణులకొ, గుయ్యక్తికుల, భ్రష్టువివేకుల, నాతతాయులకొ
వసమటుగాండ్రఁజేయు, గుణవంతులు దీనిని మెచ్చుకొందురే ! 185
- మసి గసి మూఁగి, వెన్నల మట్టటనాడి, మడంగుహేమపు
న్నుసి వెసమూసలకొ దివిచి నూరులమార్లు పుటంబువెట్టి కు
ప్పసపసలుకొ వదల్చి, బహుభంగుల తాపిడి సానఁదేర్చి మే
ల్మి సలుపుకొన్నగాదె యవలీల ననర్ఘ్యవిభూష లెన్నియో 186
- వెసగులఁ జేయువీ లమరుఁ; దేకువ నూకను నూక చిట్టు బొ
ట్టినుమును మున్నుఁగాఁ జెరిగి, యేర్చి, జలంబులఁ దార్చి, మూడు మా
ర్లునీమి, గ్రహించి, పాశమయి యొప్పు సెగకొ బచనంబొనర్చి, స
ద్రససహితంబు, నాఖ్యరుచిరంబు, పయఃఫలసంభృతంబుగా 187
- మెసవినఁగాక మేల్పువుల మేకొవఁజేయునె బియ్యపోగిరం ?
బునులని, యేదియో ఘనత యొప్పునటంచు భ్రమప్రమాదమా

- నసమున వెట్టితొట్టివచనంబులఁ బల్కుదు రింతెగాక బా
ల్యసమయచేష్టితంబుల సలక్ష్యముగాఁ బరికింప బాలకుల్ 188
- స్వసుఖ మెఱింగి స్వాపకృతి పొల్పడకుంటు, స్వధావమై కనం
బొసఁగునె? దేనిఁజూచినను “భో” రన హస్తయుగంబు సాచి, త
ద్ర్యసనమునక బెనంగుట స్వకం బగునైజముగాఁగఁ దోఁపదే ?
యెసలిక నిల్చి, తీన నుఖమేర్పడుఁ, గట్టము దీనఁ దోఁచునక 189
- వ్యసనము గల్గునందనుక నాగుదురే పసిపిల్ల లెంచు ? న
దైసఁ దలిదండ్రులో యెరులూ తీఱనిశ్చంద్రఁ జరించి వారికిఁ
దొసఁ గిడునగ్ని, దీపశిఖ, తోయము మున్నగువస్తుసంఘముల్
వెసఁ దొలఁగించి, వానియెడ భీతి జనింపఁగఁజేయ కోటు ? సం 190
- తన మిగుర్నొత్త, విడ్డలకు “నాన్న”యు “నత్త” యు “నమ్మ”యంచు “గా
య” నెగ” యటంచు మాటల నిరంతర మెన్నియొమార్లు చెప్పకే
కొసరి వచింపఁ జేయకయ కోవిదు లొదురె వారు ? సంతతా
భ్యసనము దిద్దుబాటు నిలు లాజననంబు నెసంగుచుంటునే 191
- సినువులు లొకికార్థికవిశిష్టకళల్ గ్రయిపొంది సంస్కృతిక
ససిగ మెలంగఁజాలుదురు, శంకలు జాటుడుపాట్లు పండిత
శ్వసనములందె మెండుగ నెసంగుననక బెఱమాటలేల ? కా
ర్యసముదయంబులం దనుభవా ప్రియు శిక్షకుఁ దోడుగాఁగ బు 192
- ద్ధినునిశితత్వ మేర్పడ నతీంద్రియభౌతికపారలౌకిక
ప్రసరముమూర్కుమూర్వళితరాజ్యమహర్ణవపీచికాంతరం
గసకలపాలనక్రియ, నఖండితమంత్రనియుక్తయంత్రభా
గ్యసహితధీబలోగ్రసరిలాంతరయానము లైనపాండితీ 193
- లసితసమర్థకల్పితకలాపములందె, దొసంగు లెన్నియో
పొసఁగుటఁ, దత్ప్రమాదములఁ బోల్చి, మహాజనచారిపత్రికా
రసనకుఁ దార్చి, ఖండనపరంపర లొప్పు, విమర్శజేయుటల్
విస నెవఁడో యొకానొకవివేకవిహీనుఁడు తప్పు రాజ్యపుం 194
- బస వసుధాస్థలిక బ్రబలఁబారినదాదిగ సర్వచక్రివ
త్రిసమితి మాటువేసములఁ దిద్ది స్వపాలితమానవౌఘమం
దసహనవృత్తి యేర్పడియెనా తమపైనని, యాత్మరాజ్య కా
ర్యసమయముల్ ప్రజానుఖదురత్యయవృత్తికిఁ దప్పెనా యటం 195

చసకృదుపాయయోగముల నారసి వెంటనె తత్ప్రియుక్తముల్
మసలిచికింటయుక్ జడువచూ ! వినమా ! కనమా ! చరిత్రలక్
దెసలను నాడు నేడు జగతిక దినముక బ్రభవించువార్తలక్ ?

మసకలమారిస్పష్టిని విమర్శను గోరనికార్య ముండునే ? 186

యునులున స్వేచ్ఛకు మరణి, యొచ్చు నెఱుంగనివారి కెప్పుడున్
విస మగు సద్విమర్శ, పదివేవురు తప్పనఁ గాదటంచు వె

క్కసముగఁ బల్కుచుండు రతిగర్వపరాభవ మందుదాఁకఁ దా
మసమున నంధులై యొకరు మాకవనంబులఁ దప్పువట్టుడై 197

రవ్యసహితు లుండురేయని నిరంతరగర్వనికృతచిత్తులై
మసలుదు రవ్వలక్ బ్రతిభమాలి గతోత్సుకతక జరింతు) ముం

దనదవివేకమేల వెను కావెగలుక్ వెనుబాటు నేటికో ? 198

వ॥ తెఱపి దొరికెఁదాయని రామావధాని యుచ్చైస్వనగలున. 199

ఆ॥ కవిత యనుకొఱాయి గట్టుమో యవధాని ! నాదువ్యస్తపదమునకును వ్యవధి
నొసఁగవయ్య ! యనుచు నొకయెన్నిదక్కరాలచటనచటఁ దెలిసినంత మామ.

క॥ కడగ నిస్థిధాతురి నేర్పడరఁగఁ చెండవపదంబు ననునప్పుడె చ
ప్పుడుగా గంటల నెన్నిది వడిగా రంగావధాని పఱపించుటయుక్. 201

గీ॥ శ్రీమయు సద్దు నెనంగడిసమయమందే వీఁపునక జగ్గదీక్షితుల్ వేసెఁ బూలు
రమ్మటంచును బట్టాభిరామ శాస్త్రి తనసమస్యను వ్రాయ నిట్లునుచుఁ జెప్పె.

వ॥ “డుక్కఱఁగా ననుక్ “వల దహో ! కనఁ బ్రాసము ప్లాసమే యతుల్ ” తదు
మరికల్పనాపద్యమున “ నిలువక జాలినసాయ కావళినలెక్ నిర్బిద్రావంబుతో ”
నని రాయప్పసోమయాజులకు వచించి, “రావుగారూ ! గుర్రము నడ్డమువేసి
షహామాత్రము దప్పించుకొంటిరి -కానిండు- నామంత్రిచే నిచట మరల షహా
గొట్టెదఁ జూచుకొం”డని పురాణశ్రవణకుతూహలాయత్తు లగుజనసముదాయ
ముం గనుంగొని యాపండితబాలకుం డిట్లు తెలుపనాగె. 203

చ॥ కరణు బృహన్నలా ! నిలువఁజాల ధృతికగొని పోకొనర్ప సం
గరమును గోవులుక్ యశముఁ గాంచుట దైవ మెఱుంగుఁ జూచుచుక్
గరములమీఁదుగా విడువఁగల్గు నెవం డిట నిండుప్రాణముల్
పురమున గేలి కప్పటికిఁబోలినరీతిఁ జరింపఁగా నగుక్. 204

క॥ వీపుండినఁ బ్రాణంబుల తీపు చనిన రణముమోజు తీఱనిచో నీ
వే పొమ్ము చంపఁ జావఁగ నీపున్నెము నన్ను బ్రతుకనీ చావండక్. 205

క॥ ఇంతపగఁ బూని నానైఁ బంతంబునఁ జావఁదోయఁ బాల్పడియెదు గా
సంతయును నీకుఁజెఱుపుం జెంతల నొకకీడు నేను జేసితి నె కటా ! 206

మ॥ చలముకొ డింపుము నాదుమాట వినుమీ చాఁబోతు నీవైన నీ
తలఁపుకొ మేఱకు మించుభాగ్యములచేతకొ గౌరవించు నిన్నుకొ
బలము ల్నిన్నును నన్నుఁ జూడకయముకొ రధ్యంబులకొ ద్రిప్పు నీ
కిల నేలోపము గల్గకుండుటకు నాదేవుఁడు రా రమ్మింకకొ. 207

మ॥ అనుమానించెదనేల వెట్టి యిదిగాదా ! భార్గవుకొ మున్నుగ
ల్పిన భీష్ముకొ గురుఁ దత్సుతుకొ గృపు రభిశ్రేష్ఠుకొ దినేంద్రాత్మజుకొ
రణసింహంబుల ధార్తరాష్ట్రులను బోరకొ జూచె దం దొక్కడే
మనలకొ మారఁగఁ జాలు, నిశ్చయము పొమ్మా తే రిటుల్ ద్రిప్పుమా. 208

క॥ అని దీనాలాపముతోఁ గనుదమ్ములఁ జిందునపుకణములతోడకొ
దనపాదమ్ములఁ బడి లేవనివానికొ గాంచి పేడి పలుకందొడఁగెకొ 209

కా॥ ఏ సుండకొ ధర నీకు వచ్చెడిభయం బింతేనియుకొ లేదు లె
మ్మి ! నీప్రాణమె కాదు నీమతలపూనేకొ వాడఁగానీను ర
మ్మి ! నాతోడ రథంబుఁదోలుటకు నేనే యొద్దనై సుంతలో
నీనాగమ్మతె గాదు లోకములు మూఁ డేతెంచినకొ దోలెదకొ. 210

ఉ॥ ఊతుఁడనై గురుం డనెడిచానకు మాట నొసంగి, యొర్పు లే
కే త్రిప వీడి యీముఖము నేమని యామెకుఁ జూపువాడ లో
కత్రయముల్ నులింపఁగ మగంటిమిఁ గార్య మొనర్తు రమ్మ నా
చిత్రితరపత్రాపమును జెచ్చెరఁగాంతువు లేచి రమ్మింకకొ. 211

మ॥ అనుపల్కుల్ విని శౌర్యజృంభితతదీయాకారముం గాంచి యీ
ఘనరూ పెట్లు బృహన్నలకొ గదిసె ? లోకంబందు నెందైనఁ జే
డిని నీదైర్యము నీప్రతాపగతిధాటికొ వేలునీ తేజానకొ
వినముకొ గాంచ మటించు నబ్బురమునకొ వీక్షించి శంకించుచుకొ. 212

ఉ॥ పేడివి గామి నిశ్చయము పేడికి నీదృశవర్తనంబు నే
జాడ నెఱుంగఁ; బెండ్లివలె సంగరముకొ గనునీదుదైర్యముకొ
జూడఁగ నీవు చంద్రుఁడవో ? నూర్యుఁడవో ? దిగధీశ్వరుండవో ?
వేడబమైనరూపుఁ గొని వేడుకఁ జూపురమాధినేతవో ? 213

చ॥ ఒకరొకరే జగంబుల మహాగృతఁ గెల్వఁగఁజాలుశూరనా
యకులు కురుక్షేత్రకుదెస; నందఱు నీగతిఁ గూడివచ్చి పా

- రికి నిటు కాలుద్రవ్య నొకభృత్యుడునైనను దోడులేక ల
గ్గఁకుఁబెను తెంపునేయునినుఁ గాంచఁగ నర్జునుపూన్కి తోఁచెడిన్. 214
- వ॥ అంతఁ బరదేశసోమయాజి — 215
- క॥ అఁ ! తరువాత విమగ్నం గై తను వ్యక్తులు మెలంగుగతి పలుకం గా
నీతటి వంతు పడిన దింక నేతద్విమయంబుఁ బల్కుమి యీవరుసన్. 216
- వ॥ అనిన వల్లెయని బాలుం డిట్లుపవ్యసించె. 217
- చ॥ ఆసదృశవాగ్విలాసఁటిహంచితతిక్కనసోమయాజి నీ
రసకవియే ? తెలుంగుకవిరాజులకెల్లను మేలుబంతియై
యెసఁగఁడె ? తత్సమానుఁ డొకఁడేనియు నీవలఁ గల్గెనే ? తరు
ల్లసీతకవిత్వవైఖరిఁ జెలంగునె దోషము ? కాంధ్రసత్కవీ 218
శసమితి మాగ్ధదర్శకవికాలయశంబు గడింపఁడోటు ? కీ
కసములప్రాపులో యన వికారపుటూహ లయోగ్యభావనలో
బిసలుగ నేండ్లు కష్టపడి బిచ్చపుఁజైత జుగుప్సఁ గూర్చుచి
క్కునకణలేతమంత వెలగానియయోగ్యులె యాంధ్రవాగ్యశో 219
విసరము వారిమూలమున వృద్ధిఁ జెలంగెడునట్లు వ్యర్థ దీ
మసమున విజ్ఞప్తిగఁ గవిమండలమాన్యుఁడు తిక్కియజ్ఞ కే
యసమమహాభిమాన మనయంబుఁ జెలంగఁగఁబోలు వాని వా
గ్విసరములందు నుంత కనుపించునె ధూర్తత ? పామరాశ్రమా 220
నసవారమైనఁ గా కతిఘనంబుగ నాత్మకృతిన్ దలంపఁ డీ
వనుమతి సత్కవీంద్రుఁడని వాకొనఁడే తన కావ్యమందు వే
రసిమలనేని జొత్కునను రంజిలునట్లు లానర్పణాలు తీ
వెసఁగుకృతుల్ పానచ్చినకవీశ్వరు లనృకృతుల్లరించి యే 221
దెసనొ స్వభుక్తి నొందఁ బ్రయతించునశక్తుల, వాక్సతీమహా
నసపరిశిష్టలేహనుల నవ్విరిగాని విమర్శకోత్తమున్
గసరిత వాని కీయరె యఖండయశోధరితాగ్రపీఠమున్ ?
ససి గలసత్కవీశ్వరుఁ డసమృతిఁ జూపునె సద్విమర్శ ? కా 222
ద్యనుకవినాథులం దెసఁగెనా కవినింద ? యొకింత కృష్ణరా
యసభికదిగ్గజేంద్రకృతులందు బయల్పడె నిందునందు నా
'వను' 'మను' సత్ప్రబంధముల భట్టియుఁ బెద్దనగ్రంథచార్య నీ
రసతను బల్కి దాటి, రలరాఘవపాండవకావ్యకర్త దు 223

- ర్వస్యసహతికా గపింద్రకృతి వ్యంగ్య మెఱుంగఁగలేక తప్పునుకొ
ససియును బోల్చలేనికవినాయకతాత్మకదుర్విదగ్ధతా
మనుల తుజేక్షుఁ బల్కె, నిది మార్గముగా కవినంద యంగమై
యుసిగొని రానురా నొకటె యొప్పున నిల్వక గ్రంథకర్తృమా 224
- నసమున కెవ్వ రెట్టివ్యసనం బొనగూర్చినఁ దన్నిరాసక
ప్రసరకవాక్యజాలము లభంగురకక్షిఁ దదీయశీర్షికక
మసలుచు నాఁడునాఁటికి విమర్శకదూషణకింద మాటె ని
ట్టిసరణి కర్తృప్రాండితికిఁ డీకఁగ జెల్లునె గాదె ? యెందు నే 225
- న్నస గలసత్కృపిందుఁ డయినకొ దన కార్యమునందుఁ దప్పులే
పొసఁగినఁ జూపుడంచు జలముకొదగ సయ్యయని పల్కుఁగాని నీ
రసగుణవాక్ప్రగల్భములప్రాధి గణింపఁదలంచు నే మదికొ ?
లనుకు లునుక్కుకైతల గలాగల కొక్కెడఁ బామరాళి ప 226
- ల్లునుకులు నూప దివ్యకవినాయకు మించినప్రజ్ఞఁ జెందిన
ట్టోసపరి బాగుటూహలమహోర్ధతి తుంపెసలాడ నెద్దియో
పసపస వ్రాసి సత్సభలఁ బండితసంఘముమోల దానికికొ
గుసగుస లుప్పతిల్లు ననుకురితచిత్తమునందుఁ జెచ్చికోల్ 227
- మిసమిస లొక్కవంతజవ మేకొనఁజేయ విమర్శకాళిపై
గసిబిసివ్రాతలకొ జెటివి గద్దరి గండ్రితనంబె ప్రాపుగా
నసము గడింపనెంత రడియాసల ధూర్తకపు ల్లిరిత్తిపై
విసవిస గుంజులాడి నుడివేగున నొడ్లను బిట్టుతిట్టినకొ 228
- దొసఁగు తనంతఁ జక్కనయి తోచునె శాశ్వతమై యెసంగజే ?
పసులనఁగాఁ దగుం దనదు బాగు నెఱుంగనివాని నిట్టి దు
ర్వసతికిఁ దీరికకొ జెలఁగుపట్టున వీరు సముత్సహింతురే ?
కొనుకు స్వకీయ ధూర్తత జుగుప్సను బెంపదె వీరిబుద్ధులకొ ? 229
- వనిగొని యెవ్వరే నొరులవ్రాతలఁ దప్పులె పట్టి బిట్టుసం
తసపడుచుందురే ? తచుకుఁ దా మొనరించుకొనంగనా నిజా
వసరము తెన్నియుండవు ? ప్రపంచహితాప్తి నెందొ యుక్వీర్షా
యెసలిక గల్గువారలు సహేతుకభూతి విమర్శ జేసి పెకొ 230
- దొసఁగుల నేరమాపు టవి దొసమె ? వానికి మోసమానె ? పా
యసమున నింబబీజ మొక తైనను జేటొనరింపకుండు నే ?

మాసనము కాదు, భ్రాంతి దుడుకారని ధోరణి కాదు వ్యర్థపుక

నినుఁగుల సంత కాదు, కడునీరసవన్యకిరాతభావ కా

281

దసమయకోత్తమర్థరభసాంచితవాక్పరువంబుఁ గాదు నూ

త్న సరణి హైందవార్యజనతాఘనతాఢిగతాయతాభ క

ప్రసము నవీనశోభ బహుభంగుల నీయఁగఁజాలు మార్గ మో

కుసుమ సమానగంధయుతకోమలమానసవృత్తులార ! స

282

రవగుణపుంజరంజితనువర్తనులార ! కవిత్యతత్వస

త్వసమరసత్వజిత్వరహితప్రియవర్తనులార ! శ్రద్ధను

ల్లశితముగా వినుండు మును లక్ష్మికి నిక్క ఫరానురాగ్త్ర మొ

ప్పెసఁగుచునుండ “ రిచ్చు ” సచినేశ్వరుకాలమునక గవిత్య సృ

283

ష్టి సకలదోషవర్జితవిశేషతఁ బొల్పుటకై విమర్శకా

గ్రసరులఁ బండితోత్తములఁ జొర్రుచునీహలఁ జేర్చి వారికై

వసముగ నెవ్వ రెట్టికృతిఁ బన్నిన దానిని నొప్పగించి త

ద్విసృతపరీక్షఁదేలు నుడితీటుల దిద్దఁగఁజేసి సాంఘిక

284

శ్వసన సమగ్రీకుణ్ణి గనుపట్టునటుల్ పొనరించి గాని సం

ఘసవిధమందుఁ బుస్తకనికాయముఁ జొప్పడనీయఁడయ్యె “ రి

చ్చు ” నుగుణకాలి దివ్యతరశోభ స్వభావమఁ గూర్చుగోరి య

ట్టిసభల శేర్పరించుట కడిందిప్రియాసము నిచ్చు రాజసా

285

మాససమానానుభూతియు సహాయము గల్గనిచోటఁ గాన నో

య సమవిమర్శకాభఁ దగునాంధ్రచుహాళయులార ! యేరిమా

నసమున నొప్పిగల్గునొ యన స్వల, దాఢికలాభ మేమి మా

కెసఁగును లేనిపోనిసడి యేటి కనన్వల, దాంధ్రభావపై

286

నోసపరి బత్తియున్నెడఁ, దదున్నతి మీహృదయాంతరంబులం

దెసక మెసంగఁజేయునెడ, నేడెఱ నాంధ్రకళాప్రపంచమం

దగువుల నూని వెల్వడు నశంతకృతిప్రతతుల్ గ్రహించి, నీ

రగుగుణమత్సరాదివిసరప్రసరంబుల కాంక్ష వెట్టి, స

287

ద్రోసనకె స్వేచ్ఛ నిచ్చుచు, సగస్వతి నిత్యపవిత్రరూపగా

బాసఁగునటుల్ పొనర్చుచె నమోనమ యంచుఁ బరాకు దెల్పెదక ”

288

క॥ తదుపరి వ్యస్తాక్షురియును బిదప నిషిద్ధాక్షురియును బీరిని మూడొ

పదమున మొదలిడి గంటలు పదియును బుభు లాటు బుద్ధిఁ బదిలముగాఁగ.

మ॥ సమస్యలోని మూడవపద మగు “చిక్కనిమిల్లురులో కథయొ చేతికి నందక పాటి పోవు మిం” అనుదానిం జెప్పి కల్పనావృత్తంబున ద్విత్వీయచరణం బగు “నళిబృం దమ్ముల నూత్నపుష్పములచాయక జెంగునక దాటియా” అను దానిని వ్రాసి కొమ్మని చదరంగంబున రావుగారు రాజున కేసుంగు నడ్డంబుఁజూపుచో నతని మంత్రికమ్మిక వాయ “నేమండీ! మంత్రిని మా కిచ్చినా”రని శకటుపరువున మంత్రినిం గొని పురాణకథనంబున తున్నట్లుండై.

240

మ॥ కలనే గుండీయ లొక్కపాఠ్యనకుఁ దక్కక భూమి నెవ్వని కి

ట్టుల విల్లంబులు కంకటంబు దొనకట్టులో చక్రిసంరక్షకులో

బలగంబులో బడిలేక కౌరవచమూవారంబుపై నెత్త నీ

కలరూపుక వచియింపు మెవ్వడవు నిక్కం బర్జనస్వామినే ?

241

క॥ అని గుచ్చిగుచ్చి యడుగక దనపేడితనంబు వోయి నైజశరీరం

బనువుపడుటఁ దలచి నరుఁడు “చనఁ బదుమూఁడేఁడు లింకఁ జాటుది యేలా ?

ఉ॥ “పోయన నెట్టులుకొ గనకపోయ నిజస్థితి”నంచు లోన ని

ర్ధారణచేసి చిన్నిగవు దర్శముపెంపున తుబ్బుగూర్ప, ని

ప్పారినమోమునక దనముఖాబ్జము మాత్యుండ నూచుచుండ “ర

మ్మి రయమొప్ప నేగుచు వచించెద సర్వరహస్యసంగతుల్.

243

క॥ నిక్కం బింకను డాపనేల నగునా నీయూహ సత్యంబె ను

మ్మక్కారవృత్తలమాయ కొడి ధర సత్యంబే జయించుచు మే

మక్కాంతారములం దిరారు చనఁగా నజ్ఞాతవాసాబ్ద మీ

పక్కక దీర్చితి మిట్లు నీజనకుదీర్ఘధర్మరాజ్యంబునక.

244

సీ॥ కంకుండనెడి పేరు గాంచి కొల్వన మించుయతిరాజు మాపాండవాగ్రిజుండె

వలలాంతుండై వంటఁబలుతుచున్ గుటిపించువంటలవాడు మావాయుసుతుండె

మావుల నరసి దామగ్రింధినామంబుతో నెసంగడివాడు మానకులుండె

గోపాలనమునఁ దంత్రీపాలుఁ డనఁబెంపెనఁగువాడు మాకడసారివాడె

రాణివాసంబునందు సైరంధ్రియనెడి చానయే నుమ్ము మాయాజ్ఞనేని యింక

న న్నైతింగితివేకదా నరుడననుచు రమ్ము త్వర నాశమివృత్తరాజమునకు.

245

క॥ అని యర్జునుండు పలికిన విని యావైరాటి శంక వీడనిమదితోఁ

గనుఁగొని నీవు నయడ వై నను నమ్ముగు దెల్పు మతనినానకథ లొగిక.

246

అ॥ అన ధనంజయుండు నర్జునుండుఁ గిరీటి ఫల్గునుండు జిష్ణుపార్థు లనఁగ

శ్వేతవానాసుండు బీభత్సుండును విజయుండు సవ్యసాచియు ననఁ బరఁగి.

247

- క॥ వెలయుఁ బదిపేరు లతనికిఁ బలుతెఱఁగులఁ గలిగె ననుచు వచ్చినవిధముల్
పలుకుచు శమిలరువుడరి నిలఁబడి చెప్పకొనవైన నెఁడుశనింబున్. 248
- క॥ చూపించి యుత్తరా! మామాపటుతరసాధనముల మనుజు లెవరును
యాపించుకొనినిరీతిగ నాపయి నిల్పితిమి గను శవాకృతిగాఁగన్. 249
- చ॥ ఆవతలఁ దక్కుగల్గుచుండును నీ కెఱిగింతుఁ జూడు కా
రవబల మెంతోద వ్వరిగ! గ్రమ్మిన వృక్షము నెక్కి దాన గాం
డినుము దోనల్ తనుత్రీము వడిక గొనితె మ్మనిపల్కు నుత్తిరం
దు వనబ మెక్కి వానిని గనుంగొని నై కొనివచ్చి యిచ్చినన్. 250
- చ॥ కరములు మోడ్చి ఫల్గునుఁడు గాండివమున్ గొని నిండునక్తి హృ
త్సరసిజనుండు బాకరిపు ధ్యాన మొనర్చినమాత్రొ వెల్లుల
బుద్ధరగుఁగ బ్రబ్బజేయుచు నపూర్వపురీతిఁ గిరిట మున్నతిన్
శిరమునఁ గోఁచెఁ గర్ణములఁ జెన్నలరెన్ వరకుండలంబులున్. 251
- క॥ పరజేశిసోమయానులు కరమున్ వ్యగ్రస్వనంబు గాగ్రల వధానీ!
విరమింపు దీని నీపయిఁ బరమవిచుర్యకకవిత్వపదముఁ జెప్పుచునన్. 252
- చ॥ హసదు! హసాదు! సాధు! తగు! నా! భళి! మే! లహహ! యహ! యహ!
హసఁగు శబాన్! బలే! వహవ! హందదిరా! పుర! వహ్వరే! పసం
దునులు మజా! భళార! యహహో! యనిమాటికిఁ జెంత నిల్చియే
త్రసకణలేశ మంతయొ ముదం బిడుసంగతి తోచినంత మె 253
- హసఁగెడువార లుండిన మహాత్ముకతాపరిపూరితాత్ముఁడై
వెన రచియించుఁ గబ్బముల వేలకువేలు కవీశ్వరుండు సా
హస మెసఁగంగ సంతసమె యాఁకలులేనిబలంబు గాన - నో
యసమవిమర్శకాభఁ దగునాంధ్రసహాశయులార! మెచ్చుకో 254
- ల్యసతి నుపేక్ష సేయక యపాక్షకబుద్ధి యధార్మికాచుధూ
తి నెయ సద్విమర్శ ప్రసూతింపుఁడు మెంపుఁడు మీ సరస్వతిన్.
పసిడికి పన్నె ద్దెల్లెలవంటి నెనుమ్మ విమర్శ కైతికున్
దొసఁగులమేల్గుణంబులను దూఁచి ప్రకాశ మొనర్చుచుండుటన్. 255
- రసపరిపోషణంబు, రసరచ్యుతిభవం దగుశంఖ్య, శయ్యకున్
వసతిఁ జెలంగుపాకమును, బాండుతో లలిపే శవించుమా
త్రసమయశుద్ధి, యాచితి, నింతరితం బగుకాంతి, కాంతికిన్
బాసఁగునలంకృతుల్, కృత్తి! బొబ్బనీసంకడు నాశ్చర్యగర్భుతుల్, 256

రసనకు నెక్కుటచము, లరాశతరోష్ణవలధాన, దాలో
మిసమిసలాడుచున్ మెఱచుచుల్లికధల్ కిధలర్పిబున్ నుఖ
ప్రసరదుదాగగాధ! విపాటవమెంత సవిత్వదానో

పసరితమయ్యె నంచు బహుభంగుల నేర్చి విరుద్ధ దాల్చి పూ 257

రసమును దేటులన్ లొకప్రక్క నన్ను కివీశ్వరుండు మా
ననమున నెన్నె డెన్నెనిగుణంబులు జిత్తిఁ చిత్తభావనల్
రసమునశేషయొక్కటా గలఁజునిండ్లపట్టు వితాళముల
వినుతు తత్సమానపరిస్థితిహాసన లానమాన్తి న

258

త్వెసముమెయిత్ వెలాచ్చ పృథిక్ నీలిక్ శశమిచ్చు నొక్కచో
నినుకకణంపుటిను వహియింపక నేల్చిచురస్కుం డిటుల్
నసి గనుపింపజేయుచెడ జాలి తొకింపకయేని యంతః

బాసంగక, నేస్తుడంచు మొగమెడ, ఎంక, యొప్పలేమి కీ 259

రసమున కింతతా విడవ నన్న మనస్థి - వాచ్య రుచివా
గ్రేసన మనస్వయం బాసంగ గ్రామి నస్తపదార్థభావదో
చ సరిసి నుత్త గన్నడిన కాన్త్రుసమిపితనూత్రిమాగ్గ మ

దైస నెటుయింకనో యనుటఁ దోయి శేషకవిప్రపంచుం 260

దేసఁగెడువాని శుభ్రిత వహించుటె తొరికగా మెలంగుమేల్
బసి వెలయక విచర్మకుడు, పొండితి యిగతి సార్థకంబుగాఁ
బాసంగ విచర్మనేయక రిపుత్వమునక మదిగ్రామిసినునక

గసి గొనుచో విచర్మ యది గ్రామి నె ధూలిగ బురింగిపోవడే ?
యసనువిచర్మ కాదఁ దగున ంధ్రచుహాశయలార ! యిమ్మెయిన్
వెసఁ గృతులక విచర్మ గని వెంప యతింపుడు మీసరస్వతిక.

261

క॥ నొంగటి రామవధాని లలిం గడమాక్కరములీయ లీల మనసులో
సంగతములుగా వ్యస్తములం గూర్చి పరించె రాగలావణ్యమునక.

262

వ్యస్తాక్షరి. చరితం రఘునాధస్య శాశోటిప్రవిస్తగమ్

ఏతైక మక్షరిం పోక్తం సహాపాతక నాశకమ్.

263

క॥ అంకి నిషిద్ధాక్షరి బూరింతుననుచు మామఁ నినఁ బ్రీతి సంతోధ క
పంతమున వెలయఁగా నది యంతయుఁ డముట్టఁ జెప్పె నాతఁడు వడిగన్.

264

నిషిద్ధాక్షరి. క॥ శ్రీరత ! సాధువిసృజా

సూరిశుభాచరణ ! గురుయశోధుర ! నిగమా

ధార ! పరవర్ణ్యసమృద

పూరకవరమార్గగా ! పృథూ ! పరమాజ్ఞా.

265

గీ॥ తవిలి ముమ్మాడు రంగావధాని గొట్ట జగ్గుచీక్షితు లీరారుసారు తేయ
మొత్తమూహించి గంటలు ముప్పదియును మూడుపూవులు ముప్పదేడాడెనయె.

క॥ పదపఠిసమస్య కల్పనలొదవకబూరించి వాని నొక్కొక్కటిగా

జదివె నిజగానమాధురి నొదవుముదము సభికులందు నోపిక బెంపక.

267

సమస్య ఉ॥ గ్రమ్మనఁ గైతఁడెప్పుటకుఁగా మదిఁగోరి యశిక్షితుం దొకం

డుక్కఱఁగా ననుక వలదహా ! కనఁబాసము పొసమే యతుల్

జిక్కుని మిల్లురుల్ కథయు చేతికి రాకయపాటిపోవు మిం

చిక్కులఁ బెట్టఁబోకుము నుతించెద నోకవితాసరస్వతీ !

268

కల్పన. మ॥ అలనోకక విలువీడి తీవ్రగతిగవ్యస్థానలగ్నంబులై

నిలువకజాలిన సాయకావళివలెక నిర్దిద్రావంబుతో

నళిబృందంబులు నూత్నపునములచాయక జెంగునకదాటి యం

దలఁతికబోక రసంబుకొనెడి నత్యంతంబు నో మిత్రమా !

269

వ॥ పిదప నాలుగెత్తులలో నారాయణరావుగారి రాజును మూలకుం దఱిమికట్టించి

పురాణశేషంబు నందుకొని.

270

చ॥ కవచము మున్నె మైఁ దొడిగి కాంచనపుంఖములైన బాణముల్

గవదానలుక ధరించి నడికట్టు బిగించి కృపాణ మూని యు

త్సవకరమైనశంఖమును దాల్చి విరాటకుమారుతోడ పా

ర్థివుఁడు రథంబుపైకుటికెఁ దేజము చిందు పృతాపవై ఖరిక.

271

ఉ॥ పూనిక గౌరవుల్ దమకు మున్నొనరించిన కూరికృత్యముల్

గానల నట్లు దాము పడుకవ్యముతెల్లను గొత్తకొత్తలై

మానసమందు రోషగరిమంబును రేపఁగ దేవదత్తపుక

ధ్వానము నించె నల్లెసలఁ దస్యని ప్రాణులమూర్ఖపుచ్చఁగ.

272

ఉ॥ గింగురుమంచుఁ జేప్త లుడిగించిన మూర్ఖిని తేటితేటకు

న్నం గడుఘోష గాండివగుణంబున మ్రోతయుఁ గ్రమ్ముదేట నే

నాంగము తెల్లభీతి హడినక గని దోబుఁడు “వీడె కీడి” యక

పాంగులువారు మైగగురు మోదముపెంపును దెబ్బచుండఁగ.

273

కా॥ సింగం బాకటితో గుహంతరమునక జేడ్కొట్టుమైనుండి మా

తంగన్నూర్జితయూధదర్శనసముద్యతోక్రోధమై వచ్చునో

జం గాంతారనివాసభిన్నమతి నస్మత్స్వేనవై వీరడేవ

చ్చై గుంతీసుతమధ్యముండు సమరస్థేమాభిరామాకృతికా.

274

వ॥ అనియె దీనిభావం బేమన.

275

ఉ॥ ఆకలిపెల్లుబాధ నెఱకై గుహ నిక్కుచు, మ్రోగు నేస్తుగుం

పాకెలనం గనుంగొని, మహారుషఁ బైఁబడఁజూచు సింగమ

ప్లేకడలేని కాఱడవి కష్టము లాత్మను రేప, యుద్ధపుం

గాకల భీకరాకృతిని గ్రోగు చిదే నరుఁ డేగుదెంచెడికా.

276

వ॥ అని బాలకుండు పురాణంబుఁ జాలింప.

277

గీ॥ చొక్కుఁగొని యున్న పరదేశిసోమయాజి భళి కవిత్వవిమర్శసంబంధకథన

మును సమాప్తంబు నేయమీ యనఁగ బాలపండితుండు నిరాఘాటఫణితిఁబలికె.

చ॥ అసితమహాంధకారనిలయంబుల తేల శశాంకుఁ డవ్వినా

యసమునఁ దోచి వెన్నెలల నన్నిటఁ జీకటి వాపియుకా మలీ

మసమగు కంచువాయ నసచుర్బఁడెగా, గురిగింజ యెంతరూ

పసియుఁ దనంత కెన్నిగురువారు మెఱుంగులఁ బోలఁడంచుఁగే

279

కిసలను గొట్టుకెపున స్వకీయపు నీలిమ కంధమాకదా !

కుసుమమరండపానమునకుకా గుతుకం బెదఁ జెంగలింపఁ ద

ద్రగ్గుసుఖపానలోల మలిరాజము కంటకపాలి నెన్నునే ?

కిసలము లానుచుకా గడు సుఖించుపికంబులు వృక్షకాభికా

280

కసితమనోహరత్వమున వందురునే ? మును పాకృతానురే

తనుఁ డటు మోహినిం గని గతత్రపుఁడై ప్రధ నీగఁడే దివా

కను లమృతంబు నొందఁ జెలికారముఁజూపుజడాత్ము లైనరా

క్షులను మోసపుచ్చి తమసాహసవృత్తి విమర్శజేసిరే ?

281

కస టినుమంతయే నెసఁగ గర్వపుఁగక్కుఁజితికా స్వకీయవై

శసము దలంపఁబో కథమసత్వలు శ్రేష్ఠులుఁగూడ దానివా

యసము బలికొవలెకా మఱుగునం దడఁపకా బ్రయతింతు ముకా వనా

కనుఁ డగువాలి కూలిపడఁగాఁ దరుమాలమునందు డాఁగి నా

282

రస మెసగించి పృచ్ఛలకు రాముండు దాటఁడె తుప్పిగంతులకా

గసిమిరి కొవధమ్మ తరిగా నిడకుండిన జాతవేదుమం

దసమున దాఁచినకా గరళదర్పితఘోరభుజుగిమంబులకా

వసనమునకా మడంచికొనినకా బరశేషము నిల్చుకొన్న బా

283

నసమున నుంత చేదుపడికా ఫలభాగ్యము లేమిచ్చెను ? నా

కిసమున భస్మసాస్కృతి వికీరితదంశన పంతులేనియా

కసమున లాపదార్థముల గల్గెనప్తము తెల్లమెగదా !

కసిగినచోటనే పాసఁగు, గ్రీక్కినబిడ్డయె దమ్మ నన్నమే

284

తెనఁ గెడుసామెతకొ వినమె ? యేవరాజున కెందుబుద్ధి ను

ట్టసమొకొ యేవిమర్మకుకడంక కొఱుతగ నెందుదోచునో ?

యిసిడిల కెంపికొ దెలియు తెంతయడఁ గన్నముమావె సత్యలా

లనులకు కెండువైపులఁ గాగరిమం బది యేకపూర్ణముకొ

285

మనలక హెచ్చుతగ్గుల సుమాళములకొ విలసిల్లఁగా ? సుధాం

ధనులను దారతమ్యములు ధన్యువె ? యట్టిని యున్నవేళా

పసపస నొండ్లదప్పలను బట్టె కెందఱునేప్పి, కొందఱా

బసినతఁ బూతులై యొరులపాట పునఁ మొనర్చు, కొందఱో

286

యసురునురై యెటో కృతహింసంబును వింకముమీఱ నెక్కి యా

విసరుల వ్యతంపుఁబెనువేగుల దొరికరాదిదారలం

దనువులతో నెటో వెడలి యాగుల రావణుల మూని య

ల్దాసఁగులు మూత్తవిప్లవకుఁ దోచి, నెనియు నేరలుండు, మా

287

నినులను ధీబలంపుఁబెనుని స్థాకమేగతి నుండఁ జెంచు గో

నసము లవంగ నిద్ర యశనంబును సంస్కృతి దక్క నింక నొం

డసలే యెఱుంగకే చని నిర్భకముకొ బొనరించుచుండు పా

లసులెగదా విశేషతఁ జెలంగుల రన్నిజగంబులందు వె

288

క్కసముగ జీవితాంతరకన్ధి సుంతయు నెంచకుండఁకొ

బసిడికి వన్నెఁదెల్పుకలవంకివెనుక్కు చిన్న నైతకుకొ

బసిడియె లేనిచో నొజపుబండలనా వ్రుచుభోగ్యమేకదా !

కసి వసపో కరులో మిగులఁ గాలుల పెరిగిన నెమి లెక్క వె

289

క్కసముగ నాచ్చుకుర్కులము గంధకేండ్లు నెమిసేయు ? గా

ధిసుతునిపోల్కి సృష్టికే బ్రొక్క రసయింప వలంతులైన యాం

ధ్రునుచునసాకులార ! భవధ్రుమిల్లొన్జన్మకావ్యసృష్టి దో

290

పసముదయంబుజాడయె లోలల ను స్కెల్లెల్లె నుండఁ జొ

విస్మృతపరీక్షకుకొ దొలగి వేగిగతికొ జపించి దూకి యే

దెసనొ విమర్మకొ త్రముని దృష్టికి వేద దలతెత్తు నొండు కం

తనదుల బుట్టువ్యర్థ మగునట్లరికేగద 'ధీచుతా మపి
ప్రసగతి ధీప్రమాద' యనిక్కాతెను సామెల లోకముందు; బ

291

వ్యవస రేల ? భూభూమి కన్దనిక కర్మకర్తయుక
మనకల నొందకుండెనను న్నరరాచర పృష్ఠి లోబుపా

తెనెగని దివ్యవృత్తి జరియింప దగుకద ! యిగ్గాక మే
లసులునల గొన్నితలెతు లెంద సహృదయ గొన్నిలిచ్చి చే

292

టిసరి ? స్వకర్మచేతనె కదిలెనె మెనగునన్ను
తనసియు నట్టిచే యమెయిరాత్మి నహరక మానుగాదె

వినుగుట కావ్యస్పష్టి నిలుచె నురగావున నోర్లుబూని హే
తుసరసతక విచర్యచనిధో వి గొచ్చిన నాదకంచి యా

293

విసరులకుక జవాబిడె చీలు నెలంగిన జూడు దెల్లివీ
ల్వాసంగనిచో గృహజ్ఞత నమోనకు నందును దిష్టె డీకృతిక

రసమును హేమము ను గాగము ట్టిరములి సందర్శలం
దెసంగెదు ప్పెంచవత్మ కగు హేళివలెన గొజుమహారస

294

ద్యుతీ, గిరిటిమాధవుభావ బరస్ప సాహ్వాపయక్రియా
శ్రవసముమీతి వాణికి నిరంతర సౌఖ్య సావిత్రినా

నుసరణయోగ్యవృత్తుల మనోగళె గూర్చి యశస్సుచందికక
మనలజరింపుడీ ! వరవి గట్టుమారి ! కవీంద్రులార ! మీ

కొనెగద వేనవేలు విసయె జ్వలవిజ్ఞానోక్తిహారముల్.

295

గీ॥ తల్లులారా ! మహాసభా దులార ! దండిపండితులార ! చదామ్యులార !
ముగిసె నప్తవధానంబు మ్రొక్కునన్ను చాల్మి వన్నింపుఁ డెందేని దప్పు లున్న.

క॥ అనుచు సదన్యుల కందటికి నమస్కారంబొనర్చి కృతకృత్యుండో
మననాత్మ పండితున కందునల గరలాళంబు తెసంగ స్తోత్రంబులతోక. 297

వ॥ అంత నప్తవధానంబున బృచ్చకులుగా నుండినపలువురు దమతమయభిమాన
కాస్త్రీదులయందు వాక్యామలకుం దొంకొన నరుగగ దర్క, వ్యాకరణ,
ధర్మ, మీమాంసా, వైద్య, జ్యోతిషములను, దక్కినవేదాంగంబులను, యమ
నియమాది యోగప్రపంచంబునను, సుతవై శేషికంబులను, రాజ్యప్రతిపాదకనీతి
సంగ్రహంబులను బ్రజ్ఞాపరీక్షార్థ మగుపరిమితసంభాషణంబులు ముగియ,

— భారవి - ఉత్కర్ష —

ఉ॥ అంతట నొక్కరొక్కరె గృహస్థుని జేరి యనేకరీతులకై
దొంతరలై జనించుపరితుష్టిని బాలకుప్రజ్ఞ ధారలొ
కాగ్రింతి యెసంగకుండుపటుశక్తి ప్రితితుణునాత్మభావవి
కాగ్రింతి సమగ్రపాండితికిఁ గగ్రిందుగ నెన్నఁదొడంగి రయ్యెడక.

299

రామావధాని

ఉ॥ ఏమితపఃఫలంబా ! నుతు నీదృశుఁ గాంచితి పాలవెల్లిలో
నామెయిఁ బూర్ణచంద్రుఁ దుదయంబయినట్లు, సమగ్రతక్ గళాఁ
స్తోమము లెల్లెడక బఱపి నూరినునఃకుముదప్రమోదవి
ద్యామహనీయతక్ బెనుపుతగ్గ లెసంగనినిం దొసంగఁగక.

300

రంగావధాని

సీ॥ మునుభగీరధుతపంబును మెచ్చి జూటసంగత గంగ వదలుశంకరునిపగిదిఁ
దనపాండితీయురల్ దనదుసర్వజ్ఞత్వపదసచ్చత కెలపాపుగాఁగ
ధార గంగాధారగా రహింపఁగ గానవైచిత్రి పలుహోయలై చెలంగ
భావగుంభనమే ప్రవాహగాంభీర్యంబుగా నలంకారచంకృతుణపథమే
తఱఁగలన్ దళుక్కులీనుచంద్రకళ గాఁగఁ దనరుసంతోషమే సుధాధవళశ్శేన
సంగతోత్పతదాపఃప్రసారగతిగ నొప్పెనీసుతుఁ డెంతధన్యుడవు నీవు.

301

జగ్గువీక్షితులు

ఉ॥ వాసన లాకృతుల్ రుచులు వస్తుగుణంబు లనేకపద్ధతు
ల్లా సమయానుకూలములుగా విలసిల్లునుమంపుమాలయం
గా నుమనఃప్రియావవాముగాఁ గవితానుచుమాలికావళుల్
నీసుతుఁ డిట్లునింపె సఫలీకృతజన్మడవైతి మిత్రమా !

302

పట్టాభిరామకాస్త్రే

ఉ॥ ముద్దులు గుల్కుశయ్య కడుముచ్చట నీనుతలంపు, లందులొ
నొద్దిక వెల్లుమేల్పదము, లూహల నిండగుకల్కి, మాధురిక
వాద్దిడరానిగానకళ, యమ్మకచెల్ల ! భవత్కుమారుతో
నుద్ది జగంబునకొ గలరె ! యోయి ! కృతార్థుడవైతి వన్నిటక.

303

రాయప్ప సోమకూచ.

గీ॥ ఆదరుబెదరులేని యాతెంపు రసపోషణమున కమరి తమకతమకపదము
లొనరి యిముడుపెంపు నొప్పునే యిరీతి పండె నీదు పుణ్యపథము సఖుడ !

నారాయణరావు.

మ॥ వహనా ! పూనిక బంటుతెంపు, శకటప్రారంభ మాహుక్తి పెం
పహనా ! ధోరణి నిండుహస్తీగతి, యూహలూపు పఱ్వశ్య, స
ర్వహితప్రజ్ఞలు మంత్రిపోకడలు, భావప్రీతియో రాజ రీ
వి, హసా దీకవిరాజుధాటి కెదురే వే తెవ్వరుక మిత్రమా !

305

నీతారామకావ్యి.

మ॥ తగులక ముట్టి యనేకయోధు లటఁ బద్మపూర్వామధ్యంబునం
దెగువక నిల్చి శఠించి నొంచి కొనఁ బోయెక బాధపుత్తుండ, నే
డొ గిరు ల్నఁ దగుపండితు లైనకి చుట్టుం గొట్టులం గూర్ప వీ
లగ గెల్పొందె భవత్సుతుం డభవులీలక బండితశ్రేష్ఠుడై.

306

పరదేశి సోమయాజి.

ఉ॥ పేర్చిన భావనల్ రకపు పిండులుగా, కవనంబు గానముకై
గూర్చిన పాకధారలుగఁ, గోషలవాక్తరులందు ముంచి పై
కేర్చిన భత్యవస్తులుగ నెంతయు నిన్నటి విందుకంటెఁ జే
కూర్చె ముదంబు నీతఁ డిదిగో మది “లాట్రలు ” వారు నిప్పుడుక.

307

చ॥ అనుచు సభాసదుల్ దనమహత్వమొక్కొక్కడె పల్కు బాలుమో
మునఁ గలికాసముజ్జ్వలితమోదతరంగము లా హిమాంశు సం
జననమునక బయోనిధి నెసంగుతరంగము లట్లు పొంగె ను
బ్బున గళినీమ నిండి పయిపొంగులు కన్గవఁజింది పర్వతక

308

చ॥ తల బలిసెక సభాసదులు తన్మోనియాడుచు గొప్పసేయఁ గ
న్నులు తలపైకివచ్చె నభినూత్నవధాని కటున్నయున్ని నే
పులకల మిన్నురాయ బలుపుకగని నట్టులఁబొంగి గర్వచి
హ్నులు విలసిల్లు చూడ్కుల విహాయసమీధిని జూచుచుండఁగక.

309

ఉ॥ ఆతని తండ్రి లేచి సభనందఱుక నతి దెల్పి మిత్రుల
రా ! తమవత్సలత్వమున నంతలు నింతలు బల్కుమాత్రగా
కీతనితెల్పి మీనుతుల కెక్కఁగఁ జాలినయంత గొప్పదో
నే తమదీవనల్ బలము నిచ్చిన కాఁగలవాఁడు మీఁదటక.

310

క॥ కన్నులఁ దెలువఁగఁజాలని పిన్నాతఁడు వీనినింత పెద్దఁగఁబలుకక
జన్నె ? తమకనులముందట నిన్నటికిక గోచితక నెగడఁడె యింకటక.

311

క॥ ఆమేనమామచలువ న వేమేమోచదివి చిలుక యెసక మెసంగెఁగ్గ

మీ ముందట రువ్వెడి నిటు లీమాశ్రక యింతనేయనేటికి మీరల్

312

క॥ అనుచుకొ విసయోత్తులందన జనకుఁడు వచియించి సభను జాలించి సమ

ర్పనియతి నాగంతుకజనమును బనుపుచుచుండ నతనిపుత్త్రుకుఁ దొకచోక. 318

భారవి - గర్వము.

సీ॥ గృహణంబు సోకినఁ గందికుందెడుచంద్రుగతి మొగం బింతయై కృష్ణుకడఁగ

సోకెన ముడుగు విష్ణుకాంతమును బోలి పొంగినపులకలు బుంగి యణఁగ

పొంగు లడంగినప్పడు తెల్లపాలపోకఁ జిరావు మోమున గంతులిడఁగ

నాగస్వరము నాపినన్ వాలుపడఁచందమున శీర్షం బవనతిముగాఁగ

జిచ్చుబుడ్డిన ధూమంబు నెగల లేచుకట్టు లత్తుల నవమతి యాగృహంబు

రేఁగి యాస్యంబువైనలల్లాఁగ నుడియఁగొత్తయవధాని మనము గగ్గోలుగొనియె.

క॥ ఎడగాఁగ నిలిచి సభ దనకొడుకుమహానందగరికుతుక ముచ్చలలక

బడుతల్లివానికొందలపడువైఖరిఁ గాంచి వింతపైకొనుచుదితోక.

315

గీ॥ నిండు జాబిల్లి తటిపి వెన్నెలకు మేఘముల్లు సుతుమోద గతి నేమియావహిలై

చెలఁగి కళకళలాడు నాచిన్నితండిముఖము గడు చిన్నబోవుచు మడుగబాఁటె

క॥ అని యనుకొనుచును యోషిజ్ఞానసమువాయంబు ననుపునందీలోనక

మునుగుట నప్పటి కాయమ దన సుతుదేశ దృష్టి నిలుపఁదటిగా కేగెక. 317

వ॥ అంత మహావమానకలుషీకృతమానవునట్లు లాబాలకుం డుద్విగ్నచునన్మండై.

సీ॥ వారణాశిపురీవాస్తవ్యపండితాగృణులముందలలవై మణుల డుల్చి

భాసితోజ్జయినీసభానూరిశేఘరానర్హ్యకంకణదీప్తు లపహరించి

మగధపారిషదోక్తి మాహాత్మ్యచిహ్నంబు లైనమేల్పతకంబు లాకృమించి

హస్తినాపురమహీయస్థాన దిగంతి గండవెండారముల్ గృమ్మి లాగి

దీక్షుగొని జైత్రయాత్ర నర్దీక్కులందుఁ గలుగునెఱచదువరుల కన్గవల మెఱసి

వెలయు మత్పండితీయశోవిలసనంబు నేలమెచ్చఁడు జనకుం డి దేమి యనుచు.

మ॥ చుఱుకుంజూపుల నోరగా జనకుఁ జూచుకొ నుంతలోఁ దేలు, లోఁ

గఱకుక బూని వివాద “ సయే ” యనుచుఁ బల్కక బూను నల్లంత నా

గురుతుక గప్పఁదొలంగు ; అవ్వఁబలుకక గోపించు నాగుక ; బసుల్

మఱచుక, దొట్టిలు, పొంగు, లొంగు నతఁ డున్నాడందలు గొన్నట్లులక. 320

క॥ ఇన్నీ! రోకటి పాటగా శృతులలో నే కొంతో వల్లించి యా

నిస్సారాధ్యయనాప్తి వేదజడుడై నేర్పూనఁగాలే కీటుల్

బుస్సల్ గొట్టెడి నార ! బుద్ధియెటునే బుద్ధిక వివాసిల్ల నా
నిస్సీచుప్రధ నింద రిట్లు పలుకన్ వీడేల కుందాడెడున్.

321

క॥ అని యేమేమియు తనలో ననే గొణుగుఁ గరంబు విసరునక ద్రిప్పునొరుల్
గనిపోదురో యని నిబ్బరమును గొను చుట్ల డి ముచుంగు బుద్ధి చెదరఁగన్.

322

క॥ అలేయి నన్న మిట్టటు దూరముగాఁగ్రోసి సంజి తొలఁగి నిదుర చే
హారమిఁ దారట్లాడుచు వారని కోధంబు లోన వర్ణింపన్

323

సీ॥ వాదింపరమ్ము సవాని పిల్లునా ? తిండిపై లేఁగుట అప్ప నెంత్రు
వీనితో నేచుని వెన లేచిపోవనా ? తల్లి బెగ్గిలి చచ్చుఁ దాళలేను
యాత్మోభ మేల చెయింతు నా హత్య ? నమ్మఁగనైనవారి నెఱ్ఱుడ్కిఁగాంతు
నింతగొడవ యేల నేనె జీవంబుఁజాలింతునా ? మనసు చలించు నేమె ?
లేఁ డిప్పుడు తిండి యింట బలేసమయము పరులెఱుఁగకుండనొక పెద్ద బండఁగొనుచు
నతఁడు పకలించుగదిలోన నటుకవైన నుండి యేకాంతమున వాని నుక్కడంతు.

ఉ॥ పుత్తుఁడనైన నాపరుగముక ఘనముక బొడగాంచి పొంగు పే
మాత్రము లేద. ఓర్వమిని చుగ్గి, పరు ల్ను నుద్దండిపఁ, దా
పత్రయ మేమి మున్నెనొ, యపత్రప నేదగనంచుఁ బల్కు ? నీ
మాత్రపుత్రుండ్రో యుంకినను మండిననేమి ? వధివితిఁజెడక.

325

క॥ అచుచుఁ దగుమాత్రు చగుళిల గొని గదిలో నటుకవైనఁ గోధము తెంపుక
బెనగొనఁగ నొరుల కెవరికి గనుపడరాకుండె నతఁడు గడునాయతుడై

326

చ॥ వదిలె ప్రయాణభారమునఁ బాన్పునఁ నిద్దురఁజెంద గొట్టునక
సదనము దిద్ది తీర్చుకొని సావడిలోఁ దనభర్తరాకై
యెదురులు నూచుచుక గృహిణి “యేమొకొ ? పుత్తునిదారి సాజమా
కుసురున లేదె ? - యెంతపురికొల్పిన హేతువు గోచరింపజే ?

327

ఉ॥ కావలయుక సభ సదులు కృన్న నుతించెడుచోటఁదండి “యే
లా ? వినుతింప బాలు”నని యన్నది యాదిగఁ బుత్తుచర్య యే
మో విపరీతమై యెసఁగుచున్న దిసీ ! తనముల్లె మున్నెనే ?
లావుగ నందఁ జెన్నుకొన లాతిగఁ దా నటుపల్కు నేటికో ?

328

క॥ బావయు మఱఁదియు నిదె రా నేవచ్చి”రటంచు నామె యెన్నెడుచో “బా
వా ! వివాహా ! నిరంజన మివకొ దీర్చినగుఁగఁగు గడించినా నొక

329

క॥ ఇట్టైకొనిపోయి బాలకు గట్టిచదువుగానిఁ జేసి క్రింపగుమోదం
బుట్టిపడునట్లు చేసితి విట్టిగురుబ్రహ్మయూర్తి కే మీఁగలమో ?

330

- క॥ అనఁ "మఱదీ ! బంగారం బనువైనది గానియెడల నాసాన్నారల్
పనివడి చేసిన నేనియఁ బనుపడునే మేలిపనులు పరివర్తింపజ్క. 331
- మ॥ అతఁ డెవ్వఁడొకొ ? మేనయల్లుఁ డగుఁగాదా నాకుఁ దత్సంపదు
న్నతు లస్మత్కరణీయసద్విధులగా ! నాకింక నావశ్యకుల్
సుతులుకొ లేరుగదయ్య, వానికలుముల్ శోభల్ మదానందభా
వతరంగంబులు, దీని కింతలుగ సంభావించనేలా ననుకొ. 332
- చ॥ అని శుభ మాడుబావను శయాను నొనర్చి సతీసమేతుడై
తనగది జేరి గేస్తుఁ డటఁ దల్పచునం దుపవిష్టుడైన వెం
ట నతనిభార్య వీడె మిడి నాథుని జూచి వచించె "హాయి మే
ద్దినముల శోభనంబులు ఫలించుట లీవిధమై చెలంగునే ! 333
- చ॥ దినము లశోభనంబులు వధించుట లీవిధమై చెలంగుఁ గాం
చ నగును లెమ్మటం చటుకచక్కి నవీనకవీశ్వరుండు లో
ననె గుణియించుచుండునదనకొ సతి "యన్నియు మేలెగాని మీ
తనయునిప్రజ్ఞ నందఱును దద్దయు నెన్నెడు నాసభాస్థలిన్. 334
- మ॥ తమరున్ మెచ్చుట పాడియా నటులఁగాదా యూరకే యున్నచో
నమరున్, రెండునుగాక బాలకుండు వీఁడా మీకు స్తోత్రార్థుఁ డం
చు ముధావాక్కులఁ బల్క న్యాయమొకొ ? యెచ్చోఁజూడ మీచొప్పు,మీ
గమనం బొగతిఁ గొంటుకున్ గతము పల్కంగూడినన్ వేడెదన్. 335
- క॥ వేదాంగంబుల కాస్త్రసంఘములకొ వేదంబులకొ తాక్యమ
ర్యాదన్ సర్వకళాకలాపముల నిర్ద్వంద్వండుగాఁ జొప్పుడై
జోదై మించుభవత్సుతున్ బలువు రచ్చో మెచ్చుచో మీరు ని
ర్వేదం బొందు టదేమిపాడి సుతుఁ డుద్వేగంబునన్ డిందగజ్క. 336
- ఆ॥ చులికపైని దట్కుమారుఁ డాప్రశ్నను విని బలెనవాలు వేసె నంబ
దీని కేజవాబు దెల్పునో యనుకొతుకంబు హెచ్చుఁ బొంచి కౌంచుచుండ. 337
- 5॥ గృహస్థుండు మందహాసకందళితసుందరామ్యుండై. 338
- క॥ ఒహో ! మేలగుశంకయే తగిలె ! నేమో ! యుల్లరం బీయఁ గా
నూహల్ దట్టునె మాకు నీకటుల, నుద్యోగింతు వీ నొగ్గు, ము
త్సాహంబుల్ వెలయించుపండితుల విద్యల్ శక్తులుకొ దర్కన
స్సాహంబుల్ సమతిక్రమించుసుతుఁ డానందంబుఁ జేకూర్పడే ? 339

చ॥ ఎఱుగుదు వానిపాండితి, నహికవిత్వవధానశక్తి మి

న్నొఱయుమహాయశం ఒవరు నొందనిబుద్ధిబలంబు సర్వ మే
సెలెఁగియుఁ బుత్తునాయువుగ కెక్కడ లోటుగునో యటన్న వె
స్వెఱుగున, గర్వమెక్క నభివృద్ధికిఁ జేతుని యట్టు లాడితిక.

340

క॥ గురువును దండియుఁ బెద్దలు గరము నుతించుటలు కొండికలకును జేటుల్
వరములు వృద్ధికిఁంబులు నిరతింబును వారియెడల నిరసనవాక్కుల్.

341

మ॥ నుతుఁ డుద్వేగము నొందెనంచెది దివాళోభాయమానోరు కీ
త్రిత రాజులుండెడియ పిథులు నసంధ్యోత్తగా, నీచరెన్
మతిహీనుండటె వాఁ డఖండఁగరిమ న్నాండల్యులు న్యాయం
దతిదతుం డగు నూఁదెల్లి మపహాస్యాలోచనల్ మానుమి.

342

—* భారవి - చిర్రేదము *

మ॥ అని తల్పంబున మేను వాల్చు శ్రమవాయన్ బాదసంవాహనం

బునకై భార్య యుపక్రమించునెడ “లే ప్రియేనెఁ బప్పుండు మీ ”

వనుచున్ భర్త వచింప జా గికను నేయన్ బోలదంచున్ దుర్మితం

బున దూఁకెన్ బయిచుండి తత్పుతుఁడు మే న్మచ్చెన్మట్టల్ గ్రమ్ముగన్

343

ఉ॥ గాలిఁ జెలించునీపశ్చిత్త వడి మేను వడంక దన్వమై

జాలికలైన బూజువరుసల్ జెనటన్ దిగజారుచుండఁ బెన్

జాలి, భయంబు, చింత, తగ్గిప, సత్తువ గుంజగ, సన్నసన్ననా

మూలుగుతోడఁ దండిపదమూలమునన్ బడి యేడ్వసాగినక.

344

కా॥ ఆదృశ్యంబున కద్భుతం బెనచు శోకాయత్తయై భార్య నే

రేపదక గొల్లున నేడ్చునో యనుచు నాయిల్లాలినో రూఢిసి “బా

బూ ! దైన్యంబును వీడి పల్కు”చని వీఁపుక రాచి లాలించి యా

హా ! దైవాజ్ఞ విచిత్రచంచు గృహి యత్యాశ్చర్యనిర్మగ్నుడై.

345

ఉ॥ బాలునిమేన బూజుచుని వాయగ శుభ్రమొనర్చి నెజ్జపై

సోలగఁ జేసి తాను సతి మూలఁజేరి “యిదేమి బిడ్డ ! నీ

కేళుటిల్లె నీయటుక నెక్కి యిటుల్ పడి చింతనొంద ! ర

మేల్లర యొక్కమాట వచియింపవె ? యెట్టునుమి కుమారకా ! ”

346

క॥ అనినక దల్లిని దండిని గని వరుసగ గొఁగిలించి కడుకప్పుడ డహా !

యనుచు నికృష్టుడ, దుష్టుడ వనుచు, గురుదోహినయితి ననుచుఁబనవుచున్.

క॥ మాటకు మాటకు నేడుపు పేతైత్తంగ మాటరానివిగువు గళమునన్

గాటసుయి పర్వ నెక్కున మాటాడక లేక యొటికె మంచము మీడక. 348

కా॥ “అన్నా ! తెమ్మ, నయమున్నె కొనకు, రమ్మా ! నిద్రాకుక నేడు గా

కున్నెక లేపు వచింతుగాని యిపు డీయుద్రేకముక మాను, నీ

పున్నెంబయ్యెను బ్రాస్తవోయె నిక నేపుట్టుక బురాణంబు నీ

వెన్నంగాఁ బనిలే దెటింగితిని తెచ్చి స్వస్థచిత్తుండవై.”

349

గీ॥ జాలి పేరెనయు వెయంగ జనకుఁ డాడుసాంత్యనోక్తులకును బరిచర్యలకును

బుండురేగి స్రవిం చెడుపోల్కి వృదయు మిటిసికట్లయి తత్పత్తుఁ డిట్లుపలికె.

మ॥ “జనకా ! చూపకు మింత పేరె మఱియజాలిక, గృతఘ్నుండ, దు

ర్జనుండక, గర్వపరీతమాననుండ, నజ్ఞానుండ, నర్హుండఁ గా

ననఘా ! యెట్టికిరాతులుక దలఁపఁ జేయక లేనిదౌవ్యంబు నే

యన సంపూర్ణమనంబుఁ గొంటి నిట, నాహా ! జీవ మింకేటికిక.

351

ఉ॥ ఏచునితెబ్బదుక వితరు నెంతయు నేవల మెచ్చఁజేయుటో

కామితములో ఘటించి కృతకార్య నొనర్చుటా ? కన్నతండ్రియే !

ప్రేమవహించి పెంచి తగు నెద్దంగఁ జేయదయార్ద్రచిత్తుండే !

ఫీ ! చుతి లేక చంపుటకుఁ జేరితి నే నొకమానవుండనే ?

352

చ॥ పొగ రాదటై గన్నులకుఁ బోయె వివేకము బుద్ధిదెబ్బ

క్షుఁగ దమరన్నవాక్యమజిజాలము లీనునఁ బుట్టెనంచు నె

వ్యంగఁగొని యిట్టిఘోరకృతిపాల్పడితిక బ్రతుకేల నిక మీ

మొగ మెటుచూచువాడ నిదెపో మరణించుటె శిక్ష నా కిటుక.”

353

చ॥ అని కుతుకక బిగించుకొన నమృయు నబ్బయుఁ దత్కరంబులం

బెనఁకువ లాగుచుక గనులవెంబడి నీరముగ్రమ్మ గుక్కిఁకుల్

గొని “తనయా ! చలంబణఁచుకో ! యవివేకపునేత దిద్దఁజా

లునె యవివేకముక ? స్వమతిలోప మెటింగి ధృతికవహింపుమా !

354

క॥ ఘనపశ్చాత్తాపాంబువులను బూతపదంబులై చెలంగనియఘముల్

గనుపడవు చింతఁబాయుము విన నేర్చినవాడ విట్టివెట్టి యిదేలా !

355

చ॥ ఇది యొకప్రాద్దువోషమున నిట్టొనగూడెనె గాని నీవు దు

ర్మదమునఁజేసి తన్నయనుమాన మొకింతయు లేదు నాకు నీ

యదనున దుర్గ్రహపిఠమైనమహాపద యాదృశంబుగా

నదలిచనెక ముదంబుగొను వందురఁబోలదు నూ కుమారకా !

356

- మ॥ నను నీయమ్మను జూడు మోములకొక గాసంతకోపం బెసం
గునె ? విస్మరితమయ్యె సంతయును సంకోచంబు పోవీడు మి
ల్లొనరింపబడె నంచు దెల్పుటము నీ వొండెక్కడకొక, జూడు ! పూ
ర్వదన జిత్రం బొక టీ వెలింగెదవు వాడు ల్కొని నిద్రింపుమా ! ” 357
- క॥ అని బుజ్జగించి యిటుదెస జననీజనమటును శయ్య శయనించి కరం
బనురక్తి కరములకొక దమ తనయునిపై వైచికోనిరి తద్దయు వెఱిలోకొక. 358
- క॥ కను మొఱుగఁ జూచి యెక్కడ చనునో తనయుం డటన్నశంక వితిరులుకొ
ఘననిర్వేదము చిత్తంబున సోక సుతుండు నిద్రానో రాచేయిలొక. 359
- ఉ॥ పొంగున వెక్కివెక్కి వలపోత నడంపఁగలేక “తండ్రి ! ని
న్నుం గడతేఱుబూనిన ననుం గడికండలుగాఁగఁ గోయ కి
ట్లుం గరుణించె దేటికి శరుల్ పరమావృత మిత్తులొదురె ?
వొంగుచునంబు లేఱ దివిగో గయికోగదె నాదుప్రాణముల్.” 360
- క॥ అనుపుత్త్రీకునిం గనుంగొని జనకుం డిట్లనియె “సుతుండ ! చచ్చినవెనుకకొ
మనుజులకు బాపనిష్క్రమి నొనరించుకొనంగనానె యెఱికి గొనుమా. 361
- చ॥ చదువుల నన్నిటికొక జదివి చక్కనిపాండితి నేకరించి గొ
ప్పదనము గాంచినాడెపు భవస్మృతిచే నగుకర్మలొపముకొ
మది గనవేటి ? కెందయిన మాటలు వేలుగఁ జెప్పనచ్చుఁగా
ని దృఢమనీష వాని గమనించు టశక్యమ యెంతవారికికొక. 362
- ఉ॥ పున్నరకంబు వాయ నినుబుత్తునిగా భగవంతుఁ డిచ్చె మా
కన్నిట సత్ప్రవర్తనుడ వొగతి దిద్దెడువంతు మాది సం
పన్నగృహస్థధర్మమున వర్తిలి వంశము వృద్ధినొంద నా
పన్నతఁ దీర్చి మా కచరభావ మొసంగెడువంతు నీదిసూ. 363
- చ॥ అవయవముల్ ధృఢంబులుగ నాడెనునప్పుడె పూర్వపాపముల్
జివుకఁగఁ జేసికొంటయును జెందెడికోర్కెలఁ దీర్చికొంటయుకొ
భవ ముడుగంగ యాతనలఁబాల్పడి నీజనియాగు తప్పుడుకొ
మివులఁ గుదింప నానిమిడిమేలము దోయియఁగ లేము పుత్త్రీకా ! 364
- మ॥ ఒకపాపం బొనరించి తచ్చుత్తికిఁగా నొండొక్కపాపంబుఁ బూ
నిక నేయకొ సమకట్టు ట్వుక్తుయోనే ? తండ్రిప్రాణంబు తీఁ
తకు సిద్ధంబయి తెచ్చుకొన్నదశ సాత్విభ్రంశపంకంబునం
దిక రట్టింపుకొనంగఁ జూచెదవు ని న్నేమంచుఁ గోపింతునో. 365

చ॥ నిను గని పెంచి విద్యలను నేర్పినమాటున మట్లయిండ నీ
మునుపటికర్మ తీఱకయ మోమున వేల్చుచునుండ నీవు నూ
తనముగ నేఁ డొనర్చినది తద్దయఁ గాళ్ళఁ బెనంగుచుండ నేఁ
జనియెదనంట యెట్టిసరసంబు బుణింబు వెంట రావోకో ? 366

ఉ॥ కైకొనుమంటి ప్రాణములఁ గావున నయ్యవి నీవి గా విఁకక
నా కనుపైసయట్లు కరణంబులుగాఁ బలి గొందు వానిచే
నాకఁలిగొన్నవాఁడు విడనాడునె హస్తగతాన్న మెందు మీ
రాక, సుధాపృథ్వాన్మనిధిరజ్జులఁ ద్రోయఁగ చిచ్చివారమే ? 367

మ॥ ప్రతిపత్తాదిగ పోడకాంశములు సంప్రాపించు శీతాంశున
ట్లతికష్టంబున నిన్నుఁ బెంచి సకలాధ్యత్వంబు నొందించి దు
ర్గతిసంగ్రస్తునిగాఁగ విడుదుమె ఘోరంబుల్ విదారించి పూ
ర్ణతరానందము నొందుమంత్రములతో రంజిల్ల కోయర్భకా ! 368

ఉ॥ కావున కంక మాని సుముఖత్వమునకే జరియింపు మూర్ఖతకే
బోవిడు" మంచుఁ దండి పలుపోకల బుద్ధులు నెప్ప దుఃఖపుకే
గావిరి కొంత వాసి తమకం బణఁగక ధృతిమీర నర్హులం
భావన దెల్పునూర్తుల క్షమాపణవేడుచుఁ బుత్తుఁ డిట్లునక. 369

—♦ భారవి - సాంత్యసము —

ఆ॥ సంచిత మెద్దియో తదవసాన మెటు ల్లననానో ? నిచా
రించిన దోప దిందు వివరించెడువారును లేరు నేర్పవా
టించిననైనఁ దత్ఫలము డిందునె భుక్తిని గాక దాని న
ట్లుంచుఁడు నేటిపాపమున నోపినశిక్ష విధింపుడీ దయక. 370

క॥ అన గాఢాలింగనమునఁ దనయుక ముద్దాడి "తండి! ధన్యుడ నయితక
మును నాచేసినపు న్నెంబున నీదగుబుద్ధి తిరిగె ముదవయ్యె సుతా ! 371

గీ॥ బాల్యయావనసంధిసంబంధబలము పెంపదే శర్యనిర్లక్ష్యవిరగగతుల
నీకుఁ దొలుదొల్ల నోపిక నిలువఁజేయునూర్గమున యాప్ర నెడలుట మంచిదన్

ఉ॥ పొంగెడి పొలు నాఁగఁ బలుపోకల సుదృఢి లేఁగు చిత్తమా
సంగతి బ్రష్టి నుంచుకొని సారథి గుఱ్ఱమునట్లు మెల్పులో
డం , మఁలంబి ద్విపుచ్చు గెడంక సడల్పడకుండ యాత్రి పూ
ర్తిం గనఁజేసితే సఘము తీయఁ గృతార్థుడ వాడు వన్నెటక. 372

- మ॥ అవధానాత్ముడ వాచు నే నెఱుంగజేయక బోవు యాత్రావిధా
వివరంబుకొని “సౌఖ్యమూలమయి తృప్తికొల్పునీమార్గ మె
ట్లవు శిక్షాగతి” యంచు శంకరగొన కల్యంతాస్థ నదారి నీ
వవలంబింపుము చాన నీకిగు సమస్తాఘాతాంతుల్ సుతా ! 874
- గీ॥ అధ్యయనపూర్తి బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున గలిగినదానఁ దెలిసినకర్మధర్మ
విమలవిధులెల్ల నాచరణమునఁ జొనపఁ దగినగా వ్యర్థమును బూనుతటి ఘటిల్లె.
మ॥ సిరిసంపత్తులసాంప్రదాయగుణవాసిక సాటివిప్రాలిలా
నరుదొక్కీర్తి గడించి యింకెఱుఁకుమారాదుల్ గడుకొ ముచ్చటక
బరిచర్యల్ పచరింప బ్రాసక్తబులలో బ్రహ్మబుద్ధి దౌర్బల్యం దౌ
క్కియఁ డీచుధ్యుఁ గుమారైమిచ్చు నెవకంగా వచ్చె నిచ్చోటికికొ. 876
- చ॥ అటనట నీప్రసిద్ధి విని యాతనివిడ్డను నీశాసంగు ము
చ్చటఁగొని వచ్చి బాంధవులసన్నిధి నప్పుడు పృచ్ఛఁజేయ న
ప్పటికిఁ “గుహారుఁ డెచ్చటికి వచ్చినఁగాని వచింప”మంచుఁ దె
ల్పుట నతఁ డే నొక్కనెలలో నరుదెంతు నటంచుఁ బల్కుచుకొ. 877
- ఉ॥ వచ్చును మాపా టెఱా రతివంటిదఁటోయి శబ్దయపుత్రి మో
మచ్చపుఁజంద్రబింబమఁట యింగము లద్దినయిల్ల పొందికక
హెచ్చుముదం బొంగంగుఁట యెంతయనమిత్ర భక్తి తెల్వయుకొ
వచ్చెదురీతిఁ గల్గనట నామదికెక్కి దృవీప్స యెట్టిదో ? 878
- అ॥ అనుచు మనువుమాల లాయతంద్రనిఁజూచి ప్రస్తుతంబు మఱచి పరిణయంబు
గొడవ దడవనీలకొ యనునుతు న కిల్లనియె జనకుఁ డాదరార్ద్రాఫణితి. 879
- క॥ కేవలసౌఖ్యానుభవమె భావించుటఁ దెలియలేరు పరువురు గార్హ
స్థావిసగమునకొ గృహి యేయేవిధులకొ బాధ్యుడనుట నింతయు వత్సా ! 880
- నీ॥ శమదమసత్యకౌచరథంబు సంస్మృతిపథమునఁ దగుతీరుబడిని గనుట
దయయు దాక్షిణ్యంబు దానంబు శీలంబు సమతాపరోపకారములఁ జనుట
గురవిసాధనఁతువైనము మేల్పొబడి నక్షాగౌరవ బగుచు మోక్షార్హ మగుట
ఁటిపరినాజికాయ్య, లకల్లులు తృప్తులై యానందవిప్రి గనుట
భూతబలివిధానముల మెచ్చి భూతముల్ స్వస్తివాచనముల “శాంతి” యనుట
గలుగుఁజూపె చెడ వికారంబులకు లోచుగానియాలుగులు గాల్గుచోట. 881
- చ॥ అనలమె దీపమె కొలిమియె పెనుచిచ్చయి చావవహ్నియె
పనుపడుఁ గార్యకాలములపాళ్. మెఱుంగక వాడువానికికొ

ఘనతరవృత్తువై నెగడుఁగాడె; వివేకము దృష్టి దాల్చి యో
జనయును లేనిమాధునకు సౌఖ్య మెసంగునె లోకవృత్తులకొ.

382

సీ॥ మనుజులక క్తిసామర్థ్యంబు లెట్లు పరిణామములు గృతిక బరఁగుచుండు
నేర్పువెంటనెగదా నెగడు మేల్కొడులు సుఖదుఃఖములు శుభాశుభము లెపుడు
పశుసౌఖ్యమునకు నేపాటు నక్కఱలేమి నులువుగాఁ గనుపించి నురిగి యేగు
మోస మెటుంగక ముద్దులై యటఁ జక్కి కాలంబు వృథయాటఁ గాంచి తుదకు
నట్టులిట్టు లొనర్పంగనై తి మనుచుఁ గృతిఫలము కట్టికుడుపక యెడయదనుచు
పాడుసంస్మృతి నరకంబుతోడి దనుచు నాత్మవోషం బెఱుంగక యాడుచుండుగ్గి.

సీ॥ అలమోహినీకథానంతరంబున కూలి యైనఁ గాపురమున్న నడలి తొలఁగె
నాభరద్వాజునియంతవాఁడునుగూడఁ 'గర్వతి కర్నతి కర్నతి' యనె
నల్ల విశ్వామిత్రునంతవాఁడును లొంగె నిజతపోబలమెల్ల నీటఁ గలియ
నారావణబ్రహ్మయంతివాఁడును సర్వనాశనంబున బుగ్గి నలిగి చనియె
గాన సంసారమనిన సౌఖ్యంబె గాదు, కాకపోదు; మెలంపవకలిమి వలయు
గాన నీపాపకృతికి శిక్షావిధాన మరసి సంసార మనునిశ్చయంబుఁ గంటి." 384

క॥ అనుచో "జనకా! నాపై ఘన మగుపేరీమమున నిట్లు గల్పించెద రే
మనియెద నపకారికి నెపమును గొన తుపకార మొసగుపోల్కి యిదిగదా! 385

చ॥ సహజముగా సుఖాస్పదము సంస్మృతియం దతిచారమూని దు
స్సహనీతింబు లొందు టపచారములకొ దగుశిక్షయోన; మే
ల్సృష్టవాఁ జరియింపఁ గాపురము చెన్నగు సౌఖ్యపథంబెగాదె ? యిం
దనానా! మదీయపాపకృతి కయ్యెడిశిక్ష దురూహ్యయ్యెడికొ. " 386

క॥ అనుకుతునకు జనకుం డిట్లనియెకొ 'సంసారమందు నసిధారావ
త్తన గొని మెలఁతువ మెలఁగుటె ఘనశిక్ష ననుక్షణంబు గల్పించు మదికొ. 387

గీ॥ అదియుఁ జాలదనిన నంబలికట్ట విచ్చిన్న మైందాఁక సిగ్గు వదలి
య త్రవారియింట నదాఁగియొండెహానంతకంటెఁ గలదె శిక్ష కరినశరము.' 388

క॥ అనుపెనిమిటిహస్తద్వయం గ. ౩ ముండు శిల్పి భార్య 'తగులే మీ ౩
ఘననీచతకును బుత్తుని బనుపఁగ నని శిష్టమూని పటుచినముకొ. 389

సీ॥ అల్లారుముద్దుగా నరసిపెంచినవాని నతిసుకుమారదేహంబువాని
కసరించుకొను తెఱుంగనివానిఁ గడుమెప్పు లందుచు ఘనతర జెన్నలరువాని
పల్లెత్తుమాట కోర్వనివానిఁ గడునున్నితం బైన పేలుచిత్తంబువాని
నాకలిబాధ నుంతైన సోకనివానిఁ గోర్కె నెగ్గక తాళుకొననివాని

కష్ట మెఱుంగనివానిని గడుసుగాని చిన్నినడకన్న వానిని జేతులార
నత్తెమారులబావలయ్య వలముల కప్పగింపఁగ మనసుయ్యె నయ్య మిగు. 390

ఉ॥ చాలును లెండు, పుత్త్రుడుదెచ్చకొలమితమి తెల్లమయ్యె నేఁ;
జేల పొసంగితి నది ? యేసడికైకను నోర్వవచ్చు బా
ల్మాలియు నత్తవారికడ మృగ్ధులు హీనత కోర్వవచ్చునే
చాలమి నైననుకొ బ్రతుకఁజాలమి నెవ మతెప్పడైననుకొ. 391

సీ॥ కన్ను సన్నలఁగాని కాంక్షఁ బల్కుఁగఁబోనివిడియమూనెడువాని విడువనానె ?
సంజచీకటివైన చ కాలఁ బాయఁగ లేనిజదుపుకాఁ డగువాని విడువనానె ?
సకలాస్థులును మాని చదువువై దమిఁబూని యుడుగఁజాలనివాని విడువనానె ?
కడుపులోని బలంబు గడలనీక సతంబు నీడ నుండెనువాని వీడవగునె ?
యడిగినకొ బెట్ట కపరాధ మరయుచోటఁ గటికఁచీకటి కష్టంబు గననిచోట
కథలు గారుణ్యములటంచుఁ గనరుచోట మిట్టమిడియెండఁబాలమేగ నెట్టుచోట.
గీ॥ అనియసమ్మతి దుఃఖంబు నాతురతయుఁ బలుకుపలుకున వెలయఁగొఁగిలినినుతుని
బట్టుకొని భర్తతోఁ దల్లి పలుకుచుండ నామె నల్లంత మృదువుగా నాపి నుతుఁడు.

— భారవి - నిశ్చయము —

క॥ “అమ్మా ! ప్రేమాధికత్యత నిమ్మెయి నుమ్మలిక మూనె జే నెల్లపుడుకొ
రమ్మా పొమ్మా యనువాక్యమ్ముల విద్వేంబుఁజూపు టర్లంపానే ? 394

ఉ॥ మీవలె నేనునుకొ గులము మెప్పునకైన నొకింటివాఁడనై
యేవలనకొ బరాభవము లేర్పడనీనిసమర్థ చర్యతో
నావిధి దీర్పఁగా వలయునా ! వలదా ! యిహమందు ? దానికికొ
గేవలపుస్తకాభ్యసన నిండయి యన్నిటఁ జాలియుండునే ? 395

ఉ॥ స్వానుభవంబుకంటెను గుణాధిక మైనప్రబోధ మిచ్చు ను
జ్ఞానులు నుందురే జగతి ? జన్మ జయప్రదమాట వాంఛితం
జేసి ప్రపంచరంగముల నెల్లడఁ బాల్చిని జ్ఞానులందు ను
జ్ఞాని యసాధులకొ గడునసాధ్యుఁడు గావలయుకొ నరుం దొగికొ. 396

క॥ ఈయెడ నడ్డము నెప్పుడు మోయమ్మ ! యొకింతశ్రమకు నోర్వక చెడుగుల్
ద్రోయనగునె ? కాకికె జని యాయతపాండితిని రానె ? యట్టిది కాదే ? 397

చ॥ జనకునియజ్ఞ ముఖ్యముగ సల్పఁగ నైనది గాన, వచ్చియుం
డినమను వన్నిరీతుల ననింద్యముగాఁ గనుపించె గానఁ బా

- చిల్కగోరంతుల చెన్నునఁ గ్రాలుమేలములు నాటలు ప్రసంగములు లేవు
కోయిల ధ్వానన ట్లాఱాయుక్కుల రువ్వువైఖరి సుంత నివ్వటిలదు
కాళ్ళఁ బెనబండకొయ్యలు గ్రాలుకరణి నడక గడుచుండును సుడివడుచునుండ
నెత్తులక బెద్దబండల నెత్తివట్టు లీదురో ! యంచు వచ్చెద రేమి చెప్పు ? 406
- క॥ అనిచెట్టుకొమ్మ గుబురుల వెనుక నొడిగి నిలిచి యెటుల వీరు సుముఖులై
నను మన్ననఁ గనుఁగొనఁ గల్గెనోయనుచు బాలకవి దిగుల్పదుచుండకొ. 407
- వ॥ తమకుఁ దమబాల్యస్నేహితుండు నిన్న మొన్న నొనర్చినవివిధములైనయవమానముల
నొకరితో నొకరు చెప్పికొనుచు నవ్వటవృత్తమాలంబున కేతెంచిన బాలకవి
మిత్రులలో నొక్కరుండు చిన్నఁబోయిన మొగంబుతో నిట్లువచించె. 408
- క॥ ఆబాల్యంబు దశాబ్దము ల్గడచుపర్యంతంబు నీర్పాలు నాఁ
గా బద్ధం బగుమైత్రిఁ దాను మనముకొ గావింపమే ? యొక్కరెం
డే బో బెంగవహించి వాని కెదురు ల్పిత్యంబునుం జూడమే ?
బాబో ! కాకిఁ బోయిరా నిటుల గర్వం బెచ్చునే యేకక ? 409
- వ॥ తన కొక మేనమామ గడుదత్తుండు కాకి వసించుచుంట నా
తనిపెనుప్రాపు సేవలుటఁ దా నొకపండితుడయ్యె నట్టి వీ
తనసిన నట్లెకారె యొరు లీతనిగొప్పదనం బడేమి ? కా
దు నిజముగా ఘనండుయర దుందుడు కీగతిఁ జూపజెల్లుచే ? 410
- క॥ బాల్యప్రాణసఖుండు నైర్మల్యయశస్సునై వచ్చెరా యని మైత్రి
లౌల్యమున నెదురుసనఁగ నకాల్యాతిశయమునఁ జూడకను పోజనునే ? 411
- వ॥ మఱియొకండు బాబూ ! నీవంతఁజుట ధన్యండునే— 412
- చ॥ అమలికమైనప్పేరు గదియంబడ నేగుననుకొ జిరావతో
దుమదుచు మంటలేనిపెనుధూమము మోమున నల్పఁగూర్ప నం
తిమవలుఁ జూచి దవ్వగుగు తేవరఁ బాసి తొలంగె నార ! వీ
నిమిగులు పోబడులో ! మనసు నీరయి యున్నురుమంటి నయ్యెడకొ. 413
- వ॥ అంత మఱియొకండు. 414
- క॥ స్వాతంత్ర్యము మిత్రమా ! యనఁగా గడుసుంబోక నెదియొగాని విచించక
జేగురు దేరిన మొగమున నెగుచుఁ గరినోక్తి యుద్ధమేమా యెఱుఁగకొ 415
- వ॥ యెఱుఁగెను మన నీతి కుదయి బాదు మై న్యంపు వెల్లడనంబులందున గోపతామ
సంపు చుఱుకుంజూపుల నరుణిమం ఒంతనింత వెలికుదికి ప్రబ్బికొనుచుండ నుద్రి
కాస్యంబున నెల్లరం గల్గయం గనుంగొని. 416

మ॥ వినుడీ ! మొన్నటివిందువేళ ఘనమావేడ్కొ మొయిక్ దాఁపజే

యనుమానంబును జూప కంతటిసహాయం బందఱుక జేయుట

తనికిక దాస్యపదంబు నొందియె ? యధార్థంబెన్న స్నేహంబు చే

తనెకాదే ? కడునీల్లు వీడు మనచెంతన్ జేర్చుగా నర్హుడే ?

417

మ॥ తనపొండిత్యమదంబుజూప నిక లేదా తావు లోకంబులో ?

ననయంబుక దనపెంపె యాత్మఘనమానంచుక ముదంబందు మి

తనినికాయంబులచెంతనా విరసకృత్యంబుల్ జిరాకుల్ బభి !

మన కేమంత మునింగె జెండుకొన రమ్మా యంచు బాగ్గింపఁగక.

418

సీ॥ అట్లేటి నీరు మోయక గంది చిట్టిననాగేశుభుజము మానంగ లేదు

గుండిగ బ్బొర్తించుకొనుచోట సెగబారి కమలె నాకాలు చక్కఁబడలేదు

పచ్చడుల్ పిండ్లు రుబ్బన్ బొబ్బలెత్తిన సీనయ్యచేతిగాసి చనలేదు

పిండివంటలవేళఁ బెట్టి చిందిన నేతిపొత్తు లల్ల వె కృష్ణచక్కి చూడఁ

డవుడు కూరలఁ దఱుగుచో నయినక త్తికోత లాచుఘనూదనుచేతఁ గనుఁడు

దీని కంతకు మనము చెందినదదేమి ముక్కునిఱుపులునున్ మూతిముడుపులె గద !

న॥ ఇట్లొక్కొక్కరే తాము పడినభంగపాల్లు దలపోసి వచించుకొనుచుండ మన

కథానాయకుం డౌరా ! వీరందఱునంబులు గడుంగడు నొచ్చి ప్రతీకారం బపే

క్షించుచున్నయవి. దుర్బుధివై యిట్టియాపదన్ దెచ్చికొనిననా కిప్పుడు వీరిం

బ్రసన్నులం జేసికొన నేదిదారి ? చేసినకష్టమునకుం గలిగినపరాధనంబునకుఁ

జీవికియున్నవీరిచిత్తంబు లీతలపోతలచే నికతములై యెట్లు పరిణమింపఁగలవో

గదా ! ఇఁకఁ దక్కినవారంగూడ జ్వలించునగ్నికి నేతిధారలవలెఁ దమ రోసం

బుల నీసభకు నివేదింపకయమున్న నాప్రయత్నం బొనరింపనిచో వీరియుద్రేకం

బుజ్వలితమై యసాధ్యంబు గాకుండునే ?

420

మ॥ పదివేసంబులసామి కృష్ణుఁడు మహాభాగ్యాధికారంబునన్

గురులై యుండి, యనేకరాజమిత్రులతోటీగరత్నప్రభా

గ్గిదికాపాగుకుండయ్యుండ గన్గొనఁడె యాత్మకంఠన్ గుచేలున్ దయా

స్వదసౌదర్యము మీఱ బాగ్గియొక్క నమ్మాపగ్గి శేషత్వముల్.

421

మ॥ అని నిశ్చయించి యెలుంగు మార్పుకొని సౌమ్యస్వనంబున

422

ఉ॥ నిక్కపుఁద్రేమ గల్గునెఱ నేస్తులు కొంచెపుకారిణంబునన్

ముక్కువ దక్కి చేరుగతి నానుట పెన్నొరపాటుగాడె ! మీ

- కక్క నటింపలేనియొకయింగితహీనుని కోపించి పోఁ
ద్రొక్కిన నేదిది క్కతనివోసము లెవ్వరు దిద్దవారలో ? 423
- చ॥ చెనటికుమారుఁ డంద్రి నిరసించునె ? యొద్దిక బుజ్జగించి చే
రి నయభయంబులకొ గజపి ప్రేయ భరింపఁడె ? పట్టిపట్టన
లైన నెడిజంపు ప్రేయ మగునే ? యొకయింతనె ప్పంగి బుంగుభా
వనలను బ్రేమయాపు లవచ్చునె ? తప్పతి నచ్చునె ధరక ? 424
- క॥ ప్రేయకు నెవముందునె మీ రీమెయిఁ దివ్రతలు పొంద నేల ? నతండుకొ
మిమాదిరి నింకఁకుఁ దనవ్యామోహం బెఱిగి చింతినందక యున్నె ? 425
- క॥ ఘనపచ్చతైలంబున విసతికొ వేర్వేట శరణువేడిన నతనికొ
గొనకుందురె కర్మమృత మితునిగా మీ లోని కెంతదుందుడుకైనకొ. 426
- చ॥ అచ నెడ — 427
- క॥ సందియముపాటు మొగములఁ జిందఁగ నందఱు నెవండు చెప్పెడి నిటులం
చుం దెగనిచి త్రములతోడం దరువున కెగయఁజుట్టు ద్వరుచుండకొ. 428
- క॥ విప్పారిన మొగమున కొక యొప్పిడుచిఱునగ వుతోడ నోహా ! మీరల్
దప్పకొనుఁ డాగుడని తాఁ జప్పన నందొకఁడు ముందు సాఁగి నిలుపుచుకొ. 429
- క॥ అప్పలుకు లనున దెవరో చెప్పిన నేఁజెప్పినట్లు చేయుదురె యనకొ
దప్ప కొనరింతుమన ముద ముప్పొంగఁగ నతఁడు వారి కుత్సాహముకొ. 430
- చ॥ వినుడని పల్కుఁగాఁ దొడఁగె వీఁడెవఁ డన్యుఁడుగాఁ డవగ్రహ
ప్తిని జెడుదారి ద్రొక్కి యది దీఱిననైజగణంబుతోడ ని
ల్చిన మనచిన్ని దొంగయని చెప్పక చెప్పెడుకంత మెంతమా
ర్చిన సరిపోల్చలేమె నుడిచెల్వగు సవ్వడిఁ జిత్తగింపుఁడీ ? 431
- క॥ అనిన నగు మొగము లెగయకొ గనుఁగొనుమిత్రులను జూచి “కడతేరితి వం
దనమిదె హితులారా ! మన్ననఁజూపుఁడటంచు దుత్తమునకొ భువి దుమికొ. 432
- చ॥ దుమికెన నేను నే ననెడి తొందరఁ గాఁగిలిఁజేర్ప నందఱుకొ
గుమికొని చేతులకొ హితుని గుచ్చి యెగాదిగ నూపి పొంగు చి
త్తము దమితీఱ నాడి ప్రముదంబున నొక్కడ డింపి “యేమిరా !
మము నెటు విస్మరించితివి మాయొనరించినచెట్ట లున్నవే ? 433

— ♦ భారవి - విద్యాలయస్థాపనము ♦ —

- ఉ॥ స్నేహితులంద టిట్టుల వచింపఁ గృతార్థుడ నాయదృష్ట మీ
యైహికమం దొరుల్ గనఁగ నాదుర ! పాఠిణసమానులార ! మీ

- మీహితవృత్తి గాక యొకమెచ్చగనైనది యున్నె నాకడక ?
దేహము తెల్విఠేట భవదీయమొనర్చెద నింకమీదటక. 484
- ఉ॥ నిక్కము దాపనేటికి గణించెద మీదరి నొక్కమాట మీ
రెక్కువశ్రద్ధతో వినుడి, యెందు సమానులలోనఁ బొందు పె
నృక్కువ గూర్పు నిందు ననుమానములే దెలజవ్వనంబునక
జిక్కెడిచాన పాలకునిచెంతఁ గళాభ్యుదయంబు నొందునే ? 485
- ఉ॥ మిమ్ముల నీడించు మెఱమెచ్చలగర్విపుమాలు కాదు స
త్యమైది, యెందునేని సరసంపుఁబ్రసంగము ల్లెఱవోట మో
దమైదురంగ నూహఁయిఁ దాఁకెడియూహలఁ గూర్చువత్తల
భ్యమ్మగునేని స్వగ్దమది యబ్బినకంటె విశేషమైతగుక. 486
- ఉ॥ కావున మీరు నేను దిరుగక సయిదోడుల మైనరానికిక
భావనమైనతత్సుఖ మవశ్యము గల్గునుభప్రియత్నసం
భావన మేలు నాయెఱుకపట్టున నున్న సమస్తవిద్యలక
మీవశము ల్పొనర్చెదను మీకును నాకును మోద ముబ్బగక. 487
- చ॥ గురువును శిష్యుడంచు నొకగొప్పయుఁ గొంచెముఁ బెట్టుకోక యే
పెరుకును సోకనీక కడు స్వేచ్ఛగ మీయనుమానముల్ దివా
కరుకరదీప్తిమందు హిమకాండమటుల్ విడిపోవ వేటిని
బ్బర మగువూన్కి నేడుగ శుభంకరకాస్త్రము లభ్యసించుడి. 488
- ఉ॥ వచ్చినకొంచెమైనఁ జదువక దరిఁజేరెడువాని కాస్త్రతో
నిచ్చుట పెంపు, సోమరిగ నేర్పడి “నాశల కెక్క దెద్దియక
ముచ్చయి పాటిపోక కడువూన్కిమెయిక జదువంగ బాగు, మీ
కచ్చ బిగించి కాస్త్రపరిభల్ వడిదాట నుపక్రమించుడి. 489
- క॥ దానికి భుజములెగుర నఖిల నందముతోడ వల్లెయని యవధానం
బూన నవీనకవీంద్రుఁ డనూనాధ్యాపకకళావినోదమహితుడై. 440
- క॥ తెలుపుఁడు మీజనకులకును సలుపుఁడు ప్రిహ్లాదిభుల్లె నత్వరముగ రా
దలఁపుఁడు ప్రతిదిన మస్మన్నిలయమునకు నంద టొక్కనియతి చెలంగక. 441
- క॥ ఏమనిచెప్పదుఁ గాశీనీచక వెలుగొందునూరిశేఖరులఁ గళా
స్తోమావధానవిలసద్ధీమాహాత్మ్యంబు దెలుప దేవునివశమే ? 442
- మ॥ వరసారస్వతులక జతుర్యములు సర్వజ్ఞుల్ పరీక్షింపఁ బ
ల్లవ్వు మట్కుర్యవిధానదత్తు లురుశిలు ర్వారణాశీప్రీ

- వరభాగ్యోదయభాగజేయం లగువిప్రశ్రేష్ఠం లందెన్న నే
పురుషుండుం దుది నొక్కశాస్త్రమునకేక బూచీపడక బాలెడక. 443
- ఉ॥ దక్షత గల్గుపండితులు తద్దయు నచ్చటనే వసించుటక
శిక్ష వరించుశిష్యు లటఁ జేరుట లేరుట నిబ్బటయ్యె, న
ప్లేక్షితివై నఁ గాఁదగదె యిందఱు మీరు చలింపఁబోని మే
ద్రిక్షవహింపఁ దత్ప్రతిభ దేలదె యీచిలుపల్లయేనియుక. 444
- క॥ చనుఁ డిఁక మీమీపనులకు మనమున నేమజుకుఁ డిచటిమాటల మీమీ
జనకులనుష్మతిఁ గొని వడిఁ జనుదెం డిదె నేను నేగి చక్కనగుదనక. 445
- క॥ వారలు మఱి మఱి యాతనిఁ జేరి తమి బహూకరించి “చిటుకల్పై నీ
మేర కరుదెంతు ” మనిచన నారభటిక దాను నిఁటి కరిగి ముదమునక. 446
- కా॥ ‘నాన్నా ! విన్నప మున్న దొక్కటి సఖుల్ నాదుర్జనత్వంబుచే
జిన్నంబోయి ప్రతిక బొనర్చుటకు సంసిద్ధంబుగా నెంచుచుం
డ నే నావటవృక్ష మెక్కి విని యన్నా ! గర్వి కెందైన నా
పన్నత్వంచె ఫలంబటం చెఱిగి ప్రాప్తంబైన విభావతక 447
- ఉ॥ మంచిగ వారిఁ దేరిచి క్షమాపణదెల్పి హరిసన్నవృత్తి నొం
దించి బహూకరించి కడుదీక్షితులం బొనరించి నాడ నా
మించినవిద్య వా రధిగమించువిధానమునందు మీరు నా
కొంచెపునేత కుత్సుకత గొల్పినఁ బూనెదఁ దత్క్రియాగతిక. 448
- చ॥ అనినుతుఁ డాడుమాటల కనంతముదంబునఁ బొంగి లేచి యా
తని బిగిగొంగిలించి యెదఁదాల్చి శిరంబున ముద్దులాడి ‘తం
డ్రీ ! నవకృతాచ్చవజ్రము మరచివితానములక సమస్తల
కనయనమొద మీయదె కనత్కనకాగ్రనిబద్ధసద్గతిక. 449
- ఉ॥ నిండుసుధాకరుండు సుధ నింపఁడె యన్నిట భానుమూర్తి పే
రెండలఁ గాయఁడే జగతి, నేడెర నంబుదముల్ రసంబులక
బిండవె ధాతిఁ బొండితిని బేర్చినసజ్జనుఁ డట్లై విద్య నీ
కుండఁగలఁడె మెచ్చితి గుణోదధి నీవరమార్థబుద్ధికిక. 450
- మ॥ మహితోదారుడ వీవు వ్యాపన రహింపక విద్యకుక సాజ మి
మ్మహనీయద్వయసంగితిక గనరె సమ్యక్ప్రజ్ఞ శిష్యుల్ తదీ
యహితారంభముకంటె సంతసమునీయక మాకు వేటున్నదే
గృహిణీ ! యొక్కడ ? కొత్తవార్త యిటురావే ! నీకు సంతోషమా. 451

- శా॥ వింటే ! బాబుడు వానిమిత్రతతులక విద్యాగురుత్వంబు
కొంటుం దెల్పడు నేటినుండియును బాగు ల్మాని నిత్యంబు నీ
వంటక దొందరగా ముగించడగు సాపాతైననే గాని యా
వంటక వానికీ బోవ దీరదునుమా ! విద్యామహావాటికిక. 452
- క॥ తనయుడు సావడినుండఁగ జనకుడు వంటగది కేగి చాని కొవరుఁడీ
యనువునైన నిశ్చే నడచివది మఱియు జెందునట్లు చేయఁవలయుకొ 453
- ఉ॥ తల్లివి వానిబుద్ధి తగుదారుల నెట్లులకేని దిద్దిపి మే
లల్ల సీలంగ నెట్టిసరినూ నెదొ నేర్పటి వీవు నీకు నా
యల్లిక నేను జెప్పవలెనా ? యని భార్యచెవిక ద్వితంబుగా
నల్లన నూది కృత్యుఁడ రయంబు సావడి కేగుదెంచుచుక. 454
- క॥ వెలికూటుం బధ్యయనస్థలముగ మోక్షమగుంచుఁ దలఁచెద నందుకొ
గలవస్తువితతులక లోపలికిక బట్టించి వీలుపఱుతము రమ్మ. 455
- మ॥ అనుచుకొ బుట్టుడు చాను నేవలలతో నందేగి సర్దివి బూ
జును మాలిన్యము జోపి, గోడలపయికొ సున్నంబుఁబొట్టిచి నే
లను శుభ్రంబుగఁ గోషయంబునను మేల్గొంది యూడ్పించి ముగి
గ్గును దీర్పించి యలంకరించి పటములొ కుడ్యంబులకొ చేలఁగక. 456
- క॥ తగిలిచి దర్శనములఁ దగఁ జుట్టును బఱచి యున్నతములగ నడుచుకొ
దిగవీటులేసి తదుపరి మృగచర్మము లునిచి తీర్చి మిగిలెడువేడ్కక. 457
- మ॥ మఱునాటి యుదయమునఁ గళాధులందఱు రాఁ గాశీపండితుం డగ్రాసనం బధి
స్థించియుండ రెండవదానివై నూతనపండితుం డుపవిష్టండై. 458
- మహాస్థిర॥ సకలశ్రేయోవిధాతా ! సరసనిగమవిప్రారవర్యాప్తచేతో
వికసద్భ్రుహ్మాండజాతా ! వివిధపరివ దుర్విజవిజ్ఞానశాఖా
దికవృద్ధిసానభూతా ! ధివణకమణసంపీప్తమానాత్మవిద్యా
పృకటోద్యానాగ పుష్పప్రచయసురభిసంపద్వసంతాయమానా ! 459
- క॥ సకలకళాభ్యుదయా ! నిర్వికలాభిలసత్ప్రియత్వివిజయానందై
కకరా ! పాఠకగురువాక్పృకశీకరణానుకూలకర్యాణ ! హరి ! 460
- మ॥ అని పరమాత్ము నభినుతించి. 461
- శా॥ సర్వజ్ఞుం డగుశంకరుకొ, నిగమనిశ్వాసుకొ కతానందు, వా
కవర్వప్రార్థన నాసరస్వతిని, విఘ్నోధ్వంసు హేరంబునికొ

దుర్వారప్రతిభుక హయానను, సమర్థుక వ్యాసు, వల్మీకజుక
గీర్వాణీబుధుఁ బాణినిక బరమధర్మశ్రీధరఁ గీర్తించెదక.

462

చ॥ కపిలుఁ బతంజలిక దివిజగణ్యుల సద్గురుమూర్తులక గళా
ధిపులఁ, గళాప్రిసోప కులఁ నికృతకళాభవసనాశ్రీమారులక
విపులకళాప్రదానబహుశ్రీకీర్తులఁ, దత్తకళాంగజా
వపురనుబద్ధసర్వపుల బంధురధర్మకై సతంబుఁ గొల్పెదక.

463

మ॥ అని విద్యావిషయక సమస్తశక్తుల కంజలివోసంగి

464

క॥ అస్మదవతారకారణు పిస్మయకరవేదభారవిక బ్రోత్యాహ
తుస్మేరదయారసభరసస్మితవదనాబ్జకలితు జనకు సుతీతుక.

465

క॥ మాతులు మద్యోగక్షేమాతన్వత్ప్రేమభరితు సఖిలకళాభి
ద్యోతకదేశికశేఖరు భ్యావచుహాపండితప్రకాండు భజింతుక.

466

మ॥ రవి కర్ణ్యుం విడి, పోగుఁ జంగునకుఁ జేరకవైచి, దేవేజ్య భా
గ్యపుఁ గీర్తించి, బుధున్ స్మరించుకొని, నూన్యప్రోద్భవుక రామాకే
తువులక, భూసుతు మంచి చేసికొని దీప్తప్రేమ నీసంస్థకు
త్వనవృద్ధిప్రదమూర్తులై వెలయు నాత్మక మొక్కి నేవించెదక.

467

మ॥ అని ప్రార్థనాదికంబు స్మరించి

468

చ॥ సచివవరేణ్యులార! కరసంపుటి హృత్పుటిసోకఁ బట్టి, సం
కుచితముగాఁగ మస్తకము కొంచెము వంచి, యన్వయోజనా
ప్రచయము మాని, దృష్టి నిలఁబట్టి త్రిహూటమునందుఁ గట్టి కా
ర్యచతుర కాచతుర్వదనురానికి వానికి బోతఁ దెల్పెదడి.

469

సీ॥ చమరుమరికి సోకి స్వచ్ఛంబు గాకుండుపలకనై లిపి కనంబడదుగాదె ?
గిట్టునఁ దిరుగుకాగితమువై వ్రా లించుకైన వ్రాయఁగ నశక్యంబుగాదె ?
నీరంబులోన మునింగినఁబలకనై వ్రాత సుంతయు నిల్వఁబడదుగాదె ?
గట్టిలే కింతలోఁ అంగు మై పుచ్చెక్కవై లిఖితం బకాశ్వతముగాదె ?
గ్రహణమున మైన మానఁ ధాణసు సుక్కు లకువలె మీమనంబులతేకు వలఁ,
ముసరుచింతలు చలఁములె నెచ్చొకొకకు ధ్యాన మ్మి విధించి రథ్యయనవిదుల.

క॥ తేజినమనమును గుతుకము మీఠిశ్రద్ధయు నసంధిమితమనంబున్
వారనిమిత్రము లధ్యయనారంభున కందుఁ బ్రజ్ఞ సందఁదలఁచినన్.

471

ఉ॥ ఊఁకొనుమాత్రాగక తనయోజనమన్ బనియిచ్చి శంకలన్
 గైకొని యత్తురాత్తురముగాఁ బెనుటాపిడిఁ జర్చనేయ గా
 ధాకృతి నొంది యట్టివిషయం బింక బుద్ధిని వీడిపోదు పృ
 త్వేకము “వల్లె”వేయుపని యింతయు నుండదు నేర్పు వానికిన్. 472

క॥ తనయుఁడు చదువఁగ నేగెడు నని వాఁడొసరింపఁదగిన వన్నియుఁ దలవైఁ
 గొని కష్ట మొందుజననీజనమలకృషి నలనుఁ డెట్లు సాగక పఱచున్ 473

క॥ ఇటుఁ జదువులోనఁ దేలం డట సంసారమున మెలపు నందఁడు రెంటన్
 దిటవు గనలేక తుది నట నటపడి దుఃఖమున మునుఁగు మందుఁ డెందున్. 474

ఉ॥ కావున, మిత్తులార ! మతుకంబులశూరత నేట రేపటన్
 జావఁగనీక పెన్నలుగు, చప్పున జూటట లేనినిబ్బరం
 బై విలసిల్లుశ్రీధ వేలయన్ శదువన్ వలయున్ సరుస్తపా
 ఖ్యానహపాండితీశుభపదాగ్రతలం బచిరంబుఁక గనన్. 475

వ॥ అని యిప్పాటఁ బఠనక్రియంబు నుద్ఘాటించి దినదినాధ్యయనవరణంబు నిర్ణయించి
 శ్రీధృతపుత్రై శిష్యులు క్రియంబున గడిచెనుచుండ పారశాల కొనసాగుచుండె.
 అంతం గొన్ని నాళ్ళకు. 476

—♦ భారవి - వివాహము —

క॥ మును ముతకై మనువునకై చనుదెంచినబ్రాహ్మణుండు సరవి మరల వ
 చ్చినఁ దగినపెద్ద లందఱు ననుకూలం బనఁగ గృహి తధాస్తని తెలుపన్. 477

క॥ ఉభయకటుకములవారును శుభగాయకవై శిశికాదేశోభనములతో
 విభవంబుపేర్కి సలిపిరి పృథుపండితజనవిదభరముగఁ బెండ్లిన్. 478

వ॥ అవై వాహికమంగళాచరణసమాపాది శోభనకళాన్విత లగు నానాతనమిధునమందు
 వరుండు. 479

చ॥ కళలను బూర్ణుడై యెటులుగాఁ బరనూగుల నాక్రిమిం చెనో
 కళలను బూర్ణుడై యటు లె కింతుజయంతముఖాతిమంది లాం
 గుల నిరసించి మిం గె అతికోమలహృదయ సమానదిక్ష్విదీ
 ప్తబా వెదచల్లుమేన నదిదూఁగు స్ఫురదుచిరాంగసంగతిన్. 480

ఉ॥ చప్పునఁ జూచినన్ నిలిచి వక్కఁగఁ జూడకపోవిగా నును
 మ్రొప్పుదుఁ జూచుచున్నఁ దనివంతయుఁ బీఱనియట్లై యుండు, నా

యొప్పును గాంచువా రితరయోజన లన్నియు విస్మరింతుని పైఁ
గప్పినంతసంబు కడఁగండ్ర ముదశుక్రణంబు లూన్పఁగన్.

481

ప॥ తదనురూపవతి యగువధువు

482

క॥ బింబంబు పెనవి, నీరజబింబంబు గళంబు, ముఖము విభుపూర్ణ కళా

బింబంబు, సురవహూప్రతిబింబం బగుఁ దనువు రూపవిభవము పేర్కొనె.

483

క॥ ఆ నేవళంబు గన్నుల నానిండగు తేట నుడుల నామాధుర్యం

బాసోసలిటిరిన్నాణము నానాశృంగారగుణగణప్రతిభతంబుల్.

484

సీ॥ బాజి మొగ్గలచాలు తేజుమించినదాలు వుదురుసౌరునఁ దేలు రదనమాల

సంజ బంగరుచాయ చవితించదురుచాయ సెదురునిగ్గులు గాయ నుదురుహాయి

పసిడివన్నెలఁగ్రక్కుమిసిమియద్దమునిక్కుచిలుకుఁజక్కనఁజొక్కు చెక్కిఁతులును

కొదమ తేటలుబాటు గుచ్చినట్టుల బాటు నిగనిగన్నిగమిటు నెఱివరులును

గవ్వకడుపుపగు ల్పొక్కుఁ గ్రాలుగీట్ల యమరికన్నవ్వు కనుఁజుప్పలందు వెలయు

చిటుకురులవంపువరుసయఁ జెలఁగఁ దనకు నుద్ది మనుజుల నరిదియకొ నుద్దిదెట్లు

ఉ॥ కిన్నెర మీటుసొంపు నొలికించెడిగాత్రనినాద మిగ్గహా

బన్న సరఁబునా వెడలుభావనుగర్భితవాక్ప్రపంచ ము

ద్యన్న వనీతతుల్యమృదుతక బ్రతిభాషిత మూను నేర్పుసం

పన్నత లావమాచి స్యభావభవంబులుగాఁగఁ దోఁచెడికొ.

486

సీ॥ భావిపూర్ణామోదబాహుళ్యశంకాసముత్పాది యగుపూవు మొగ్గ యనఁగ

సత్సుధానివ్యందసంపూర్ణపూర్ణమాకంబునూచక కళాఖండ మనఁగ

పటుభవివ్యత్సవ్యఫలరసప్రకటిక రణధుర్య మగుపిందెరా యనఁగ

బహుపుష్పఫలకదంబకవృక్షపరిణామమూలమై తగుచిన్ని మొల్కయనఁగ

సుప్రసాదంబు గాంతి వాక్కుద్ధి దేహవల్లరీచారుగరిమంబు బహుళరుచుల

మందు రాఁబోవువింతలకర్పిందు జెలుప సౌరులకొమిఁజ వధువు బంగారుబొమ్మ.

ప॥ అప్పు డావధూవరులమధ్యమున —

488

క॥ తెరచాటు తొలఁగినను వాలెఱచాటు తొలంగదేల తెకతెకకన్నుం

దెఱపఁ బ్రవహించురాగము తెఱక గనులాపములకలిమి తెఱగువడంగకొ.

489

క॥ పటుములు ముడివడువెంటనె వుటిలతరాపొంగనటన కూడి మెలివడెకొ

పటుదీర్ఘవామకరసంపుటి వధువుకొ బొదువఁ జేసెమహింగులు కలిసెకొ.

490

క॥ వధువు జేసెమాంకమై యేటవాలుగాఁగ నుపరి జందెంబు వరునిపై యొలసివెలయ

వరునియనురాగచిన్నామై వధువుమెడను మహితమంగళసూత్రంబు మాటువెలింగె.

56

ఆ॥ పుడమియంతయఱుగు నుదువీధియంతపందిరియు నాఁగ మిగులఁదేజు మీఱ

ఉ॥ నాయతంబు లైన యంఁజంబులఁ బెండ్లఁకాలలందు సోఁగు చాకళించె. 492

ఆ॥ ఆరగింపుపంక్తి యనమోహినీదేవి పంచి పెట్టునాటిపంక్తి పంక్తి
మరల నేటిపెండ్లఁ బరగుపంక్తియె పంక్తి యధికమిదియ నాస్తిసాస్తి యగుట.

క॥ దేవతలు మెచ్చునట్లుగ నీవరుసక బెండ్లి జరుగ నెవరియెడద నా

క॥ రావెనుక నరిగి తమయగ్ధానసరములందు ముదము నందును నుండక. 494

చ॥ “అది యొకతేనెపట్టా? యపు డాడి వెలార్చిన వెన్నముద్దయో ?

క॥ యొదవినచంద్రాకాంతశిలయో? పులకండమొక? పటిరమో ?

హృదయము తండ్రిగారిది? యహీనదయాపరమార్థ మ్మాటంగా

ఉ॥ దెడుదును నైచి శిక్షగ విధించిరి శృంగుగృహభావానుక. 495

ఉ॥ అట్టి కృపారసార్ద్రజలగాయతుడౌ జనకుండు పేరిమపెం

పుట్టిపడంగఁ గొంగిలి మహాత్ముఁతక నను గుచ్చి “విడ్డఁడా!

దొట్టిన దుర్బ్రహ్మచరణఁ దోచినదానికి నీవు కర్తవే?

క॥ నెట్టుము వట్టిచింత ” యనునిడు నుదారత లింతయొప్పునే! 496

చ॥ తను జంపక బనిబూని వచ్చినను సద్దైత్యుకృతాంతోగ్రాప

త్తనసంవాసిగ రాజశాసనము నిర్దాక్షిణ్యతక బంప కొ

ర్చి నియోత్తుల్ నెఱవిచ్చి సౌఖ్యపదముకొ శిక్షాకృతించేసి చూ

పునె! సాధుత్వము ముందు తామసవిధంబుల్ సద్గతిం జెందవే?.

క॥ జౌరా! శిక్షయే! యత్తవ్యాగృహముం దల్లుండు నిల్వంగ! నె

వ్వారుక విన్న హాసింపరే ? ప్రిణయదీప్యద్రాగ్య, మేకాధికా

రోరుప్రాభవభంబు, గోర్కులకుఁ గల్పార్చ్యుచుచాప్రాప్తి, పె

ల్లారాటంబున నట్లు తల్లియు వదైర్యం బొంద నేహేతువో?

క॥ అదర భయముల నవరి పెంప నెడి యత్తమర్యాదయే యగునొ శిక్ష ! 498

గౌరవంబు ముదంబు గడఁకయుంలచూచుగారి గౌరవమె శిక్షావిధంబా?

న్నేహంబు నడఁతువ నిండానుబావమఱుందుల మన్నించు కృచుమొ శిక్ష!

సోగ సనురాగంబుఁ జూపించుభార్యభక్తిశ్రద్ధతే శిక్షతీర్పువడులా?

కన్నుసన్నల నేవఁ జక్కఁగనొనర్చు దాసదాసీజనుల యొర్పొ? దండిశిక్ష!

అచలచిరగురుసౌఖ్యంబునందు నన్నుఁదెగువ జనకుండు నిలుపు పన్నుగడ గాని.

క॥ తెలియమే వారివితీర్ణి తెంపు నుదారతాన్నార్ధిక గత్యాణదర్శనమున

నెఱుంగమే వారిసాహిత్యసాహిత్యవిస్తారంబు క్రిందటి శాసనమునఁ

గాంచమే వారిసంకల్పసిద్ధియు నాచితిన్వాప్తి వల్లెంబు దీర్చునపుడు
పరికింపమే వారిపరమసాహసంబు సంకృంతింపమనమయమందు
చూడమే వారియటమట జూడఁబోనికల్పకోలు వీవాపతి కాలమునను
నహూ! యంతసచుగ్రసౌఖ్యంపుబాట యొనర్వకుగృహంబు శిక్షాక్రమానె.

5 అని చిత్తాకాశంబున ఘనవాయువిమానమధ్యగతుడై యూహ
వనజాకరసీయూషంబున భారవి మేను మఱచిపోవుచుండెన్. 501

6॥ బాలుఁ డెల్ల లెఱుంగు గుండేలుడెబ్బ? తీయనరుఁ జొక్కి ముద్దదే తేనెనీఁగ?
మోఱయు సకలంబు గాంచనమే ధరితి? ననుచన్జ్ఞుల విననివా రార్థిఁబడఁ.

7॥ పట్టు వట్టెద వేటికి వలన దుడుగు మనుచు జనకుండు మన్ననఁ జనవుఁ జూప
గంటితడితోడ జనని దీర్ఘముఁ జేడ మకురు నైజం బగుటఁ బూన్కిమాఁకఁ దతఁడు.

8॥ వాన్నా! మన్ననచూడ్కి నాపయిని మీనైజంబ; మత్స్యత్వమున్
చన్నింపందగు టేఁడు లోకపతి యిహ్మడ్కిన్ ననున్ వీడునే?
పున్నెంబో యసదో వలం బరుభవింపుం డంచు కాసింపఁడే?
యన్నితము నీగికోవలదే? ప్రియశ్చిత్తవీక్షావిధి. 504

9॥ కనులన్ గిట్టునునీటితో ముఖకళాకాంతిచ్చుటల్ దీంద నో
జననీ! దుఃఖము నొందకమ్మ! కడుప్రాజ్ఞత్వంబుకల్మిన్ ననున్
చుగునిన్ జేసిన మీకు లేతపని యిక్కార్యంబు, పో గెల్చి ర
మృని దీవించి ననున్ ద్వరన్ బనుపుడమ్మా! పోయి వేదచ్చెదన్. 505

10॥ అని సాస్త్రంగముగాఁగ వ్రాలునుతు భార్యాభర్త సీతించి ప
త్రినపట్టిగని వాని మానసము రూఢిన్ జిన్ననాఁడే యెఱిం
గినవా రాటఁ “దధా”ప్రటంచు విజయోక్తిన్ నింది దీవించి పాం
గునఁ జిత్తంబుల నిండువంత కడుగ్గో ల్లూర్పఁగా నాత్తులై. 506

11॥ అందు జనకుండు. 507

12॥ పావక! నిత్యమున్ నియతిభంగముగాని పవిత్రభక్తిసం
భావన వేదబుజ్జీచయపావనఘోషఁ ద్వదీయపాదసం
సేవఁ జేతునేనిఁ గృప చిందఁగ నీతని నీప్రవాసరా
లావసరంబులందున ననామయతన్ బరికింప వేడెదన్. 508

13॥ తదుపరి తద్దనని 509

14॥ అంబా! నీకరుణావిశేషమున విద్యాపూర్ణుడై యెందు లో
పంబు లోకనిక్షేమవర్తనమునన్ బాలుండు పెంపొందె ను

గ్రంథై కన్పడునీపరీక్ష విజయాచంభంబు గాఢేల సా

యంబై కృష్ణుర నాకొంకి వె శరణ్యం బీవె నా కంబికా !

510

సీ॥ పరికింపరయ్య ! దిక్పాళారి ! త్వదియభక్తు నీతని పృథాభరము నించి

కాంచి నైదోడులై పంచభూతములార ! మించుజేయమునఁ బోపించుకొనరె

వనపట్టణారామవారిదేవతలార ! మీసుతుండు వీని మేలుగనరె

యిచ్చాక్రియాజ్ఞానసచ్చత్వలార ! మంత్రప్రభుత్వోత్సాహార్థ్య మిడరె

అక్కినీదేవవైద్యులారా ! నిరామయత్వసౌఖ్యం బొసగి వీని నరసికొనరె

కడుపు గడ్డంబు కాళ్ళును డడవి మ్రొక్కుదానఁ బరమాత్మ ! వీని సాదరతఁగనుమ.

చ॥ అని యిరు సేతులక దనయునానయముచుట్టు నివాళి త్రిప్పి నె

ట్టనఁ దనచెక్కులక మెటికె “టప్ప” పనక విరియించి యక్కునక

గొని విగిళాగిలిక బొదివి గోరము సోకనిరక్ష లెన్నియే

నొనరిచి జేయి మొం మఱియుక దనివో కటులే యొనర్చుచుక.

512

ఉ॥ ఓ ననుగన్నతండ్రి! సుహృదోదధి! యెన్నఁడు నిన్నుఁ గృష్ణురక

గానఁగ నాను? వెన్నెలలఁ గాయభవద్యుచిరాస్యజీ ప్తికిక

దేనియ లూకనీనుదుల తీయనకక కలియై పృథ్వీమహ

కే నజ రిచ్చు నిక వదలి యెల్ల భరింతు మొ బెంగ పొంగులక?

512

క॥ అనుసతిపరిదేవనముక విని యిట్లను భర్త కాంత! వీని వదలి యిం

టనె యుండ నేమితోచును? చనవలయుంగాక యాత్రి సలుపుకొనంగక?

గీ॥ ఎంతలేదన్న వ్రతసిద్ధి కేడు గాఢే? వనిత! యీలోన నునయాత్రియును ముగియదె

కొమరు సౌఖ్యపునస్సమాగ మనమునకు సకలతీర్థాభిగమనంబు చాలకున్నె

515

క॥ అని నిర్ణయించి పియ్యంకునమను నవ్వార కమ్మగూర్చి యనిపి మే

ల్లినమున సమస్తబంధులయనుజ్ఞ సతితోడ నాతఁ డరిగకె లలితోక

516

క॥ కాశీపండితుఁ డంతకుక మునుపె స్వగ్రామంబు జేరక యద్వ

చ్చాకక్షిక నడిపించె భారవి గృహస్వాస్థ్యంబులక బాతకా

లాకారద్యకళావిధానము సఖు ల్పాబాసనక గ్రామము

దీతోభక జనులెల్ల ముచ్చటల నెంతే మెచ్చి యగ్నింపంగక.

517

ప్రథమభాగము - సమాప్తము.

